

TAŞPINAR DERGİSİ

Yerel Tarih ve Kültür

OCAK 2023 Sayı: 27

ÜCRETSİZDİR

Yerel Süreli Yayın

ISSN : 1305-4678

İMTİYAZ SAHİBİ

Afyonkarahisar Belediyesi Adına
Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Mehmet ZEYBEK

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Afyonkarahisar Belediyesi
Başkan Yardımcısı

Süleyman KARAKUŞ

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Afyonkarahisar Belediyesi Kültür
ve Sosyal İşler Müdürü

CEM KASAPOĞLU

EDİTÖR

Hasan ÖZPINAR

REDAKSİYON

Fevzi KAYA

TASARIM

Ramazan GÖLCÜK

BASKI

DOĞUŞ OFSET

MATBAACILIK

0 272 213 08 23

İDARE YERİ

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Basın-Yayın Birimi
Telefon : 0 272 214 22 23
Faks: 0 272 213 53 86
basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltılma hakları yalnızca Afyonkarahisar Belediyesi'ne aittir. Yazılı izin olmadıkça makul alıntılar dışında bir kısmının ya da tamamının çoğaltılması fotoğrafların kullanılması yasaktır. Yayımlanan yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editör'den

Büyük Taarruz'un 100. yıldönümünü geride bırakırken yeni bir sayımızla daha merhaba.

Her zaman olduğu gibi bu sayımızda da ilgi çekici, kapağını ilk kez araladığımız pek çok konu başlığı var.

Mimar Erdoğan Emre "Eski Simalar-da" hafızalarımızda "Heredot" olarak yer etmiş merhum tarih öğretmeni Niyazi İplikçioğlu'nu kendi üslubuyla anlatırken, emekli arkeolog Ahmet İlaslı hemşehrimiz "Aşık Aslı Bacı"yı yeniden bizlere hatırlatıyor.

Abdülkadir Kalenderoğlu Kaleyi İmar eden Selçuklu Komutanı "Bedrettin Gühertaş"ı ve dönemini aktarırken Fevzi Kaya Hocamız yüzyıllardır ayakta duran "Anıtkaya-Eğret Hanı"nı kaleme alıyor.

Türk milletinin önemli kültür elçilerinden, yüzyıllardır şiirleriyle ayakta duran bir ozan, abide Yunus Emre'nin mezarının Afyonkarahisar Sandıklı İlçesi'nde olduğunu Hüseyin Hüsrevoğlu Hocamız arşiv belgeleri ile açıklıyor.

İçimizi ısıtan Eski Afyonkarahisar fotoğraflarının, hemşehrilerimizin şehre sahip çıkmasında oynadığı rolü Belediye Başkan Yardımcımız Süleyman Karakuş "İnsan ve Mekanın Dostluğu" isimli bir yazı ile kaleme alıyor.

Mehmet Ünal Taşpınar 1950'li yıllardan bir öykü ile dostluğu, arkadaşlığı bugüne getiriyor.

Ve daha birçok konu başlığı TAŞPINAR'da. Keyifli okumalar.

Hasan ÖZPINAR

İÇİNDEKİLER

1 EDITÖRDEN

4 BAŞKANDAN

5 YOLU AFYONKARAHİSAR'DAN
GEÇEN BİR FRANSIZ
LEON DE LABORDE-1826

HASAN ÖZPINAR

12 **AFYONKARAHİSAR MÜZESİ
KOLEKSİYONLARI - 3**

AFYONKARAHİSARIMIZ'IN
YETİŞTİRDİĞİ İKİ ELİ MAHİR
BİR DEĞER: MÜNEVVER TOLUN
(NAM-I DİĞER AŞIK ASLI BACI)
AHMET İLASLI

19 AFYONKARAHİSAR'I İMAR EDEN
ANADOLU SELÇUKLU KOMUTANI
BEDREDDİN (GÜHERTAŞ) GEVHERTAŞ

ABDÜLKADİR KALENDEROĞLU

24 MEVLÜT ÜYÜMEZ;
MÜZEDE HEYKEL Mİ
BEKLEYECEKSİN?

RÖPORTAJ: FEVZİ KAYA

31 ARŞİVDEN YAPRAKLAR

HASAN ÖZPINAR

32 VEFATININ 20.Cİ
SENESİNDE ANILARLA
NİYAZİ İPLİKÇİOĞLU

ERDOĞAN EMRE

38 NAMIK KEMALİN DEDESİ
ABDÜLLATİF PAŞA'NIN
KARAHİSAR-I SAHİP
MUTASARRİFLİĞİ GÜNLERİ

HASAN TAHSİN GÜNEK

43 BELGELERİYLE
YUNUS EMRE
SANDIKLI'DADIR
HÜSEYİN HÜSREVOĞLU

50 İNSAN VE MEKANIN DOSTLUĞU
SÜLEYMAN KARAKUŞ

53 ÜNLÜ DEVLET ADAMI
BOLVADİNLİ KAPUCUZADE
SEYİT HACI İBRAHİM VAKFI
BOLVADİN YENİCE MAHALLESİ
DR. MUHARREM BAYAR

60 MAHALLE KÜLTÜRÜ
-KARAMANOĞLU MAHALLESİ
ALİ İHSAN HASIRCIOĞLU

64 TAVANARASI
SAVCI TÜRKMENOĞLU

65 ÇOCUK ESİRGEMELİ CUMHUR
VE KAHVECİ ÇIRAĞI KERİM
(Anı - Öykü)
M. ÜNAL TAŞPINAR

68 MİLLÎ MÜCADELE'DE
AFYONKARAHİSAR VE AFYONLULARIN
TBMM'NE ÇEKTİKLERİ TELGRAFLAR
PROF. DR. HALUK SELVİ-DOÇ. DR. BÜLENT CIRIK

71 BİZE ULAŞANLAR

75 KARAHİSAR-I SAHİP-KÜTAHYA
GÜZERGÂHININ İLK HANI
EĞRET HANI
FEVZİ KAYA

79 GÜLPER ÖZKARA (SAGUN)'NIN
ARDINDAN
LOKMAN DERYA SOLMAZ

82 BÜYÜK TAARRUZ - ŞİİR
AŞIK YOKSUL Derviş ŞEMSETTİN KUBAT

83 HABERLER
MİLLET KÜTÜPHANESİ YÜKSELİYOR

84 AFYONKARAHİSAR ÇEVRESİNDE
YOK EDİLEN KARAÇAM
ORMANLARININ KANITLARI
PROF.DR. FAİK YALTIRIK (MERHUM)
ARAŞ. GÖR. ÜNAL AKKEMİK

86 MEMLEKET MANZARALARI

88 AFYONKARAHİSAR
MUTFAĞINDAN

Başkan

**MEHMET
ZEYBEK**
AFYONKARAHİSAR
BELEDİYE BAŞKANI

www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisarbelediyesi

/afyonbelediyesi

/afyonkarahisarbelediyesi

/afyonkarahisarbelediyesi

Afyonkarahisar'ın kültür hazinesi Taşpınar dergimizin 27. sayısı ile merhaba.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak kültür ve sanatın her daim yanındayız. Tiyatromuzla, korolarımızla sanatı ve sanatçıyı destekliyor, siz değerli hemşerilerimize en iyi oyunları sunuyoruz. Bunun yanı sıra STK'ların yaptıkları farklı kültürel etkinliklere de destek veriyoruz. Amacımız Afyonkarahisar'ın kültürel kalkınmasını da sağlamak. Bu kapsamda şehrimize kazandıracığımız Millet Kütüphanesi'nin inşaatı da hızla ilerliyor. Bittiği zaman şehrimizin ilim ve kültür hayatına büyük katkısı olacak kütüphanemiz önemli bir eksikliği giderecek.

Taşpınar dergimiz önemli bir hizmeti yerine getirmeye devam ediyor. Her sayısı ile büyük ilgi gören, okunan Taşpınar Afyonkarahisar'ın adeta bir kültür hafızası, sandığı. Bugün şehir ile ilgili yapılan pek çok çalışmada kaynak olarak gösterilen dergimizin her sayısı bir arşiv vesikası değeri taşıyor.

Dergimiz elinizdeki yeni sayısı ile masalarınıza, kütüphanelerinize gitmenin heyecanını yaşıyor. Bu sayıda da birbirinden güzel, her biri önem taşıyan yazılarla dergimiz sizlerle.

Dergimize katkı veren herkese teşekkür ederken, bir sonraki sayımızın heyecanı ile hepinize bol okumalı günler diliyorum.

YOLU AFYONKARAHİSAR'DAN GEÇEN BİR FRANSIZ

LEON DE LABORDE -1826'

Hasan Özpınar

Bir zamanlar eşsiz ve önemli bir olay olan seyahat, günümüzde adeta hayatın bir parçası hâline gelmiştir. Günümüzde insanların çoğu kısa ya da uzun süreli olarak seyahat eder durumdadır. Bu seyahatlere insanlar yalnızca gezmek için değil iş gereği, aile ziyaretleri, kültür, spor, dinlenme ve tatil amacıyla ya da inceleme gezileri gibi nedenlerle çıkmaktadır. Seyahat sebepleri ve imkânları artmasına rağmen artık geçmişin o büyük seyyahlarına pek rastlanmamaktadır. Zira her şey sıradanlaşmıştır.

Uzaklara duyulan özlem ve bilinmeyene duyulan merak, insanların giderek daha uzun yolculuklara çıkmasına, ciltler dolusu seyahatnameler yazılmasına ve pek çok tablo, harita çizilmesine yol açmıştır. Elbette ki insanları seyahatin bütün tehlike ve zorluklarını göze alıp yola çıkmaya teşvik eden güdüler birbirinden çok farklıydı. Kimisi arkeolojik keşifler, kimi misyonerlik, kimisi askeri amaçlar, kimisi de bir bilinmeyi keşfetmek arzusu ile bu yolculuklara çıkmış. Seyahat ne amaçla yapılsa yapılsın sonuçta seyyahlar ülkelerine yeni fikirlerle dönüp kendi toplumlarına bambaşka ufuklar açarak insanların kendi toplumlarının dışına açılmalarını sağlıyorlardı. Bu sayede insanlara dünyanın kendi yaşadıkları ülkeden ibaret olmadığını gösteriyorlardı.

Geçmişin o meşhur seyyahları engin bir merak duygusu ile gezerek notlar alır ve gezip gördüklerini başkalarına anlatma arzusuyla hareket ederlerdi. Bu sayede Şehir tarihçiliği açısından önemli bir kaynak olan seyahatnameler ortaya çıkmıştır. Elbette seyyahların yazdıklarının tümünün doğru olmasına imkan yok. Bazıları satır aralarına önyargılarını da sıkıştırmış olabilirler.

¹ Voyage de l'Asie Mineure par Alexandre de Laborde, Becker, Hall, Paris, Firmin Didot, 1838. s.61-72

Seyyahların Afyonkarahisar'a dair izlenimlerinden oluşan kapsamlı bir kitabı geçtiğimiz yıllarda hazırlamış ve yayımlamıştık. (Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar-2019) Kitapta yer verdiğimiz onlarca seyyahın birisi de Fransız arkeolog ve gezgin Leon de Laborde (1807-1869) idi. Laborde, Almanya'da öğrenim gördü. Sonrasında Türkiye, Suriye ve Mısır'a seyahat yaptı. Bu seyahatlerinde arkeoloji alanında notlar aldı. Fransız diplomasi servisinde, Louvre Müzesi'nde ve Fransız İmparatorluk Arşivlerinde uzman-müdür olarak görev yaptı.

Laborde henüz genç bir arkeolog iken, 1826 yılında Türkiye seyahatine çıkarak gemi ile önce İzmir'e geldi. Oradan İstanbul'a geçerek seyahatine karayolu ile devam etti. Afyonkarahisar'a Kütahya istikametinden gelerek önce Eğret (Anıtkaya) Köyü'nde konaklar, sonrasında Afyonkarahisar'a ulaşır. Burada şehre dair bilgiler verir. Sultan Divani Hazretlerini ziyaret eder, burada onunla ilgili inanışları anlatır.. Kadınanalardan bahseder, o gün-

lerde saray tarafından Karahisar'a sürülüp burada vefat eden Şeyhülislam Halil Efendinin mezarının gösterişini ve ona dair söylentileri aktarır. Sonraki amacı kendinden önce bu bölgeye gelen gezginlerin rotasını takip etmektir. Afyonkarahisar'ın o yıllardaki halini gösteren en güzel gravürler Laborde'nin kitabında yer alır. Gravürlerden ilkinde şehri çevreleyen eski Kadınana Mezarlığı'ndan Kale ve şehir görünümü yer alır. Ne yazık ki o eski mezarlıklardan hiçbiri günümüze gelememiştir. Diğer bir gravürde ise Hıdırlık'tan Kale'nin arka cephesini gösteren bir tablo yer alır. Camileriyle dikkat çeken bu gravürün bir başka önemli yanı ise pek çok gezginin bahsettiği düz, toprak damlı evleri göstermesidir. Bu gravür 1830'lu yıllarda Avrupa'da yayımlanan pek çok derginin kapak resmi olarak kullanılmıştır.

Leon de Laborde şehirden ayrıldıktan sonra İncehisar'a gider, mermer ocaklarını inceler, oradan Seydiler, Bayat, Han istikametiyle Yazılıkaya civarına geçer.

Afyonkarahisar'ı ziyaret eden gezginler içerisinde De Laborde'nin izlenimleri hem gravürleri ile hem anlatımları ile ayrı bir yer tutar. Bakalım De Laborde şehrimiz hakkında neler yazmış, çizmiş?

"Bay Salon, Altıntaş'ta iki yazıt kopyaladı. Sıcaklık fazlasıyla azalıyor yine de 6 Ekim'de yolumuza tekrar başlıyoruz; ormanlar, burada yaşayan

insanlar için en iyi kalite ağacı sunar, ancak evlerde çatıdan başka yerde kullanılmaz. Omar-Köy, ovanın ortasında kötü bir şekilde inşa edilmiş küçük bir köy. Altı saat boyunca yürüdük, burada biraz durduk, sonra doğuya doğru biraz sola döndük ve Eğret Köyü'nde (Anıtkaya) bu gece kalacağız. Bu köyün bize verebileceği tek bir ev var. Fakat gezimiz bize ortama uyum sağlamayı öğretti: Tek evi kabul ediyoruz; fakat biz iki kişiyi, erkeklerin yanına ve atların yanına koymak istiyoruz. Genel olarak, yanımızda Tatar varlığı, bir ağanın hamisi olarak saygınlığı ve daha iyi barınmamızı sağlıyor.

Afyonkarahisar

Her ikisi de siyah lav üzerine kurulmuş Eski Karahisar'dan (İncehisar) ayırmak için Afyon olarak adlandırılan Afyonkarahisar bugün hala önemli bir ticaret kentidir. Neredeyse şehrin etrafını tamamıyla örten bu muazzam kayanın eteğinde inşa edilmiştir. Güneyde kambur şeklinde tepeler yükselir; doğuda 600 feet yüksekliğe kadar ulaşan dev kayalar bulunur. Bu tarafta düzlükte geniş bir mezarlık duvarların dışında uzanır. Bu noktadan sonra, şehrin mükemmel bir görünüşü var; kaya benim çizdiğimden daha da yüksek görünüyor, san-

ki elle toplanan taş yığını gibi. Kalenin zirvesi, şehrin doğanın sunduğu avantajlardan nasıl yararlanacağını gösteriyor.

Güneyde Ermeni Mahallesi olan şehir, birbirinin üstünde dağınk bir merdiven gibi yükselen teraslar şeklindeki evlerden oluşuyor. Minareler, tek tük ağaçlar, bitkiler bu monoton görünüme biraz çekicilik katıyor. Afyonkarahisar ve onu çevreleyen düzlük ve şehre hâkim kaya olması diğer Türk şehirlerini andırır. Bu ovanın genişliği kuzeyde volkanik konilerle kesilir;

volkanik koniler, siyah lavlar beyazımsı topraklardan çıkar.

İlk ziyaretimizi Sultan Divani'nin babasının

ve kendisinin türbesinin yer aldığı Sultan Divani Tekkesi'ne yaptık. İki mezar, tavanı çok sayıda ahşap sütunla desteklenen kare bir odaya yerleştirilmiştir. Zemini bir halı kaplı, tabutların üzerine şallar ve işlemeli mendiller örtülmüş ve içerde çok sayıda cam kandil asılı. Türklerde adet olduğu üzere anki gibi, bu önemli kalıntılarla aynı zamanda kutsal şahsiyetin eşyaları da gösteriliyor. Sultan Divani'nin şahsına ait bu sade eşyaların içinde demirden yapılmış bir çift ayakkabı var. Onu

takan felçlilerin iyileştiği söylenir; sağlığımız yerinde olduğu için bu iddianın doğruluğunu teyit edecek imkanımız yoktu. Bu türbenin bir bölümü dervişlerin dönmelerine ayrılmıştır. Büyük mezarın yanında Afyonkarahisar'da ölen bir Pers imparatorunun oğlunun mezarı daha var.² Babası, dönüş masraflarından tasarruf ederken onu bu kadar iyi bir yerde bırakma fırsatından yararlanmış.

Kale burada büyüklüğüyle kendini gösterir. Surlarının üstünde yükselen burçlar, kalenin girişini savunmak için yapılan tüm çabaları ispat eder. Burada kendinizi saldırılardan korumak çok önemlidir. Kalenin zirvesine kayalar boyunca dik ve zor bir yoldan ulaşmak için yolumuza devam ediyoruz. Yolda kırılmış bir heykel kendini gösterir ve ilk görüşte burada antik zamanlardan kalma diğer kalıntılarının habercisi umudunu verir. Yarım saat süren büyük bir çabanın ardından, bu muazzam kalenin tepesine yorgun olarak ulaşılır.

Rum doktor zevklerimizi nasıl değiştireceğini biliyor; bizi ihtişamın doruğunda iken gözden düşmüş ve bir gün İstanbul'da petrol (gaz) bittiği için buraya sürgün edilmiş olan eski sadrazamı Derviş

² Şah İsmail'in Oğlu Elkas Mirza'nın kabri

De Laborde'nin kitabı

Paşa'ya götürdü. İnsan bunun, efendisi tarafından kovalanan iyi bir evin uşağı olduğunu düşünürdü. Ayrıca, sürgün edilmesi sadece petrol eksikliğinden kaynaklanmamış olabilir, ancak ikinci bir rezaletten kaynaklanmaktadır. Petrol meselesi yatıştırılınca Derviş Paşa Şam'a gönderildi. Bu eyaletin her zaman zor olan görevine ek olarak ona bir de Babıali'ye karşı gelen Akka paşasını teslim etme talimatı verildi.

Elinden gelenin en iyisini yaptı ve başarılı olduğunu düşündü, Mısır valisi, yapmak zorunda olduğu maddi taahhütlerin tüm ağırlığını ona bırakarak gücünü elinden aldı. Bir tazminat şekli olarak, ona Kütahya'nın paşalığı verildi. Ancak orada damadı, hükümete ve İstanbul'da ki düşmanlarına zorluk çıkardı; tahttan indirildi ve buraya sürgüne gönderildi, burada 40.000 franklık kişisel bir gelirle yaşıyor, Türk yasalarına göre haciz alınamıyor çünkü geliri kızının adına kayıtlı. Bu gelirle mutlu olur; çünkü iki yüz hizmetçisi ve çok sayıda haremi var; ama hırsı var ve artık İstanbul'da itibarını arama ve sürgünü büyük bir yer ile değiştirme imkanı yok. Dolayısıyla pişmanlıklar ve sıkıntılar içinde. Gücün baştan çıkarıcılığını tatmış olan insanlar artık onun sefaletini hatırlamıyorlar, insanlar her yerde aynılar.

Derviş Paşa'nın konuşması bizim zihnimizde iyice yer etti. Çünkü söyledikleri her şeye hayret eden çocuklar gibi ve hiçbir şey bilmeyen cahil insanların soruları gibi değil. Derviş Paşa, Avrupa'nın işlerini sağlam kaynaklardan öğrenen ve bunları değerlendiren mantıklı bir kişidir. Diğer şeylerin yanı sıra, gazetelere inanmadığını söylüyor çünkü onların pek çok şeyi bilmediğini söylüyor.

Aksakallı yaşlı bir Türk'ün ağzından duyduğumuz bu gözlem, Afyonkarahisar'da Paris'te görülebileceği kadar sıradan ve önemsiz değildir.

Şeyhülislam Halil Efendi'nin kabri.

Burada incelemeyi hak eden giriş kapısı süslü portallı eski bir camiye götürüldük.³ Bir çizim yapmayı planlıyordum, ama vaktimiz azdı. Güzel sütunlar ve bronz avize, şamdanlarla süslenmiş bir cami. İstanbul'da saraydan biri tarafından yaptırılmış. Caminin yakınında bir Şeyhül İslam'ın mezarı var. Bu büyük şahsiyet Yunan ayaklanması sırasında buraya sürgüne gönderildi ve kısa süre sonra burada öldü. Rum arabacımız Onun Sultan'ın emriyle zehirlendiğini iddia ediyor, çünkü Kuran'ın tüm Hristiyanları yok etmesine izin verdiğini kabul etmek istememişti.⁴ Yunanlılar çok şey söylerler ve biz onlara bir şekilde inanmak zorundayız. Başkada bir mezar hakkında ne düşünmem gerektiğini bilmiyorum.

³ Gedikahmet Paşa Camii

⁴ Şeyhülislam Halil Efendi .bknz "Afyonkarahisar'da Bir Şeyhülislam'ın Ölümü" Taşpınar Dergisi Sayı 19 s.64

Doktorumuz, şehirde yaşayanların gözündeki büyük bir öneme sahip bir kadından bahsetti. Bu kadın şehre yüksek dağlardan su getirdiğinden saygı gösterilmiş. Doğrusu bugüne kadar doğuda bir kadının mezarını(türbesini) görmedim. Doğuda hayatları boyunca görünmez olan kadınların ölümlelerinden sonra bile saklandıklarını düşünürüm. Böylece bu dünyadaki görevlerini daha önemli olan şeylere yönlendirirler.⁵

Kentteki yürüyüşlerimizde eski bir mezarlıkta adeta geçmiş zamanları kucaklıyoruz, çünkü güzel mermerlerin şehri Docimia'dan gelen antik parçalar buluyoruz. Yunan yazıtlarını, gönüllüleri orduya çağıran yazıları kopyalıyoruz. Tanrım!... Gönüllüler ve ne yapması gerektiği taşlarda yazan bir ordu! Yakındaki Ermeni mezarlığında gördüğümüz diğer yazıtlarda bize bunları söylüyor. Bu nadir ve çok önemsiz gibi görünen eski kalıntılar, korunmalarını sadece mezarlıklarda kullanma alışkanlığına ya da konut duvarlarında yapı malzemeleri olarak kullanılmalarına borçluydu; aksi halde yüzyıllardır sürekli yenilenmiş bir şehir, antik çağların izini herhalde en son parçasına kadar yutmuş olurdu.

Bugünkü Afyonkarahisar'da antik bir şehir olduğuna dair bir anıt ya da yazıt bulunmamaktadır; bu kayadan aldığı isim haricinde başka bir adı olduğuna dair antik metinlerde hiçbir açıklama yok. Bu konu özgürce tartışılabilir. Buranın güvenli ve en verimli toprakları olan, yol güzergâhlarından biri olduğu şüphesiz. Bununla birlikte, Strabon'un burasının küçük bir kasaba olduğunu, Docimia'nın mermer deposu olduğu bu şehrin zeytin ağaçlarıyla dolu bahçelerin olduğu verimli bir ovada oturduğunu söylüyor.

Laborde burada uzun uzadıya Strabon'un tezlerini, yol güzergâhlarını Synada mermer ocaklarını anlatıyor.

Afyonkarahisar idari ve politik olarak vilayetin önemli bir kenti. Hem Asya şehirlerinden hem de Kayseri, Ankara ve Konya'dan gelen kervanlar İzmir ve İstanbul gibi önemli pazarlara ulaşmak için mutlaka bu şehirden geçer.

⁵ Kadınanalılar

Bugünlerde burada her şey pahalı, atlarımızın ihtiyacı olan yemleri bulmak bizi çok zorluyor. Buralarda hayatın genellikle ucuz olduğu söylenirken yaşanan çekirge felaketi bizi zor duruma soktu, çekirgeler ürünleri daha hasat edilmeden yedi. Bu ülkede yaşanan veba salgını da herkesi sefalet içine soktu. Başka zamanlarda olsaydık, içinde bulunduğumuz şartlar biraz daha iyi olurdu. Kendimizi bu sıkıntılı duruma göre ayarlamaya çalışıyoruz. Veba sıcak, sağlıksız ve nüfus artışı hızlı olan ülkelerde ortaya çıktı; çekirge de, Veba da durdurulamıyor, durum hızla kötüye gidiyor ve kalabalık kitleler arasında ölümlü yürüyüşüne devam ediyor; çekirgede buna benzer. Veba hastalığına bu ülkelerde 2-3 yılda bir rastlanır. Çekirgeler de öyle. Birkaç yılda bir halkın en değerli ürününü, afyonu yok ediyorlar; bitkiyi yediğinden değil, ısırırlarsa haşhaş bitkisi ölür.

Haşhaş Eylül ayında ekilir; bitki, kışı toprak altında geçirir. İlkbaharda toprak iki kez çapalanır. Çiçek döküldükten sonra Temmuz ayında hasat edilir. Haşhaşın kafasında kesikler açılıp buradan sızan sakızlar toplanır ve yuvarlak toplar şeklinde haşhaşın kendi yaprağına sarılır. Bu beyaz sakız daha sonra siyah bir renge dönüşür. Afyon ekilen topraklar iki yılda bir dinlendirilir, bu arada ekilmiş gibi sürülürler. (Nadasa bırakılır) Verimin güzel olması için ilkbaharda çok fazla yağmur yağmaması gerekir; çünkü yağış ürünün kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu ürün adını bu bitkiden alan Karahisar'ın tek ticareti diyebilirim. Geçen yıl, İzmir'den dışarıya her biri elli oktan olmak üzere toplam 1800 gemi gönderildi. Bu ürün genelde 50 ila 60 kuruş arasındayken bu yıl 30- 32 kuruştan satıldı. Bunuda hasat bolluğu ile açıklıyoruz. Afyon'un en büyük tüketicileri yine bu ülkede; yağını yemeklere katıyorlar. Bunu fark edebilirsiniz. Bununla birlikte, burada hiçbir zaman afyonlu sigara içilmez. Ovada haşhaş ek olarak tahılta yetiştirilir. Arazileri iki yıl eker, üçüncü yıl dinlendirirler. Ortak bir yıl on beş, biri en az on verirler. Bir köylü nadasa bıraktığı bir tarlayı ekmek istediğinde Sipahi ağasına bir para

ödiyor. Hasattan da bir miktar verir.

Karahisar da kürk ticareti yapılmaktadır; Hüsrevpaşa –Han ormanlarında, ayılar, panterler; sırtlan, tilki ve kurtlar görülür. Avcılar köpekleriyle birlikte bu ormanlarda ava giderler. Buralarda kış boyunca kürklerden yapılmış elbiseler giyerler.

Talihsiz bir durum aniden rotamızı değiştiriyor. Ankara ve Kayseri'ye giden yola gitmek gibi planlarımız vardı; ancak İstanbul'da bir miktar para almıştık. Burada Ermeni banker yok ve kimse banka garantisini kabul etmiyor. Uzun bir yolculuğa çıkmadan önce bu yüzden İzmir'e gitmemiz gerekiyor.

Doğanlı Vadisi'nde büyük kaya anıtları var; dolambaçlı yollardan oraya gidip görmek istiyoruz. Bize verilen arabacı, aynı vadide birkaç mezarı biliyor; oysa Albay Leake tek bir tane gördü; Eski Karahisar, Bayat, Kümbet vb. yerlerde en azından eski taşlar, antik kentlere ait bazı belirgin yazıtlar bulmayı umuyoruz. Özellikle Docimia'ya ait eski eserler üzerinde çalışıyoruz. Bu konuda ümidimiz var. çünkü ülkenin söylendiği gibi iyi değil. Kötü ihtimalleri ortadan kaldırmak için geri dönmek zorunda olduğumuz bu şehirde, yükümüzün büyük bir kısmını bırakıyoruz. Tıpkı Türkler gibi, bir yolculuğa çıkarken hafif şeyler ve silahımızı alıyoruz.

İki Karahisar'ı birbirinden ayırmak için birisine Eski Karahisar diğerine Afyonkarahisar demişler. İki şehir arasında doğrudan bir çizgi üzerinde uzanan bir Roma yolunun izleri, görülüyor Synnada'nın Afyonkarahisar'ın yerine uygun olduğunu düşünüyorum, eski Karahisar'da Docimia'yı bulmalıyım. Roma dünyasının en büyük anıtlarının yapıldığı, muhteşem eserler haline getirmek için kullandığı mermerleri taşıdığı bu yoldan şimdide biz gidiyoruz. Bu ocaklardan çıkan görkemli mermerler Roma'da çok çok renkli heykellere dönüştürüldü. Bu bloklar, Docimia'dan (Eski Karahisar) Synnada'ya (Afyonkarahisar'a) inmiştir ve buradan bugünkü İzmir yolundan onları Milet limanına taşıyan Menderes nehrine taşınmıştır. Yıllar sonra yataklarında birçok sanat eserleri bulunan Menderes nehri antik çağa dayanan büyük bir nehirdi.

Fakat Türklerin bakmamasından dolayı başıboş akan bir dere haline geldi. Bu muazzam bloklar büyük bir masrafla taşınmış olmalı.

Yol Karahisar kalesi denilen kayanın eteklerinden ovaya iner, buradan yönümüz Kuzeydoğu olacak şekilde yol alıyoruz. Şehre yarım mil mesafede akan nehri bir köprü ile geçiyoruz. Burası eski Ankara- Roma yolu. Bu yolun her zaman mükemmel ticaret yolu olduğu develerden oluşan birçok kervanın buradan geçmesinden belli. Sabah esintisi ovada bizi karşılıyor. Ekim ayının ortalarında olmamıza rağmen kayalar ateşte pişmiş bir çömlek gibi sıcak. Ortada tek ağaç yok, görünürde olan tek şey rüzgârın keyfine göre gelen toz.

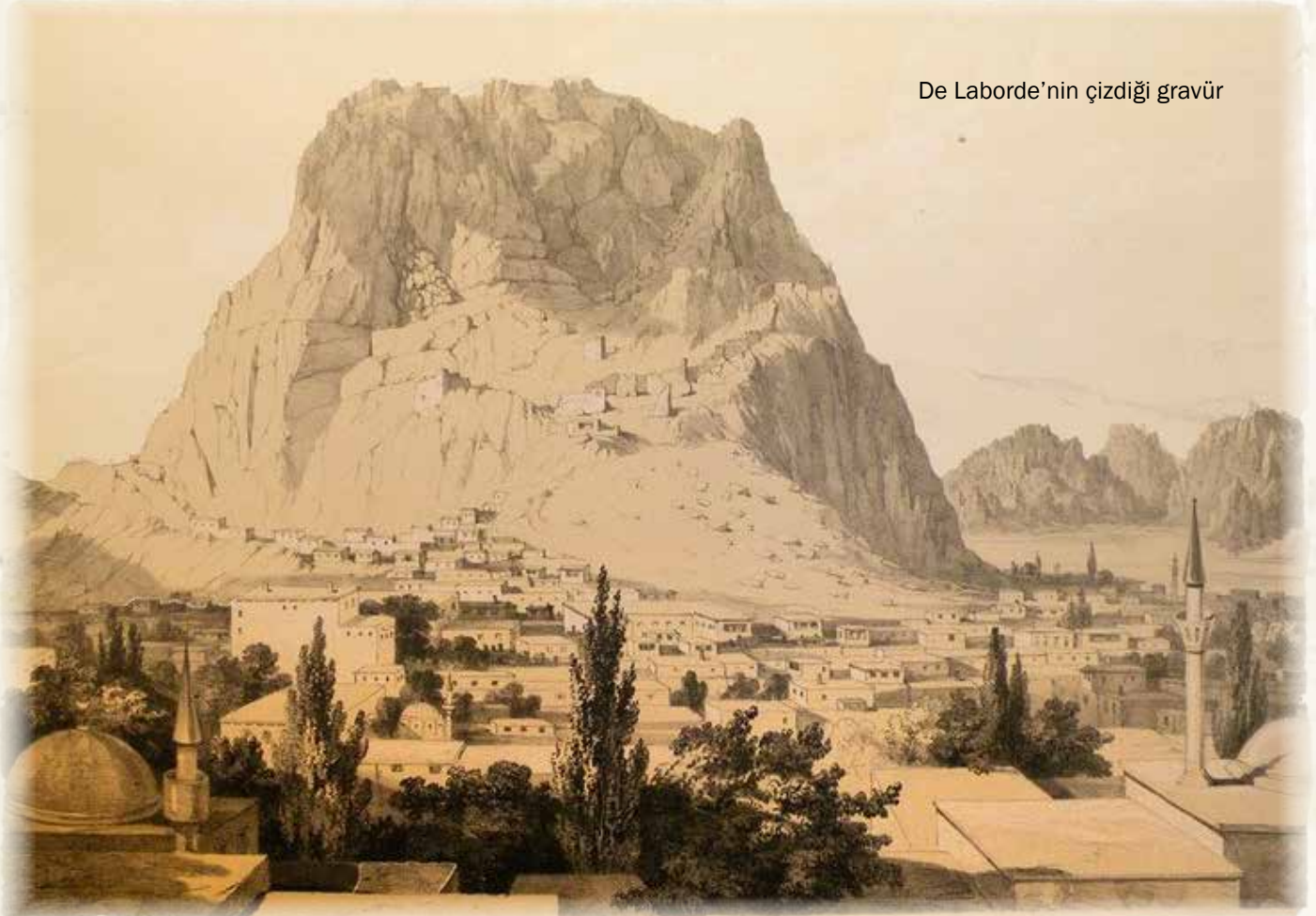
Öğleden sonra, iki saatlik yürüyüşün ardından, bir dizi tepeye ulaştık. Plato yükselmeye başlıyor, yemek için mola vermek istiyoruz. Ancak nerede duracağız? Her yerden kaya fıskırmış gibi.

Eski Karahisar'a (İscehisar) vardığımızda saat üç'tü. Küçük bir derenin aktığı vadide kurul-

muş yoksul bir köy burası. Birkaç tane yazıt kop-yaladık. Caminin revaklarına konulmuş olanlar var. Dere boyunca tek kemerli 2 köprü var. Burada antik parçalar yapılarda malzeme olarak kullanılıyor. Bu usül Türk mimarlarında geçmişten gelen bir ilham kaynağı olmalı. Yapılarda bu tür parçalar az ya da çok, dikkatli bir şekilde kullanılmış. Antik döneme ait tek bir anıt görmüyorum. Hristiyanlara ait bir vaftiz teknesi görüyorum. Yunan kilisesine benzer bir yapı biraz korunmuş.

Yanımızdaki muhafızlar ve Tatarlar buranın tüm yaşlılarını kaldığımız eve çağırdı. Arabacı-larımıza pek güvenmiyoruz ya da en azından bizi doğru yere, Doğanlı kaya anıtlarına götürdükleri-ne emin olmak istiyoruz. Bu iyi insanların çoğunun bilmediği bir şey olur. Ama bazı genç avcılar bize merak ettiğimizden daha fazlasını öğretti. Bunun-la birlikte buradaki ocaklardan önceden mermer taşındığını biliyorlar. Anlatımlarındaki bir ayrıntı merakımı artırdı. Büyük miktarlarda birikmiş taş-

De Laborde'nin çizdiği gravür

lardan bahsediyorlar; dağ gibi olduğunu söylüyorlardı. Sabah erken saatlerde bay Becker'le birlikte işime yarayacak bir anıt, yazıt bulmak umuduyla bu taş ocaklarına gittim.

Eski karahisar'ın güneydoğusundaki vadiye iniyoruz ve bu taş ocaklarını bir saatlik yürüyüş sonrasında doğu tarafında bulduk. Synada'nın mermerinin ana güzelliği volkanik hareketlere bağlanmalıdır. Zira büyük kitleleri kaldırıp karıştırarak, beyaz kütlede, güzel mavi ve sarımsı damarları oluşturan, mermer haline getiren ancak sıcak magmadır.

Bu ocaklarda işçilerin zorla çalıştırılması çok acı vericiydi; fakat yazarların ifadelerinden anlıyoruz ki, bu renklerdeki tek parça sütunları oluşturan bu muhteşem blokları çıkartmak zordu. Roma v Roma İmparatorluğu'ndan daha sonra gelen tüm medeniyetler Synada'nın bu güzel mermerlerine talebi bitmedi. Bu ocakların çalıştırılması için geniş bir kanun yapıldı. İşçiler ve alt düzey çalışanlar Docimia'da ikamet ettiler; Synada'da üst düzey çalışanlar ve depolar vardı. Strabon sadece Docimia'nın yükselişinden bahsediyor. Biz de şimdi oradayız; bu ülkede başka mermer yatakları olabilir fakat farklı zamanlarda onları kullanmanın avantajlı olduğu düşünülmektedir.

Bu muazzam eserler acaba hangi metodla çıkarıldı? Ocakta kalan çok sayıdaki izlere bakılırsa elde edilen mermer kütlesi görülebilir. Buranın konumu Docimia'nın Eski-Karahisar olduğunu gösteriyor. Gerçekten ocaklara ve Synada kasabasına en yakın yerleşim (şimdi Afyonkarahisar)

Strabon Romalıların Frigya'nın beyaz damarlı mermerini ülkenin en önemli yerlerinden olan Synnadic mermer olarak adlandırdığını yazdı. Eski karahisar'da, eski ve yeni yapılan binaların duvarları içinde burada yapılmış anıtların parçalarının bolca yer alması buranın neresi olduğunu açıklar.

Eski Karahisar antik bir zenginliğin izlerinin yanı sıra bu ocaklarda çalışan kölelerin, mahkûmların kırbaçlanması hatıralarını taşıyor. Burada yapılan heykellere, sanat eserlerine şiirler yazan şairler aklıma geliyor. Ekmek parası kazanmak için çalışan, acı çektirilen fakir işçiler

ile yorulmadan zevk alan, para kazanan zenginler arasındaki çelişkiyi kimse inkâr edemez. Ama son 12 asırdır bu şehrin varolma nedeni yok.

Eski Karahisar'dan ayrılıyor. Çizim yapacak vaktim olmadı. Kuzeydoğuya doğru yürüyoruz ve hemen hemen kurak bir ovaya giriyoruz, volkanik hareketin her şeyi yok ettiği bu korkunç geçitte dağınık kayalar bağlantısız olarak yapılmış ve devrilmiş bir binanın kalıntıları gibi gözüküyor. Buradan dar bir vadiye giriyoruz. Daldığımız hayal âleminden yakındaki Seydiler Tekke köyü uyandırıyor. Bu köy sağımızda, kraterden ayrılmış ve kazılarla parçalanmış büyük bir kayanın tabanında bulunmaktadır. Eski çağlarda yaşamış bir derviş ve tekkesi bu köye adını verir.

Vadiyi terk ediyoruz, bodur meşe ve diğer bodur ağaçların olduğu tepelere tırmandık. Dört saatlik yürüyüşün ardından kayaların şekli değişti, çok geniş bir beyaz örtü haline geldi. Arabacımız bizi yola çıkarıyor ve sola çeviriyor. Bir kanyonun dibinde, yan yana saplanmış gibi duran muazzam bir kaya buluyoruz. Kayaları incelemek için yakınında duruyoruz. Albay Leake'in notları şimdiye kadar bilinmeyen bu anıta dair bize bilgi veremedi: arabacımız zaten bizim ne aradığımızın farkındaydı. Bu mezarlık odalarının bir kısmı birbirleriyle bağlantılı; içeride süsler yoktu; Arka planda, tabutun alınması için kazılmış yerler ve yukarıda küçük bir niş var. Buralarda mezar odalarını az ya da çok konut haline getiriyorlar. Bugün hala Yörük evleri ve keçileri için ahır olarak kullanılıyor.

Çıkış noktamızdan 5 saat gittikten sonra nihayet Bayat Köyü'ne varıyoruz. Bayat, Albay Leake göre, Beudos'un değişmiş hali olabilir. İki isim arasında benzerlik bu yaklaşımı güçlendiriyor. Günümüzde harabe halinde fakir bir köy, yoksul Türk nüfusun yaşadığı bir yer. Çok eskiden Sultan Selim adında bir hükümdar buraya han yaptırmış."

Görüldüğü gibi De Laborde'nin günlükleri Afyonkarahisar hakkında çok önemli bilgiler içeriyor. Bu tür hatırat, gezi notlarının tarih bilimine yaptığı katkı tartışılmaz.

**AFYONKARAHİSARIMIZ'IN
YETİŞTİRDİĞİ İKİ ELİ
MAHİR BİR DEĞER:**

MÜNEVVER TOLUN

NAM-I DİĞER AŞIK ASLI BACI

AHMET İLASLI

Afyonkarahisarımız'ın yetiştirdiği değerlerimizden birini sizlerle paylaşmak istiyorum: Münevver Tolun.

Bir yaşam içinde iki ayrı yaşamışlık bulunan bir insan...

Afyonkarahisar'da doğmuş, küçük yaşlardan itibaren İstanbul'da büyümüş ve eğitimini orada almış bir kişidir. Bu eğitimi sonucu yeteneğinden dolayı, Türk Moda ve İşlemeleri üzerine yaptığı çalışmalarla eline bir bilezik takmış: Moda ve El Sanatı.

Bu yetmemiş uzun yıllar sonrasında, bir başka yeteneğinin varlığını daha ortaya çıkarmış, bir başka konuya atılmış, diğer eline de ikinci bir bilezik daha takmış: Aşıklık.

Böylece iki elinde de birer bilezik, beceri olan bir hemşerimizden söz ediyoruz.

Müzede çalışmaya başladığım ilk yıllardan itibaren tanıdım kendilerini. Meslektaşım, abla olarak sevdiğim ve kendisiyle 12 yıl kadar birlikte çalışıp bize erken veda eden, saygı ve rahmetle andığım arkeolog F. Saadet Özgündüz'ü ziyarete geldiğinde tanıdım O'nu. Bir akrabılığı vardı. İstanbul'da oturmaktaydı ve özellikle Belediyemiz tarafından Zafer Haftamızın programlarına davet edildiği için, o dönemlerde sık sık gelirdi Afyonkarahisar'a ve her geldiğinde de mutlaka uğrardı müzemize.

Burada Aslı Bacı'nın yaşam öyküsünü yazacak değilim. Kısaca öz geçmişini yazdıktan sonra, Müzeyle olan ilgisini, bildiğim kadarıyla anlatmaya çalışacağım. Daha önce anlatılmayan Afyonkarahisar'la olan bağından da örnekler vereceğim.

Münevver Tolun'un gençliği

Yaptığı iki söyleşisinde ve diğer bilgilere göre; 1935 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. Şairlerimizden Aşık Ömer'in oğlu Ayasofya imamı ve müderrislerinden Ahmet Selacızade'nin torunu olup, babası şeftren Bekir bey, annesi Aliye hanımdır. Bir de Zeki adında abisi vardır. Babasının görevi nedeniyle, küçük yaşında (3 yaşında) İstanbul'a gidilmiş, orada eğitimini almış orada ya-

şamış, orada ölmüş ve orada bulunan aile kabrine gömülmüştür.

MODA VE EL SANATÇISI OLARAK

MÜNEVVER TOLUN:

Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Şark Eserleri Bölümünün süsleme ve resim dallarını bitirerek Türk Moda ve İşlemeciliği üzerine aldığı eğitimi meslek edinerek özel olarak çalışır. Ulusal ve uluslararası birçok sergi, fuar ve festivallere katılır, hatta kişisel sergiler bile açar. Buralardan birincilik dahil çeşitli derecelerle döner ve ödüller alır.

Eserleriyle birçok ülkenin saraylarına kadar girmiştir. Diktiği giysilere modellik yapmış, bu arada önemli kişilere giysiler dikmiştir. Bunlardan biri de ünlü sinema oyuncumuz Türkan Şoray'dır.

Üzerini İstiklal Marşımızın notalarını altınla işlediği bir kaftanı, Ticaret Bakanlığımız adına Habeşistan İmparatoru Haile Selassie'ye sunulmuş ve O'nun tarafından şeref madalyasıyla onurlandırılmıştır. Ayrıca Suudi Arabistan Kraliyet ailesinden kostüm siparişleri almıştır. Güzel sanatların resim, seramik ve gravür gibi birçok dalında eserler vermiştir.

Aldığı eğitimle ilgili bu çalışmaları 35 yıl kadar sürmüş, önce babasının (1958), daha sonra da annesinin (1969) ölümleri üzerine, hiç evlenmemiş olmasının da verdiği yalnızlıkla bunalım içinde kalan Münevver hanıma, bu arada amcası Sadık Efendinin eşi Sabire yengesini can yoldaşı olmuştur. Dip dededen gelen şairlik duyguları depresmiş ve şiirler yazmaya başlamış, kısa sürede kendini bu konuda da topluma kabul ettirmiştir. Daha sonra abisinin ölümünden (1979) sonra da aşıklığı tek başına sürdürmüştür.

El sanatçısı olarak yaptığı ve modist olarak giydiği bindallı giysisi

AŞIK ASLI BACI OLARAK MÜNEVVER TOLUN:

Devlet Saz Sanatçısı Faruk Öngay gibi ustalardan aldığı bağlama dersiyile çalıp söylemeye bile başlamıştır. 1970 yılında Tarla Halk Ozanlar Birliğine üye olur. Birlik Başkanı, yazar ve gazeteci Tahir Kutsi Makal tarafından, "Aşık Aslı Bacı" adı (mahlası) verilir ve böylece nam-ı diğer AŞIK ASLI BACI olmuştur artık. Bu adla da çok tanınmaya başlamıştır. Dini, tasavvuf, yurt sevgisi, aşk, Afyon ve Emirdağ (?) kültürünü şiirlerinde işlemiştir denilse de, Emirdağ ile bir ilgisi belirlenmemiştir.

Kültür Bakanlığı Milli Folklor Dairesi Başkanlığı başta olmak üzere ulusal ve uluslararası

Aşık Aslı Bacı ve Türkan Şoray

çeşitli yerlerde düzenlenen Halk Ozanları Şölenlerine saziyle ve sözüyle katılmış, irticalen şiirler okumuş, hatta atışmalara bile katılmıştır.

Bunlardan biri olan Boğaz Köprüsü için yazdığı şiiri bestelenmiş, plağa alındığı bilinmektedir.

Bu arada tasavvufu da ilgilenmeye başlamış, Abdülbaki Gölpınarlı ile tanışmıştır. Mevlana için yazdığı şiiri de, udi Kadri Şençalar tarafından rast makamında bestelenmiştir. Bu bestenin İngilizce çevirili Mevlana plağı yurt dışı satış rekoru

kırmıştır. Çok sayıda ödüller, armağanlar ve şiltler almış, altın plakla da ödüllendirilmiştir. 22 yıllık bu döneminde 250'yi aşkın milli, tasavvufi ve hamasi ile taşlama tarzında yazdığı şiirlerinden 5 şiiri ilahi tarzda, 5 şiiri de diğer tarzlarda bestelenmiştir.

Birçok gazete ve dergilerde şiirleri yayımlanmış olup, 23 Nisan 1984 yılında Afyonkarahisar Valiliği Kültür Müdürlüğü'nce şiirlerinden oluşan bir sergi açılmıştır. İl Kültür Müdürlüğü kurucu müdürü Musa Seyircinin önderliğinde açılan bu şiir sergisine, Vali Hüsnü Tuğlu, Belediye Başkanı Erdal Akar, Garnizon Komutanı Necdet Özcan ile çok sayıda İl Daire Müdürleriyle kalabalık bir halk katılımı olmuştur. Sergide şiirleri yanında, aldığı ödülleri ve belgeleriyle birlikte ailevi fotoğrafları, gazete ve dergilerde yayımlanmış yazıları da sergilenmiş, Aslı Bacı da şiirlerinden örnekler okumuştur.

Bu sergi nedeniyle, İl Kültür Müdürü Musa Seyirci, Aslı Bacı ile bir söyleşi yapmıştır. Bu söyleşiden öğrendiğimize göre, eğitimini aldığı Türk Moda ve İşlemecilik Aksesuar dalında epeyce deneyim kazanmış ve seçkin örnekler kazandırmıştır. Şiir yazmaya annesinin ölümünden sonra, onun için yazdığı ve TRT'de okuduğu, en çok sevdiği şiiri ve 1978 yılının en güzel şiiri ödülünü kazan-

miş olan ANA şiiriyle başlamıştır. Çünkü annesi şiir yazma duygusunu vermişti ona, böylece o da duygunun en güzelini anasına sunmuştur. Tabii ki böyle bir şiire ödül verilmez de hangi şiire verilir. Yine bu söyleşiden modaya şiirsellik getiren biri olmuş ve şiirli kostümler yaparak mankenlerle sunmuş halka, nerdeyse çizgi ötesi bir tasarım ve sunum gerçekleştirmiş. Halk ozanlarının sorununa da değinmiş bu söyleşisinde ve onların devlet güvencesinin olmadığını, saziyla sözüyle geçinenler oldukları için bu güvenenin gerekli olduğunu belirtmiştir. Musa Seyirci'ye anlattığına göre, babasının DDY müfettişi olması nedeniyle yurdun çeşitli yerlerini dolaştıklarını öğreniyoruz. Musa Seyirci'nin bir sorusuna verdiği yanıtla, Afyonkarahisar'ın soylu köklü

ve kültürlü bir ailenin çocuğudur. 17.yy. da yaşamış, Afyonkarahisar doğumlu geniş tasavvuf kültürüne sahip Aşık Ömer'in torunu olduğunu belirtmektedir. Anne ve babasının amca çocukları olmaları nedeniyle iki taraflı ünlü bir ozanın çocukları olarak yetisini kazanmış olabileceğini öğreniyoruz. Aşık Ömer ile ilgili de yaptığı araştırmalara göre, Burmalı mahallesinde oturduğunu ve çok geniş bir kütüphaneye sahip olduğunu, tasavvuf konusunda yetkin olduğunu, oğlu Hafız Mehmet Efendi'nin sarayda Sultan Hamid'in hocası olduğunu öğrendiğini belirtmektedir. Aşık Ömer'e ait şiirlerin sahafalarda görüldüğünü ve bir tanesinin de kendisinde olduğunu belirtir. Ayrıca şiirlerinin haması, tasavvuf ve ilahi tarzında olduğunu esin kaynağı olarak da dert, ızdırıp ve üzüntülerin oluşturduğunu söylemiştir, bu söyleşide.

1994 yılında açıp, kısa süre sonra kapatmak durumunda kaldığımız Türk-İslam Eserleri Müzimizde "Meydan Sofrası" şiirini bir pano yapıp mutfak bölümünde asmıştık. Ayrıca bir vitrinde

Aşık Aslı Bacı
Afyon'da şiir
sergisi açacak

Afyonlu Aşık Aslı Bacı, «İlginç Türk Ölümleri» adlı şiir sergisini 23 Nisan'da Afyon'da açacak. Aşık Aslı Bacı, «İlginç Türk Ölümleri» adlı şiir sergisini 23 Nisan'da Afyon'da açacak. Aşık Aslı Bacı, «İlginç Türk Ölümleri» adlı şiir sergisini 23 Nisan'da Afyon'da açacak.

Ortaoğlu Gazetesi-8 Nisan 1984

amcasının diploması, Aşık Ömer'e ait oldukları belirtilen Kur'an, kılıfı ve kutusu, mühür, ağızlıkları ile püskülleri sergilemiştik.

İstanbul'daki ev:

İstanbul Bakırköy Yenimahalle tren istasyonunun yakınında, bitişik düzenle yapılmış, bodrumlu, iki katlı, yalı baskılı bir evde oturmaktaydı. 10 Temmuz Caddesinde bulunan bu evde, Afyonkarahisarlı, Afyon Lisesinden arkadaş olan iki genç, üniversitede okumakta iken, bodrum katında kiracı olarak kalmışlardır. Kiralık olarak aradıklarında buldukları bu ev, bir rastlantı olarak, Afyonkarahisarlı bir aileye aittir ve burada oturmakta olan ev sahibi de Münevver Tolun'dur. Münevver hanım, İstanbul Belediyesi İmar Müdürü (daha sonra Bayındırlık

Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü de yapmış olup, Üniversitemizin Ana Yerleşkesinin yapımına başlanmasında emeği geçmiş bir insan olan), yine bir Afyonkarahisarlı, akrabası Mehmet Kundak beyden onay alır ve kiracısı olarak kabul eder, bu öğrencileri. Bu öğrencilerden biri, ilimizin önemli işyerlerinden olan ER MAKİNA'nın sahibi Tuncer Kurşun'dur. Anne ve babasını kaybetmiş, yalnız kalmış Münevver hanıma yoldaş olmuş ve öğrenciliği bitinceye kadar bu yakınlığın sürdürülmüş olduğunu, Tuncer abiyle yaptığımız konuşmalardan ve bana verdiği anı notlardan öğrendim. Münevver hanım, 35 yaşlarındadır ve 35 kg ağırlığında, püf desen uçacak kadar zayıftır, Tuncer abinin gördüğü o yıllarda. Tuncer abi, İTÜ Makine Bölümünde, arkadaşı Ahmet Başkadem ise Yıldız Teknik Okulu Elektrik Bölümünde okumaktadır.

Tuncer abiye göre, "70 yılının sonlarında Münevver, saz çalmayı öğrenir iyiden iyiye ve Aslı Bacı lakablı halk ozanı olur"

İki elinde iki beceriyle yaşamını sürdüren Münevver Tolun nam-ı diğer Aşık Aslı Bacımız, 25 Aralık 2014 tarihinde rahmeti rahmana kavuşarak aramızdan ayrılmıştır. Zeytinburnu Merkez Efendi Mahallesi, Topkapı Eski Kozlu Kabristanında, ünlü futbolcumuz Metin Oktay'ın kabrinin yakınında yatmaktadır.

Afyonkarahisar'daki ev:

Mehmet Sami Hancıoğlu döneminde belediyemizce, Burmalı Mahallesinde evlerinin bulunduğu sokağa, 03100 kodla Aşık Aslı

Bacı Sokağı adı verilmiştir. Evleri bu sokağın doğu cephesi ortalarında. Bu mahallede Aşık Ömer'in oturmuş olduğu ve kütüphanesinin bulunduğunu, Aşık Ömer oğlu Selamzadeler olarak devam eden ailesinin bu sokakta oturduğu, kendisinin bu ailenin son halkası olduğu da, gerek Aslı Bacı ve gerekse yakınları tarafından söylenmektedir.

Müzede bulunan eserleri:

Emel Sarlık'la yaptığı söyleşisinde müzeye 45 eser verdiğinden söz etmektedir. Müzeye giriş ayniyatından da anladığımıza göre, 28 adet bağış yoluyla, 17 adet de satın alma yoluyla olmak üzere, söz ettiği gibi, 45 adet eserin müze kayıtlarına girdiği görülmektedir.

Satın alınan 17 adet eser, envanter noları 3685-3689 nolu 5'li grup ile 3721-3731 envanter nolu 11'li grup ve bir adedi el yazma 32 envanter nolu.

Bağış alınan 28 adet eserler içinde, Ves. 19-26 nolu vesikalar ile 3741-3748 envanter nolu 16'lı bir grup ve 3749-3760 envanter nolu 12 li bir başka grup bulunmaktadır.

El Sanatçısı olarak aldığı ödüller:

E.3685 Envanter nolu gümüş Tabak: 19 cm. çaplı "Salih Özdiil ve Oğullarının Armağanı Sevgilerle, 1973", Kadife kutulu.

E.3687 Envanter nolu gümüş Şekerlik: 14 cm.

Çaplı, "Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu'nun Modacı Münevver Tolun'a Armağanı, İstanbul Yelken Kulübü 1972"

E.3746 envanter nolu altın Makas : "Lübnan Sanatseverlerinin Modacı Münevver Tolun'a Armağanı, Beyrut, 1953", kadife kutulu.

E.3756 Envanter nolu altın İğne: Uluslararası Moda Festivali dolayısıyla Modacı Münevver Tolun'a

Terzi Oğuztan'ın Armağanı 1973" kadife kutulu.

E.3757 Envanterli altın Yüzük: Telkâri süslemeli, zincirle bağlı halkalı, Kadife kutulu.

Aşık Aslı Bacı olarak aldığı ödüller:

E.3686 Envanter nolu gümüş Vazo: 23,2 cm. yüksekliğinde, "1975 Dünya Kadın Yılı Nedeni ile Değerli Ozanımız ASLI BACI'ya Tarla Halk Ozanları Birliğinin Başarı Armağanıdır"..

E.3742 Envanter nolu Cura: 76 cm. uzunluğunda 6 telli, kestane ağacından armudi gövdeli, sapı siyah beyaz püsküllü. Faruk Öngay ödülü, 1979.

E.3745 Envanter nolu Tabak: 26 cm. çaplı, "ANA Dergisinin en güzel ANA şiirinin Birincilik Ödülü".

E.3748 Envanter nolu altın kaplama Saz: 29cm.20cm. ölçülerinde dikdörtgen bir plaka üzerinde, "Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı 1881-1981,Altta En Güzel ATATÜRK Destanı Yazarı Ulusal Ozanımız Aşık Aslı Bacı'ya, Yurdaer Doğulu Müzik Merkezi Armağanı, Ortada Saz bulunmaktadır".

E.3749 Envanter nolu Şilt: 18 cm. Yük.15 cm. Gen., "Beyaz desen gri ve mavi zeminli çerçeve kuşak içinde Kale ve Utku Anıtı, mavi çerçeve içinde ise üstte AFYON altta ise BELEDİYESİ yazısı, yanlarda haşhaş dizisi."

E.3750 Envanter nolu Şilt: 20cm. 15 cm. Menderes desenli çerçeve içinde Lacivert mavi zemin Kale ve Utku Anıtı bulunan AFYON BELEDİYESİ ve Haşhaşlı Plaket altında “Büyük Zaferin 65. Yıldönümü Münasebetiyle Sayın Aşık Aslı Bacı’ya saygılarımızla 28.8.1987 AFYON BELEDİYESİ”

E.3751 Envanter nolu Şilt: 20,5 cm. 15,5 cm. Menderes desenli çerçeve içinde Lacivert mavi zemin Kale ve Utku Anıtı bulunan AFYON BELEDİYESİ ve Haşhaşlı Plaket altında “Büyük Zaferin 64. Yıldönümü Münasebetiyle Sayın Aşık Aslı Bacı’ya saygılarımızla 27.8.1986 AFYON BELEDİYESİ”

E.3752. Envanter nolu Şilt: 16 cm. 12 cm. Sarı yıldızlı zemin üzerine çizgisel olarak yapılmış Kale ve Utku Anıtının alt kenarında “AFYON’UN KURTULUŞU 27 AĞUSTOS 1922 “Altta “ Sayın AŞIK ASLI BACI’ya TAKDİR ve ŞÜKRAN DUYGULARIMIZLA SUNULUR. BÜYÜK ZAFERİN 62.YIL DÖNÜMÜ 1984 AFYON BELEDİYESİ”

E.3753 Envanter nolu Şilt: 12 cm. 9 cm. “Yunus Emre yazısı ortasından çıkan ve dünyayı çevreleyen zeytin yaprağı çelengi üzerinde SEVELİM SEVİLELİM” yazısıyla altta “6-10 Mayıs Yunus Emre Kültür Sanat Haftası Eskişehir” yazısı var.

E.3754 Envanter nolu Şilt: 18,5 cm. “ESMUH 1912 (Eski Muharipler Derneği). Kırmızı beyaz bayrağın içinden çıkan bir çift kılıç desenli kırmızı beyaz kurdeleli armudi gövdeli, mineli .

E.3755 Envanter nolu Şilt: 12cm. 9 cm. Emniyet Genel Müdürlüğü Arması ile 1845-1984 Teşkilatımızın 139. Yıl Dönümü, Afyon Emniyet Müdürlüğü 10 Nisan 1984”.

E.3758 Envanter nolu bronz Madalyon: 6,1 cm. çaplı, Önyüzünde Boğaz Köprüsü kabartması, Bayındırlık Bakanlığı Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü Boğaziçi Köprüsü Açılış Hatırası 30.Ekim 1973; Arka yüzünde ise, Avrupa Haritası kabartması, Ay Yıldız ile Cumhuriyetin 50. Yılında Asya’dan Avrupa’ya”,

E.3759 Envanter nolu mineli Madalyon: Mavi

yaprak dizili çerçeve içinde, kırmızı lale ve 11. İSTANBUL FESTİVALİ

E.3760 Envanter nolu Madalyon: 7 CM. Çaplı,” Mevlevi kabartmalı, 1273-1973, Mevlanayı 700. Anma Yılı”

Açtığı Şiir Sergisi İçin Aldığı Armağanlar

E.3743 Envanter nolu Alman gümüşü Şekerlik: 44,3 cm. 13 cm. İki kulplu, bitkisel kabartmalı gondol gövdeli, dört ayaklı, altında 23 Nisan 1984 Kızımız Aşık Aslı Bacı’nın Şiir Sergisinin Açılış Günü Anısına, Güzbeyler”.

E.3744 Envanter nolu Alman gümüşü Şekerlik: Üç ayaklı, bitkisel kabartmalı, altında “23.4. 1984 Münevver Tolun Şiir Sergisi Anısına A.Kadir Kundak”

E.3747 Envanter Nolu tepsi: 36,5 cm 22,5 cm, ki uzun kenarı içe kavisli, kısa kenarları bitkisel kabartı tutamaklı, İç köşesinde 23 Nisan 1984 Münevver Tolun Şiir Sergisi Anısına, Dr. Nihat Tolun”

Aldığı diğer ödüller ve armağanlar:

E.3688 Envanter nolu gümüş Zarf Açacağı: 17 cm. uzunluklu, “Ay Yıldız ve TÜRKİYE, 30.EKİM 1973”. !.Ordu adına verilmiş.

E.3741 Envanter nolu Amblemeler: 10 Adet çeşitli birlikte düzenlenmiş bir grup Amblem..

Müzeye Verdiği Diğer Eserler:

E.3689 Envanter nolu meşin Salıncak: Uzunluk 101 cm. gen 62 cm. Her iki kenarı üçlü bağ geçmeli torna işi ahşap saplı ve ip bağlantılı, dış yüzeyi sırma ipli makine örgü dikdörtgen çerçeve içinde

köşelerde birer çiçek demeti bulunan dairesel bitki desenli,

E.3721 Envanter nolu Saplı Meşin Kur'an Kılıfı: Yük 14 cm. gen 22 cm. Gövdenin her iki yanında ve kapak ortasında birbirine dikişle bağlanmış küçük baklava dilimi kabartılı, metal düğmeli, ayrıca üzeri baskı yiv süslemeli,

E.3722 Envanter nolu kitap biçimli Kur'an Kutusu: Yük 16 cm Gen 21,5 cm., lacivert zemin üzerine buğday saplarının kesilerek yapıştırılmasıyla oluşturulmuş baklava ve sarmal çerçeve içinde dikey büyük baklava desenli, , yandan açılabilen sürgülü ahşap Kur'an Kutusu.

E.3723 Envanter nolu Tesbih: Taneli imameli, 86 kuka taneli,

E.3724 Envanter nolu Tesbih: İp imameli, 33 yeşim taşı taneli,

E.3725 Envanter nolu Tesbih: İp imameli 33 adet sedef taneli,

E.3726 Envanter nolu Tesbih: 4 taneli imame-
li, 99 kırmızı taş taneli,

E.3727 Envanter nolu Mühür: 2,5 cm yük. 1318 tarihli oval tabanlı, tümünden kıvrım dal tutamaklı.

E.3728 Envanter nolu Kehribar Ağzlık: 9,8 cm uzun. Bir ucu yuvarlatılmış ve yuvalı, diğer ucu yassılatılmış ve delikli

E.3729 Envanter nolu Kutulu Ağzlık: 10,6 cm uzun. Menteşeyle bağlantılı iki parçalı kutulu; Kehribar uçlu bölümlü savat süslemeli silindirik gümüş gövdeli.

E.3730 Envanter nolu Püskül: 28 cm. uzun. Sırma ipten yapılmış.

E.3731 Envanter nolu Püskül: 31,5 cm. uzun.: Küçük büyük ikili rozetli ip saçaklı.

El. 32 Envanter nolu Kur'an: Elyazma, Es Seyit Hafız Ahmet Hilmi tarafından yazılmış, Aşık Ömer'e ait olduğu söylenmiştir. Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Vahit Paşa Yazma Eserler Kütüphanesine devredilmiştir (13.11.2018).

V. 19 Envanter nolu Vesika: Matbu diploma olup el yazısıyla "Afyonkarahisarlı Mehmetoğlu Sadık (Aşık Ömer'in torunlarından) Efendiye ait, Ali-ül ala (Pekiye) dereceli 1323 H.1325 R. (M.1907) tarihli, Karahisar Mekteb-i Mülkiye, Sınıfı Rüştüye Şahadetnamesidir." yazılıdır (amcası Sadık Efendinin diploması).

V. 20 Envanter nolu Vesika: Tarla Halk Ozanları Birliği sertifikası. 07 Temmuz 1974 tarihli olup, 2.İstanbul Festivali kapsamında Aşık Aslı Bacı'ya Aşıklar Şöleninde gösterdiği başarı nedeniyle takdir ve madalyayla ödüllendirilmesi için verilen sertifika.

Ayrıca, yine aynı birliğin Antalya Film Festivali kapsamında 05 Eylül 1974 gecesi yapılacak olan Aşıklar Şenliğine katılması ile ilgili Aşık Aslı Bacı'ya yapılan 12 Ağustos 1974 tarihli davet yazısı.

V. 21 Envanter nolu Vesika: Basın Haberler Ajansı Kültür Yayınları Kök Dergisi Kurucusu ve İmtiyaz Sahibi şair ve yazar Lale Bedia Yeşildag

Aşık Aslı Bacı'nın yattığı Aşık Ömeroğlu Tolun Aile Kabri

tarafından Aşık Aslı Bacı'nın 1978 yılında altın madalya ve bir yıllık Kök dergisi almaya hak kazandığı yolundaki sertifika.

V. 22 Envanter nolu Vesika: Müzik-San Vakfı tarafından Atatürk'ün 100. Yılı dolayısıyla Türk Folkloruna Üstün Hizmet Veren Sayın Aşık Aslı Bacı'ya takdir ve şükran duygularıyla sunulmuş bir sertifikası.

V. 23 Envanter nolu Vesika: Türkiye Muharip-ler Derneği İstanbul Merkez Şubesi Başkanı Muzafer Barçın tarafından 07.08.1979 tarihli Sayın Aslı Bacı'ya, 23.07.1979 tarihli Harbiye Orduevinde yapılan geceye katılması nedeniyle verilmiş şükran sertifikası.

V.24 Envanter nolu Vesika: Ana Dergisi sahibi Necla Ünal tarafından, 05.05.1979 tarihli Aslı Bacı (Münevver Tolun)'ya verilmiş dergi tarafından düzenlenen 1979 yılı Ana konulu şiir yarışmasında birincilik ödülü aldığına ait sertifika.

V.25 Envanter nolu Vesika: Üzerinde Aslı Bacı'nın resminin bulunduğu Basın Mensubu Polis Yazarları Derneği Genel Merkezi'nce, 01.01.1984 tarihli Aşık Aslı Bacı'nın gösterdiği ilgi ve üstün hizmetlerden dolayı şükran borcu olarak verilen Şeref Belgesi.

V.26 Envanter nolu vesika: Müzik San

Vakfı'nca verilen Şiir Birincisi olduğunu gösteren, 21 Ekim 1977 tarihli, İkinci Altın Saz Yarışması Başarı Belgesi.

Bu yazının hazırlanmasında yardımlarını gördüğüm Müze personeline, doğrudan sözlü ve belgelerle destekleri ve katkıları bulunan Hasan Özgündüz ve Tuncer Kurşun ile Hasan Özpınar'a içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Kaynaklar:

- A.Semih Tülay
- Haber, Aslı Bacı'nın Şiir Sergisi Büyük İlgi Gördü, 25 Nisan 1984, Çarşamba, Türkeli Gazetesi. Afyonkarahisar.
- Hasan Özgündüz, Özel Bilgiler ve fotoğraflar.
- Hasan Özpınar, Arşivi.
- İrfan Ünver Nasrettinoğlu
- Mehmet Sarı, "Afyonkarahisar'ın Kadınları"ndan "Münevver TOLUN/Aşık Aslı Bacı" Türkeli Gazetesi, 14 Mart 2022.

Müze Arşivi

- ÖMER Faruk Yaldızkaya, Afyonkarahisarlı Aşıkların Şiirlerinde Kıbrıs,
- <https://www.turkuler.com>yazi> afyonkarahisar>
- Servet Yaşar
- Tuncer Kurşun, Özel Söyleşi ve Anılar Belgesi ile fotoğraflar.

Adil Çelik, Aslı Bacı Münevver Tolun, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Ahmet Yesevi Üniversitesi, <http://teis.yesevi.edu.tr> asli-baci-munevver-tolun>.

AFYONKARAHİSAR'I İMAR EDEN ANADOLU SELÇUKLU KOMUTANI

BEDREDDİN (GÜHERTAŞ) GEVHERTAŞ

Abdülkadir KALENDEROĞLU

XIII. yüzyılda Anadolu Selçukluları döneminde atabey, emir, komutan ve hayır sahibi olarak yer edenlerden birisi de Bedreddin Gühertaş veya Gevhertaş'tır.

Gühertaş, Farsça Gevhertaş (cevher)'in değişmiş bir şeklidir. Kaynaklarda çoğunlukla Gühertaş adı kullanılan Bedreddin, nerede, hangi tarihte doğdu, ailesi, çocukluğu ve eğitimi ile ilgili bir bilgimiz yok. Ancak 1584 tarihli Konya Evkâf Defteri'nde Bedreddin Gühertaş'ın ismi Gühertaş İbn-i Abdullah olarak geçer. Babasının adının Abdullah olması Bedreddin'in gulam¹ olduğunu akla getirdiği gibi I. Alâeddin Keykubat'a hocalık yaptığına göre de iyi bir eğitim gördüğünü söyleyebiliriz.²

Bedreddin Gühertaş, I. Alâeddin Keykubat'ın 1205-1211 yılları arasında Tokat'ta meliklik yaptığı dönemde atabeyi olduğu gibi 1211-1220 yılları arasında da Alaşehir'de babasının vefatı üzerine kardeşleriyle yaptığı saltanat

¹ Gulam, Arapça asıllı bir kelime olup çoğulu gılmân'dır. Sözlükte "erkek çocuk, delikanlı, azat edilmiş köle, genç hizmetkâr, efendisine bağlı muhafız" demektir. Gulam yerine memlûk ve abîd kelimeleri de kullanılmıştır. Gulamlar İranlı, Türk, Slav veya zenci ve berberilerden alınmıştır. Ancak Türkler'in durumu diğerlerinden daha farklıdır. Türkler orduya başlangıçta esir veya efendilerinden satın alınmış köle asker statüsünde girmişlerse de yükseldikleri mevkilere ve etkinliklerine bakıldığında daha sonra bu statüden ücretli asker statüsüne geçtikleri anlaşılmaktadır. Bkz. Mustafa Zeki Terzi, "Gulâm", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 178.

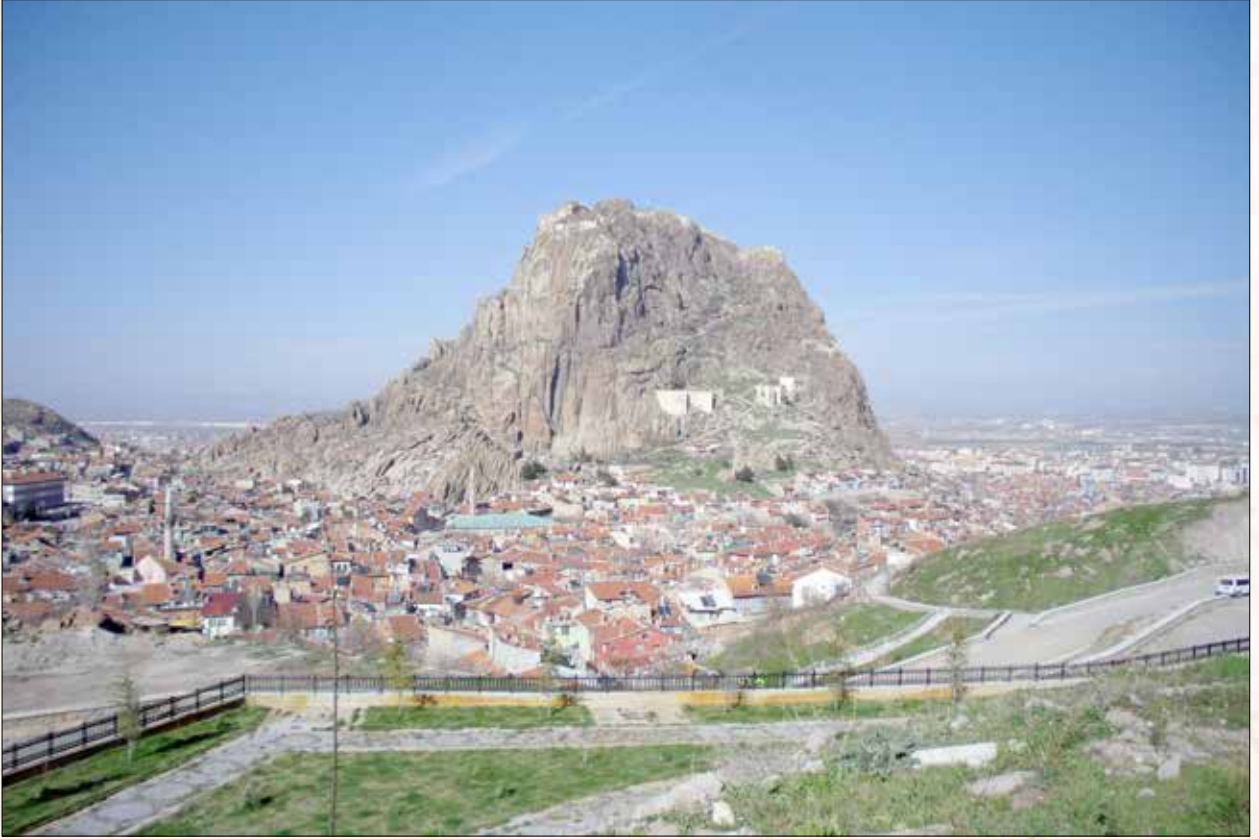
² M. Ali Hacıgökmen, "I. Alaeddin Keykubat Dönemi Emirlerinden Atabey Bedreddin Gühertaş (Gevhertaş), Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 30, S. 50, Ankara 2011, s. 122.

Bedrettin Gevhertaş'ın beraber medfun bulunduğu söylenen Şems-i Tebrizi'nin Sandukası (Foto İlhan Gürbüzler)

Bedrettin Gevhertaş'ın Karaslan'daki Türbesi (Foto İlhan Gürbüzler)

mücadelesi ve hapis hayatı, 1220-1237 yıllarındaki saltanatı sırasında saygın emirlerinden biri olmuş, Emiru'l-ümera Çaşnigir³ Seyfeddin Ayaba'nın öldürülmesi üzerine de çaşnigir olmuştur.⁴

Bedreddin Gühertaş, hayatı boyunca devletine ve milletine hizmet etmeye çalışmıştır. I. Alâeddin Keykubat, tahta çıktığında yaptığı en önemli faaliyetlerden birisi memleketin korunmasını amaçlayan imar siyasetidir. Konya başta olmak üzere Kayseri, Sivas, Sinop ve Antalya gibi şehirlerle birlikte Afyon Kalesi'ne de önem vermiş, tahminen 1231 yılında lalası ve mimar Bedreddin Gühertaş'ı kale dizdarı olarak Afyon'a göndermiştir.⁵

³ Farsça çâşnî (lezzet) ve gîr (tutan) kelimelerinden oluşmuştur. "Ekâbir-i hâs" denilen saray büyükleri arasında yer alan çaşnigir'in esas görevi, maiyetindekilerle birlikte sultanın sofrasını hazırlamak ve sofraya konulan yemekleri sultandan önce tatmak suretiyle onun zehirlenme ihtimalini önlemektir. Büyük Selçuklulardan itibaren çeşitli İslam devletlerinde rastlanan çaşnigir hükümdarın en güvenilir emirleri arasından seçilirdi. Bkz. Aydın Taneri, "Çaşnigir", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 232.

⁴ Faruk Sümer, "Keykubad I", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 358-359; Hacıgökmen, a.g.m, 122, 124.

⁵ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 255.

Bedrettin Gevhertaş'ın Karaslan'daki Türbesi
(Foto İlhan Gürbüzler)

I. Alaeddin Keykubat, 1223 yılında 12 kapıdan oluşan Konya Kalesi'nin dört büyük kapısı ile birkaç burç ve bentlerinin masraflarının hazineden karşılanmasını, geri kalan kısımlarının ise memleket büyüklerine kudretleri nispetinde taksim olarak tamamlanmasını emretmiş, Bedreddin Gevhertaş da Konya sur kapılarından Çaşnigâr (Ertaş)

kapısının yapımını üstlenmiştir.⁶

Ahmet Eflâkî'nin "Uzun boylu, asil, hayrat sahibi ve sarayın has üstadlarındandı", Mevlana Celâleddin-i Rumi'nin "Ulular ulusu, soylu-boylu, adalet ıssı bilgin, orduların öncüsü ve savaş ars-ları" sözleriyle methettiği Bedreddin Gevhertaş, Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled'in ders ve sohbetlerinde bulunmuş, onun müritleri arasında yer almış, Konya'daki Mevlana Medresesi'ni yaptırarak zengin vakıflar bıraktığı gibi Karaaslan Köyü'nü de Mevlevilere bağışlamıştır.⁷ Bedreddin Gevhertaş'ın yaptırdığı bu medrese, Anadolu Selçuklu ve Karamanoğulları döneminde "*Medrese-i Mevlana*", Osmanlılar döneminde ise "*Medrese-i Molla*" olarak anılmış, 1875 yılında tamir edilmiş, 1918 yılında ise tamamen ortadan kalkmıştır.⁸

⁶ Hacıgökmen, a.g.m, 123.

⁷ Ahmet Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri (Çev. Tahsin Yazıcı), C. I, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, s. 134; Nejat Kaymaz, Pervâne Mu'inü'd-din Süleyman, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1970, s. 105.

⁸ Bedreddin Gevhertaş | Konya'nın Velileri, Alimleri ve Hocaları (konyacami.com), 17.07.2021

Bedrettin Gevhertaş'ın mezarının olduğu söylenen Şems-i Tebrizi Camii -dıştan görünüş (Foto İlhan Gürbüz)

I. Alaeddin Keykubat tarafından Karahisar-ı Sahib'e gönderilen Bedreddin Gühertaş, aşağı kale, orta kale ve yukarı kale olarak üç kısımdan oluşan Afyon Kalesi'nin burç ve bedenlerini yeniden yapılcasına onarmış, yukarı kalede, güney tarafta küçük minareli ve mozaik çini mihraplı bir mescit ve mescidin doğu yönünde bir saray yaptırdığı gibi şehirde, kalenin batı yönünde (şimdiki I. Nolu Sağlık Ocağı'nın bulunduğu yer) bir medrese yaptırdı. Medrese binası "*Alâeddin Medresesi*" adıyla anıldığı gibi kale arkasında olduğu için halk arasında "*Hisarardı Medresesi*" diye bilinir. Kale ve medresenin 1233 yılındaki açılış törenine Sultan I. Alâeddin Keykubat'la birlikte birçok emir, naib ve bilginlerin yanında Mevlana Celâleddin-i Rumi de davet edilmiştir. Mevlana, medresede ilk dersi vererek eğitim-öğretim faaliyetini başlattığı gibi oğulları 7 yaşındaki Bahaüddin Veled ile 6 yaşındaki Âlâeddin Çelebiler de sünnet ettirilmiştir.⁹

⁹ Ahmet Eflâki, a.g.e, C. I, s. 314-315. Kaymaz, a.g.m, s. 105;

I. Alâeddin Keykubat'ın vefatından sonra Anadolu Selçuklu Devleti kargaşa içine düşünce Moğollar, Anadolu Selçuklularını hâkimiyetleri altına aldı. Emir Muineddin Pervane, Karamanoğullarını Konya'ya davet ettiği iddiası ve İzzeddin Keykavus taraftarı olmakla suçladığı Bedreddin Gevhertaş, Müstevfi (Maliye Nazırı) Necibeddin, Kadıasker Sivrihisarlı Celâleddin, Seyfeddin Has Kayı-aba, Kerimüddin Alî-şîr gibi devlet adamı ve âlimlerden oluşan bir grubu H. 660/ M. 1262 yılında yakalatarak Moğol komutanı Alıncak Noyan'a göndermiş, Alıncak Noyan'da hepsini katletmiştir.¹⁰

Alıncak Noyan,¹¹ bir müddet sonra geceleyin

Gönçer, a.g.e, C. I, s. 256-257,260.

¹⁰ İbn Bibi, (El Hüseyin b. Ali el-Ca'feri Er-Rugadi) el Evamirü'l-Ala'yye Fi'l-Umuri'l-Ala'yye (Selçuk-Name) II, (Çeviren: Mürsel Öztürk) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 164; Kaymaz, a.g.e, s. 103-104; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Ötüken Neşriyat, 17. Baskı, İstanbul 2020, s. 538.

¹¹ Alıncak Noyan, Kereyitlerden Yasavur Bahşi'nin oğludur. Hülâgû tarafından Kadağan ile birlikte Anadolu'ya gönderilmiş, görev yaptığı sürece merkezi Tokat olan IV. Rükneddin

Hisarardı Medresesi kesiti ve ön görünüşü (Mahmut Ülküer Abi'den)

rüyasında haksız olarak öldürdüğü bu topluluğu görmüş, onlardan ağır sözler işittiği gibi kabirlerinde de nur belirtileri içinde olduklarını görünce uyandıktan sonra Muineddin Pervane'ye hakaretlerde bulunmuştur.¹²

Bedreddin Gühertaş'ın mezarının nerede olduğu konusunda ihtilâflar vardır. Eflâki, “Şehit edilen Bedreddin Gühertaş'ın nâşı Konya'ya getirilerek şimdiki Şems Türbesi'ne defnedilmiş, daha sonra vefat eden Tebrizli Şems'in cesedi Ulu Arif Çelebi tarafından atıldığı kuyudan çıkarılarak Bedreddin Gühertaş'ın yanına defnedilmiştir”.¹³ İbrahim Hakki Konyalı, “Karaslan Köyü'ne giden yolun solundaki türbesine defnedilmiştir”.¹⁴ Süleyman Gönçer ise “Konya'da yaptırdığı Mevlana Medresesi haziresine gömülmüştür”¹⁵ demektedir.

Kılıçarslan ile merkezi Konya olan İzzeddin Keykâvus'u Moğollar adına takip ederek her iki sultanlığa da nezaret etmiştir. Tokat yakınındaki Kâp mevkiinde yaşamış, 1265 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Bkz. Mustafa Akkuş, Büşra Bağcı, “Hülâgû Han Döneminde Anadolu'da Görev Yapan Moğol Komutanları”, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi, S. 9, Yıl: 2018, s. 161-162.

¹² İbn Bibi, a.g.e, C. II, s. 164.

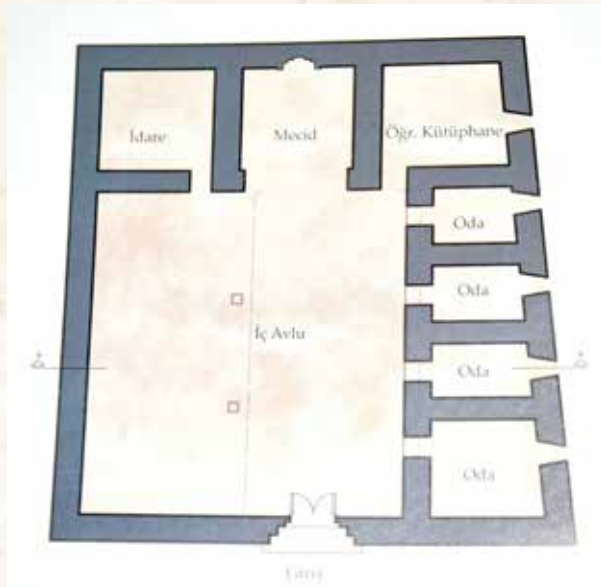
¹³ Bedreddin Gevhertaş | Konya'nın Velileri, Alimleri ve Hocaları (konyacami.com), 17.07.2021. Abdülbaki Gölpinarlı, “Şems-i Tebrizi'nin 1247 yılında, Bedreddin Gühertaş'ın ise 1262 yılında öldürüldüklerini, bundan dolayı Şems-i Tebrizi'nin Bedreddin Gühertaş'ın yanına değil, Bedreddin Gühertaş'ın Şems-i Tebrizi'nin yanına defnedilmiş olması tarihi kayıtlara daha uygundur” demektedir. Bkz: Hacıgökmen, a.g.m, 129-130.

¹⁴ Ahi Bedreddin Gühertaş kimdir? | Ansiklopedi (eansiklopedi.com)

¹⁵ Gönçer, a.g.e, C. I, s. 256.

Kanaatimizce Bedreddin Gühertaş tarafından aşağı kale, orta kale ve yukarı kale olarak yeniden yapılrçasına onarılan Afyonkarahisar Kalesi'nin surları esaslı bir şekilde tamir edilmeli, Evliya Çelebi'nin 1671 yılında şehri ziyaretinde gördüğü yukarı kaledeki Alâeddin Mescidi'nden günümüze temellere yakın duvarlar kalmıştır. Öncelikle mescitte bilimsel bir kazı yapılmalı, buna bağlı olarak mescidin restorasyon projeleri çizdirilerek ivedilikle restorasyonu gerçekleştirilmelidir. Böylece kaybolmaya yüz tutmuş bir kültür varlığı da yeniden canlandırılmış olur.

Yine I. Nolu Sağlık Ocağı'nın bulunduğu alanda geçmişte var olan Alâeddin Medresesi'nin temel ve planlarından yola çıkılarak Mimar Mahmut Ülküer Abi tarafından projeleri çizilmiştir.¹⁶ Çizilen bu plan ve projelere göre medrese binası şehir içinde uygun görülen bir yere yeniden yaptırılarak işlerlik kazandırılabilir. Bu çalışmaları yapmak da öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, Afyonkarahisar Valiliği'ne, Afyonkarahisar İl Özel İdaresi ve Afyonkarahisar Belediyesi'ne düşer.

Hisarardı Medresesi Planı (Mahmut Ülküer Abi'den)

¹⁶ Mahmut Ülküer Abi, Geçmişin İzinde Afyonkarahisar, C. I, Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları, Afyonkarahisar 2020, s. 3-7.

MEVLÜT ÜYÜMEZ

MÜZEDE HEYKEL Mİ BEKLEYECEKSİN?

Röportaj: Fevzi Kaya

Taşpınar'ın bu sayısında Afyonkarahisar Müze Müdürü Sayın Mevlüt Üyümez'i konuk ediyoruz. Mevlüt Bey, bize kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

02.01.1964 tarihinde Afyonkarahisar, Bolvadin-Dişli kasabasında dokuz çocuklu bir ailenin 2. evladı olarak dünyaya geldim. Babam ve dedem hafız olup kasabamızda cami görevlisi olarak görev yapmışlardır. Büyük amcam Mahmudiye Köy Enstitüsü mezunu olup Bolvadin TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) kurucusu olup 4 çocuk babasıdır. Küçük amcamın hiç çocuğu olmamıştır. Dedemlerle beraber oturduğumuz ve küçük amcamın da hiç çocuğu olmadığı için babamla beraber amcalarımıza baba, yengelerimize anne derdik.

İlkokulu kasabanızda okudunuz sanırım. İlkokul sonrası eğitiminiz nasıl devam etti?

Tahmin ettiğiniz gibi ilkokulu kasabamızda okudum, 1977 yılında ilkokuldan mezun olduktan sonra önceleri orta kısmı kapatılan, daha sonra yeniden orta kısmı ile beraber açılarak 7 yıl eğitim veren Bolvadin İmam-Hatip Lisesi'ne kaydoldum. İlk iki yıl kasaba minibüsü ile ilçeye gidip-geldim. Daha sonraki 5 yıl imtihana girip kazandığım Bolvadin İmam-Hatip Lisesi pansiyonunda kalarak 1981 yılında mezun oldum.

İmam-Hatip Lisesi'nden mezuniyet sonrası üniversite eğitimi başlıyor, değil mi?

Hayır. Bolvadin İmam-Hatip Lisesi'nde 5 yıl yatılı okuduğum için 5 yıllık mecburi hizmet zo-

runluluğu nedeniyle Ankara'da İmam-hatiplik imtihanına girdim. İmtihanda başarılı olduğum için Aydın ili Umurlu nahiyesi Ortaköy Camii'ne imam olarak atamam yapıldı. Ancak yaşı 18'den küçük olduğu için göreve başlamam mümkün değildi. Bunun için mahkemeden "Kazai Rüşt Kararı" çıkarttırarak atamamı yaptırabildim. Bu arada üniversiteyi kazandığım için göreve başlamadan istifa ederek eğitimim için İstanbul'a gittim.

1981 yılında ilk defa üniversite sınavları iki

¹ Reşit (ergin) olmayan birinin mahkeme kararı ile reşit hale getirilmesidir.

aşamalı hale getirildi. Ben de ilk önce Eskişehir’de, daha sonra da İstanbul’da imtihana girerek tercihlerim içerisinde bulunan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümü, Eski Önasya Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalını kazanarak kayıt yaptırdım. İkinci sınıfta dil ve kùltür anabilimi ayrıldı. Ben de Kùltür anabilim dalını seçtim. Anabilim dalının yeni adı Prehistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim dalı oldu. Program gereği Prehistorya, Eskiçağ Tarihi, Klasik Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümlerinin tamamından danışman hocamızın bilgisi dâhilinde ders almak zorunda idik. Teknik Resim ve Restorasyon dersleri de buna dâhil idi.

İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Dr. Davit H. Franch ile Mersin Müzesi uzmanı ve bakanlık temsilcisi Arkeolog Yaşar Ünlü ile tanışmıştık. Davit, benim arkeolog olmama şaşırmış, bana arkeoloji ile İslamiyet’i nasıl bağdaştırdığımı,

bunda bir sorun olup olmadığını sormuştu. Ben de kendisine, “Avrupa’da arkeolog papaz olup olmadığını sordum. O da “Avrupa’da arkeolog papaz çok” dedi. “Bir sorun var mı” diye sordum, “Bir sorun yok” dedi. Ben de, “Bizde niye sorun olsun” dediğimde “Tabii ki, neden sorun olsun” demişti hayretle. O günden bugüne Yaşar Ünlü meslektaşımızla dostluğumuz devam etmektedir.

Neden Arkeoloji?

Arkeolojiye ilgi ve merakım vardı. Yaşadığımız coğrafyada, belki buna dünyada da diyebiliriz. İslam dini eğitimi veren bir kurumdan arkeoloji eğitimi veren bir fakülteye gitmenin alışılmışın dışında bir tercih gibi bakıldığına şahit oldum. Ama gerek benden önce ve gerekse benden sonra yakın olarak tanıdığım arkeoloji eğitimi alarak mesleğini en iyi şekilde icra eden onlarca arkeolog arkadaşım var. Benim yaşadıklarımı onlar da yaşadılar mı, yaşamadılar mı bilmiyorum.

Benim arkeolojiyi tercihim İmam-hatip Lisesi’ndeki hocalarıma da ilginç gelmişti. Yanlış bir tercih olarak görmüşlerdi. Aynı bakış açısını fakültedeki hocalarımda da gördüm. Benim gibi Tekirdağ İmam-Hatip Lisesi mezunu arkadaşım İbrahim SÖKAT’ta aynı bölümü seçmiş, hocalarımız da niçin bu bölümü seçtiğimizi, bugüne kadar bu bölümde İmam-Hatip Lisesi’nden gelen hiç öğrenci olmadığını söylemişlerdi.

Yine Tokat ili Zile ilçesi Belkaya Köyü’nde imamlık yaptığım sırada “Kral Yolu Üzerindeki Mil Taşları” üzerine ilmi araştırma yapan Ankara

Üniversite Öğrenimi Sürecinde İstanbul’da nerede veya nerelerde kaldınız?

İstanbul’daki eğitimim süresince ilk iki ay arkadaşlarla öğrenci evinde, ondan sonra da fakülteden mezun oluncaya kadar Fatih Camii avlusunda bulunan Üniversite Fetih Öğrenci Yurdu’nda kaldım.

Üniversite eğitimi sürecinde hayatınızda değişiklikler oldu mu?

Evet oldu. Babamın sağlık sorunları nedeniyle ablam ve ben erken evlenmek durumunda kaldık. Üniversite 1. sınıfta Şubat tatilinde ablam, Mart ayının sonunda (28 Mart 1982-Pazar) da evlenmeyi düşünmediğim halde ben evlendim. Geriye dönüp baktığımda büyüklerimizin iyi ve doğru kararlar vererek bizleri yönlendirdiklerini anlıyorum.

Üniversiteden mezun olduktan sonra arkeolog olarak görev alabildiniz mi?

Hayır, alamadım. 1981 yılında kaydolduğum üniversiteden 1985 yılında mezun oldum, fakat bugün olduğu gibi o zamanlarda da arkeolog olarak iş bulmak zordu. Bu arada iki çocuğum dünyaya gelmişti. Babamın devlet memuru olması ve 13

kişilik bir aileye bakıyor olması beni bir an önce iş bulmam için zorladı. Onun için en kısa yoldan imam olmam uygun geldi. İmamlık için müracaat, imtihan ve kazanarak atanmam yaklaşık 1 yıl kadar sürdü. Bu sürede bir çocuğum daha oldu. Üç çocuklu bir aile olarak Tokat-Zile ilçesi Belkaya Köyü'ne tayinim çıktı. Askerlik (8 aylık kısa dönem) dâhil 1989 yılı Nisan ayına kadar imam-hatip olarak görev yaptım. Bu arada askerlik dönüşü bir çocuğum daha oldu. Yani dört çocuğum vardı artık. (yaş 23) Köyde birçok öğrenci yetiştirdim. Aileme yakın olayım diye tayin istedim. 1989 yılında Bolvadin-Kırklar (Tahtalı) Camii'ne müezzin olarak atamam yapıldı.

Bolvadin'de görev yaptığınız sürece başka işler yaptınız mı?

Bolvadin'de iki yıl kadar görev yaptım. Bu arası sivil toplum örgütü olan Milli Gençlik Vakfı İlçe Başkanı olarak bir yıl görev yaptım.

Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'ne nasıl geçtiniz?

1991 yılında Bolvadin-Kırklar Camii'nde görevli iken Kültür Bakanlığı'na müze araştırmacısı olmak üzere 9 il için müracaat ettim. Cenab-ı Allah'ın lütfu ile Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'ne müze araştırmacısı olarak yatay geçişle atamam yapıldı.²

Din görevliliğinden müzeye geçiş sürecinde cemaatten veya halktan olumlu-olumsuz bir tepki oldu mu?

Tayinimi duyan cemaatten bazıları, "Hocam, orada ne yapacaksın, heykel beklemeye mi gideceksin? Burada rahatın iyi" demişlerdi. Aynı şekilde müzeye geldiğimde de bazı arkadaşların arkamdan "Hocanın burada ne işi var?" dediklerini duymuştum.

Yani bazı Müslümanların ve din görevlilerinin arkeolojik çalışmalara iyi gözle bakmadığı,

² Müzeye geçmeme sebep olan cemaatim Ahmet Pektaş amcamın oğlu Yahya Pektaş ağabeyime saygı ve hürmetlerimi sunarım.

İslam'ın temel esasları ile çeliştiği gibi bir anlayışa sahip olduklarını görüyordum. Bu anlayışın hayatım boyunca hep birileri tarafından ifade edildiğine şahit oldum.

Kırk yıla yakın meslek hayatımda geldiğim nokta; Allah'ın Kur'an-ı Kerim'in 1/3'ünde arkeolojik konulardan bahsettiğini, arkeolojik çalışmalarda bulunulmasını istediğini gördüm. Bu bağlamda "Kur'an-ı Kerim'de Arkeoloji" ve "Arkeoloji ve Kur'an" gibi çeşitli konferans ve seminerler verdim. Mesleğimi seviyorum, çalışmalarına da aşk ve şevkle ibadet yapıyormuş nazarı ile devam ediyorum.

Arkeoloji Müzesi'ne geçişinizden sonraki çalışmalarınızdan biraz bahseder misiniz?

O yıllarda Kültür Müdürü Sırrı SARI, Müze Müdürü ise Ahmet TOPBAŞ idi. Her ikisinden ve tüm kültür çalışanlarından yakın ilgi ve yardım gördüm. Ahmet TOPBAŞ, bizleri evladı gibi sever, iyi yetişmemiz için çalışırdı. O yıllarda yerel gazetelerden birinde Afyon Camileri hakkında yazılar yazıyordu. İlk bilimsel çalışmalarım onun yanında cami yazılarını okuyarak başladı. Ahmet Topbaş'ın ömrü bu çalışmayı tamamlamaya yetmedi, vefatı

üzerine yarım kalan yazılarını tamamlamak bize nasip oldu. 2004-2006 yılları arasında sizinle beraber çalışarak tamamladık. Bu çalışmayla Ahmet Topbaş'a vefa borcumuzu yerine getirdiğimize inanıyor ve kendisini rahmetle anıyorum. Bu arada kitabın 2007 yılında yayınlanmasında büyük gayret gösteren Mehmet SARLIK ile kitabın basımını sağlayan İbrahim ALİMOĞLU ağabeyimize teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet Topbaş ile birlikte 1991 yılında kaçak kazı ile ortaya çıkarılan "Sandıklı-Maltepe Tümülüsü" kurtarma kazısında çalıştık, kazı raporunu

ben hazırladım, her yıl bakanlığımız tarafından yapılan Kurtarma Kazıları Sempozyumu'nda bildiriyi benim sunmamı. İstedi. İlk bilimsel çalışmamı ve sunumumu böylece yapmış oldum.

Ahmet Topbaş'ın beni yönlendirmesi, zamanı değerlendirerek iyi yönetmeyi tavsiyesi, bugüne kadar yapılmamış ama yok olma tehlikesi bulunan kültür varlıklarının olduğunu, bunlar içerisinde düşünler olduğunu, bu konuda çalışma yapabileceğimi söyledi. Ben de bunu bir görev

telakki ederek köy köy, belde belde düşünlerimiz üzerine çalışmalar yaparak Beldemiz Dergisi'nde yayınladım. İncehisar-Alanyurt, Şuhut-Kayabelen, Bolvadin-Dişli, Çay-Devederesi, Afyon-Merkez Küçükkalecik Köylerindeki düşünleri bu kapsamda makale olarak yayınladım. Ayrıca "Afyonkarahisar Ölü Gömme Geleneği" ile "Dişli Mutfak Kültürü" de farklı alanda yapılmış çalışmalara örnektir.

Ahmet Topbaş ile 1991-1993 yılları arasında beraber çalıştık. Daha sonra Antalya Müzesi'ne uzman olarak tayini çıktı, 1996 yılında da vefat etti. Cenazesini yıkamak bize nasip oldu. Tekrar kendisini rahmetle anıyorum.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yapılan yüzey araştırması ve kazılarına bakanlık temsilcisi olarak görevlendirildim. 1993 yılında İhsaniye-Ayazini Köyü "Topyeri Tümülüsü" ile Bolvadin-Kemerkaya "Yedikapılar Kaya Yerleşimi Sülünün Öreni" kurtarma kazılarına katılarak bunları o yıllardaki müze müdürümüz Seracettin ŞAHİN ve Ahmet İLASLI ile raporlarını hazırlayarak sempozyum bildirisi olarak sunumunu yaptık. Yine Ahmet İLASLI ile birlikte hazırladığımız "Afyonkarahisar Müzeleri ve Ören Yerleri" Yapı Kredi Yayınları'ndan, "Afyonkarahisar Kültür Envanter 2013" İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'müzce, birlikte hazırladığımız "Geçmişten Günümüze Afyonkarahisar Çeşmeleri" kitabı ise 2015 yılında Afyonkarahisar Belediyesi tarafından

yayınlanmıştır. Yine sizinle birlikte 2013-2014 yıllarında yerel bir TV kanalında “Afyonkarahisar’da Tarihi Mekânlarımız” adıyla program yaptık.

2009 yılında ilk eşiniz trafik kazasında vefat etti. Daha sonra yeniden evliliğiniz söz konusu oldu. Biraz anlatır mısınız?

1999 yılında 5. çocuğum Muhammed Şamil dünyaya geldi. Sizin de dediğiniz gibi 2009 yılında ilk eşim 5 çocuğumun annesi Mevliya Hanım, Gazlıgöl yolunda bir trafik kazası sonucu vefat etti. Kendisinden Allah razı olsun. Takdir-i ilâhi ömrü o kadar imiş.

2010 yılında (28 Mart 2010 Pazar, her iki eşimle de takdiri ilahi aynı tarihte evlenmiş oldum) ikinci eşim Halime Hanım ile evlendim. Bu evliliğimizden de Tarık Buğrahan adını verdiğimiz oğlum dünyaya geldi. İki kız, dördü erkek altı evladım var.

Kısa bir süre İl Kültür ve Turizm Müdür Yardımcılığı, arkasından da Müze Müdürlüğü var değil mi?

Evet. 2003 yılında kısa bir süreliğine İl Kültür ve Turizm Müdür Yardımcısı olarak görev yaptım. Daha sonra Müdür Yardımcılığı görevini bırakarak Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü’ne, dolayısıyla arkeoloji çalışmalarına geri döndüm. 2003 yılından 2023 yılına kadar müze müdürlüğü başkanlığında yapılan kazılarda “Kazı Başkanı” olarak çalıştım.

Prof. Dr. Latife SUMMERER’in bilimsel başkanlığında yapılan Dinar-Apameia Antik Kenti’ndeki yüzey araştırmaları, yine Prof. Dr. Latife SUMMERER’le birlikte kaçak kazı ile ortaya çıkarılan ve bir kısmı yurt dışına kaçırılan “Tatarlı Tümülüsü” ahşapları yurt dışına çıkarılanların da Türkiye’ye iadesi sağlanarak müzemizde restorasyonu yapılarak 2010 yılı İstanbul Kültür Başkenti Çalışmaları kapsamında Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Salonu’nda sergilenmiştir.

Yine 2013 yılında Prof. Dr. Zeliha Gökalt DEMİREL’in bilimsel danışmanlığında 20 yıl

aşkıdır İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına kazı yapılan Emirdağ-Amorium Antik Kenti kazı çalışmalarında Afyonkarahisar Müze Müdürlüğü adına “Kazı Başkanı” olarak çalıştım. Siz de biliyorsunuz ki peygamberimizin sahabesi Selman-ı Farisi bu kentte 5 veya 7 yıl yaşamıştır. Selman-ı Farisi gibi rol model olacak bu şahsiyetlerin hayatlarından ve mesajlarından çok şeyler öğrenmemiz gerekiyor.

Bir ara Avrupa’da, Belçika’nın başkenti Brüksel’de görevlendirildiniz değil mi?

Evet. 2004 yılında Belçika’nın başkenti Brüksel’de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından açılan Anadolu’daki kadını anlatan sergiye bakanlık temsilcisi olarak katıldım. Bu sergide ülkemizi en iyi şekilde temsil ettiğime inanıyorum.

Döneminizde müze müdürlüğü önemli çalışmalar imza attı, bu konuda neler söylersiniz?

Afyon’a bağlı Anıtkaya (eski adı Eğret)’daki Afyon yol çalışması sırasında ortaya çıkarılan mermer Adak heykelleri ile ilgili temizlik çalışması ve ilmi araştırması tarafımdan yapılarak bakanlığımızca yayınlanan Müze Kurtarmak kazıları kitabında makale olarak yayınlanmıştır.

2003 yılında Vali Muzaffer Dilek’in talimatı ile Sultandağı Sahipata (İshaklı) Kervansaray restorasyon çalışmaları kapsamında Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanları ile birlikte başkanlığımızda sondaj çalışmaları yapılmıştır. Bu sondaj çalışmaları bakanlığımızca makale olarak yayınlanmış ve bu çalışma ile ortaya çıkarılan verilere göre kervansaray’da restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Metruk haldeki Kervansaray bu durumdan kurtulmuş ve zaman içerisinde restorasyon çalışmaları tamamlanarak şimdi müstecir tarafından işletilmektedir.

Yine aynı yıllarda Vali Muzaffer DİLEK’in talimatı ile daha önce Afyon müze müdürlüğünce kentsel sit alanı ilan edilen Afyon merkezdeki eski yerleşim alanında hızlı bir cephe sağlıklılaştırılması çalışmalarına başlanmış olup müze müdür-

lüğümüzce yapılan çalışmalar ile konu Eskişehir Koruma Bölge Kurulundan izin alınmak suretiyle çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar Bakanlığımız ve Afyonkarahisar Belediyesi ile birlikte devam edilmektedir.

Afyonkarahisar Valisi Ahmet Özyurt döneminde müze müdürü Seraceddin Şahin Bey tarafından Afyon Kalesi ile ilgili Eskişehir Koruma Kurulu'ndan basit onarım kapsamında izin alınarak Kale surlarının bakım ve onarımı yapılmıştır. Yine Belediye Başkanımız Mehmet Zeybek tarafından başlanan teleferik çalışmaları kapsamında Kalenin üst bölümünde başkanlığında 2022 yılında kazı çalışmaları yapılmış ve Afyon Kalesi ile ilgili güzel buluntular ortaya çıkarılmıştır.

2017 yılından itibaren Afyonkarahisar Müze Müdürlüğü adına başkanlığında önce kurtarma kazısı ve daha sonra AKÜ Öğretim Görevlisi Doktor Mustafa Bilgin (2021 yılı) ve AKÜ öğretim görevlisi Dr. Ümit Emrah Kurt (2022) bilimsel danışmanlığında Dinar tiyatrosunda kazı çalışması yapılmıştır. 2022 yılından itibaren bu kazı 12 aylık kazı statüsüne alınmıştır.

2020 yılından itibaren ise Bolvadin ilçe merkezinde bulunan Üçhöyükler mevkinde 2 yıl kurtarma kazısı daha sonraki 2022 yılı çalışmalarında Konya Selçuk Üniversitesi'nden Profesör Doktor Özdemir Koçak'ın bilimsel danışmanlığında Müze Müdürlüğü adına başkanlığında kazı çalışmaları

yapılmıştır. Kullanılmayan Bolvadin merkez Askerlik Şubesi de bakanlığımız adına tahsis yapılarak araştırma ve kazı evi olarak hizmete sunulmuştur. Kazı yapılan yer ile ilgili bir takım bilim adamları tarafından Puruşhanda Antik Kenti olabileceği yolunda yorumlar bulunmaktadır.

Ankara İzmir hızlı tren hattında yer alan Afyonkarahisar merkeze bağlı Susuz kasabasında ki Eyüpoğlu Höyük'te Müze Müdürlüğü adına başkanlığımızca 2 yıl sondaj çalışması yapılmış, bu çalışmalar sırasında Afyonkarahisar'ın en eski yerleşimi olarak bilinen Sandıklı Kusura Höyük milattan önce 3.500 yılları tarihi güncellenmiş ve geç Neolitik Dönem yerleşmesi tespit edilerek Afyon ilinin bilinen tarihini 8.500 yıl öncesine kadar getirmiştir. Afyonkarahisar ili arkeolojisi adına bu büyük bir buluştur.

Afyonkarahisar ili Merkez Gebeceler kasabasında fosil yatağı olan bölümde Müze Müdürlüğü olarak bir kurtarma kazı çalışması da yapılmıştır.

Sayın Valimiz Gökmen Çiçek'in Afyonkarahisar'a vali olarak atanması ile birlikte Afyonkarahisar Frig Vadisi'nin önemli destinasyonundan olan Ayazın bölgesindeki çalışmalara müdürlüğümüz olarak gerekli katkılar sağlanmış, Bu bağlamda Frig vadisinde bulunan önemli Frig eserlerinden Maltaş Kaya anıtında arkeolojik kazı çalışmaları yapılmış kazı çalışmaları sonucunda Afyonkarahisar Valiliğimiz tarafından çevre peyzaj planı ihaleye çıkarılmış kuruldan alınan izinle yapılan bu çalışmalarda son aşamaya gelmiş, 2022 yılı içerisinde bu çalışmaların tamamlanması planlanmıştır.

Şu anda yapmakta olduğunuz kitap veya makale çalışmaları var mı?

Bunları sen de biliyorsun ama Taspinar dergisi okurları için söylemekte fayda var. Birkaç yıldır birlikte çalıştığımız üç tane kitap var. Bunlar:

1- Afyon Kocatepe Üniversitesi tarafından yayınlanan Afyonkarahisar Kütüğü'nün 1. cildinde yayınlanan "Afyonkarahisar Su Mimarisi" adlı makaleyi genişleterek kitap haline getiriyoruz.

2- 2007 yılında yayınlanan Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri” kitabı şehir merkezini kapsıyordu. Çalışma yaptığımız “Anadolu Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Tescilli Afyonkarahisar Camileri” kitabı ise şehir merkezi, ilçe, kasaba ve köylerindeki Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescillenerek koruma altına alınan camileri kapsamaktadır. Bu çalışma da büyük oranda bitti, 2023 yılında inşallah tamamlanarak yayıma hazır hale getireceğiz.

3- “Tescilli Afyonkarahisar Türbeleri ve Yatırları” isimli kitap çalışması. Bu kitap da camiler kitabı gibi şehir merkezi, ilçe, kasaba ve köylerindeki tescillenerek koruma altına alınan türbe ve yatırları kapsamaktadır.

4- Biliyorsunuz 2023 yılı Cumhuriyet’in 100 yılı. Biz de “Afyonkarahisar’da Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları” üzerine bir makale hazırlıyoruz. Taşpınar’ın gelecek sayılarından birinde inşallah yayınlama imkânı olur.

Son olarak Taşpınar okurları için ne söylemek istersiniz?

Bizim gibi kişilerin yaptığı bir nevi işle kuyu kazmak. Bunu yaparken de dinlenmemiz ve ailemize ayırmamız gereken zamandan feragat ederek çalışıyoruz. Karşılığında maddi bir getirisi de söz konusu değil. Zaten maddi bir beklentimiz de yok, şimdiye kadar da olmadı. Ancak böyle hareket etmeden de bir makale veya eser ortaya çıkmıyor. Bizim tek bir beklentimiz var o da; “Fîsebilillâh”tır. Hepimiz fânîyiz, arkamızdan hoş bir sedâ bırakma düşüncesindeyiz.

Taşpınar, Afyonkarahisar’ın tarihi ve kültürü alanında bir arşiv niteliğindedir. Kıymetli arkadaşım Hasan Özpinar’ın editörlüğünde arşivi olmaya devam ediyor. Umarım bir kesintiye uğramadan yıllarca ışık olmaya devam eder.

Taşpınar’a yazılarıyla katkıda bulunan şair, yazar ve araştırmacılara da saygılarımı sunuyorum.

30 yılı aşkın müzecilik çalışmalarım sırasında aşk ve şevkle çalışmış olduğum arkeolog mesleğimi artık kendi iç dünyamla barışık bir şekilde bir ibadet aşkıyla yapıyorum. Bu mesleğin Yaratıcımız tarafından bizlerin ilgilenmesi gerekli farzı kifaye ilimlerden birisi olarak düşünüyorum ve öncelikle kendi halkımıza ve daha sonra da bütün insanlığa yapılmış bir hizmetin parçası olarak görüyorum ve arkeolojiyi hem seviyor hem de insanımızın sevmesi için elimden gelen tüm gayretimle çalışıyorum. Bu bağlamda Helak olan Kavimler ve Günümüze Yansımaları, Kur’an-ı Kerim’de Arkeoloji ve Kur’an gibi çeşitli seminer çalışmaları konferanslar veriyorum. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı, üniversitelerle birlikte işbirliği içerisinde çeşitli faaliyetler yapmaya gayret ediyorum. Afyonkarahisar İslami İlimler Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Mustafa Güler ile birlikte yüksek lisans öğrencilerine yönelik çalışmalar yapmış bulunmaktayız Mesleğimi seviyorum ve mesleğimin sevilmesi için Afyonkarahisar Müze Müdürlüğü çalışanları ile birlikte hep beraber aşk ve şevkle çalışmalarımıza devam etmekteyiz.

Yoğun faaliyetleriniz içinde bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Ben teşekkür ederim.

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Hasan Özpınar

Arşivden yaprakların bu sayısında 20 Eylül 1931 tarihli dönemin hükümet üyeleri ile birlikte Gazi Mustafa Kemal imzalı bir kararname var.

Osmanlı son döneminde Kafkaslardaki Rus zulmünden kaçarak Anadolu'ya gelen Karaçayların bir kısmı 1905 yıllarında ilimizin kuzeydoğusunda ormanlık arazisi ile Kafkasları hatırlatan bölgede eski adı ile Kilise Köyü'ne yerleştirilirler. Burada kurdukları köye daha sonra Orhaniye adı verilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında buraya yerleştirilenlerin arazileri eski sahipleri tarafından ellerinden alınmaya çalışılır. Konu hükümete kadar ulaşır ve neticede Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal imzalı Kararname ile bu yanlıştan dönülür.

Afyonkarahisar Vilayetin'in Orhaniye Köyü'nde mukaddema iskan edilmiş olan Karaçay Türklerine verilen arazinin ellerinden alınarak sahibi evvellerine verilmesinden mezkur halkın arazisiz ve vasitai maişetten mahrum kaldıkları anlaşıldığından bunların başka yere nakil ve iskanlarına ise maddeten imkan olmadığı gibi tevzii edilecek başkaca arazi de bulunmadığından halen üzerinde yaşadıkları arazinin mezkur Karaçay Türklerine tevzi edilmek üzere 1505 sayılı kanuna tevfiikan istimplaki; Dahiliye Vekaletinin 10/09/1931 tarih ve 2961 numaralı tezkeresi ile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin 20/09/1931 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

20/09/1931

Reisicumhur

Gazi Mustafa Kemal

Kaynak

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

Fon No:30 18 1 2 Kutu No:23 Dosya No:65

Sıra No: 7

T. C. BAŞVEKALET
MÜAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Sıra: 11845
Sep: 11845

KARARNAME

Afyon Vilâyetinin Orhaniye Köyünde mukaddema iskan edilmiş olan Karaçay türklerine verilen arazinin ellerinden alınarak sahibi evvellerine verilmesinden mezkûr halkın arazisiz ve vasitai maişetten mahrum kaldıkları anlaşıldığından bunların başka yere nakil ve iskanlarına ise maddeten imkân olmadığı gibi tevzi edilecek başkaca arazi de x bulunmadığından halen üzerinde yaşadıkları arazinin mezkûr Karaçay türklerine tevzi edilmek üzere 1505 numaralı kanuna tevfiikan istimplaki; Dahiliye Vekaletinin 10/9/931 tarih ve 2961 numaralı tezkeresi ile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 20/9/931 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

20/9/931

REİSİCUMHUR
Gazi M. Kemal

B. V. *İsmet* Ad. V. V. *Musta* M. M. V.
Da. V. *S. İsmet* Ha. V. *H. İsmet* Ma. V. *M. İsmet*
Me. V. *Musta* Na. V. *Musta* B. V. V. *Musta* S. İ. M. V. *S. İsmet*

020 18 01 02 23 65 7

Form No: 20 18 1 2 - Kutu No: 23 - Dosya No: 65 - Sıra No: 7

Orhaniye Köyü 1960'lı yıllarda Gökçeyayla adını almıştır. Devletin Orman İçi Köyleri Kaldırma Projesi çerçevesinde, 1978 yılından itibaren köyde yaşayanların büyük bir kısmı, Bolvadin ilçesine nakledilmiştir. Nüfusun çok az bir kısmı köyde kalmıştır. 16 Şubat 1993 tarih ve 93/41433 sayılı kararla, bağlı olduğu Afyonkarahisar İlçe-hisar İlçesi'nden ayrılarak Eskişehir Han İlçesi'ne bağlanmıştır.

VEFATININ 20. Cİ SENESİNDE ANILARLA NİYAZİ İPLİKÇİOĞLU

(18 OCAK 1942 - 01 TEMMUZ 2003)

ERDOĞAN EMRE/MİMAR

“Şamdanın dibi karanlık olur derler ya, en yakın arkadaşlarımdan Niyazi hoca vefat edeli 20 yıl olmuş. Birkaç yerde mesai arkadaşları O’nun hakkında yazılar yayınladılar. Ateş düştüğü yeri yakar; okuyup geçmiştik birbirimize bakarak.. Şimdi artık bakacak arkadaş ta kalmayınca kalemi elime aldım, telefon da diğer elimde fakat danışacağım kimse kalmamış, hepsi de göçmüş. Hele Afyon muhtarı gibi herşeyi danıştığımız arkadaşımız Ali Hasçelik’te (Vefat.Nisan 2018) gidince benim işim iyice zorlaştı.

1990 dan sonra Bursa’ya daha sık gider olmuştuk; 1993 te ortanca kızımız Uludağ Ün. Tekstil Fakültesini, oğlumuz Baha 1995 te Sönmez Fen Lisesini, aynı yıl büyük kızımız da Tofaş Fabr. da işe girince artık ziyaretlerimiz çok sıklaştı. İlk torunumuz da doğunca 2001’de Bursa’ya taşındık. Artık Afyona 2-3 ayda bir gelip toprak ziyareti yapıyorduk. 2003 yaz ziyaretinden dönmek için 1 Temmuz sabahı otobüs terminaline giderken eniştem PTT müdürü Mehmet Baydoğan telefon edip Niyazi’nin

Abdurrahman Niyazi İplikçioğlu

vefatını bildirince herşeyi iptal ettik. Bir gün önce görüşmüştük; bir hanımla galiba kira konusunda konuşuyorlardı, ben yanlarından ayrılırken gayet sağlıklı idi. Meğer gece sabaha karşı kalp krizi geçirmiş; oğlu İbrahim de akşam Erzurum’a gitmişti, yoldan geri dönmüş.. Hayatı çok kısa sürdü, henüz 60 yaşında idi.

Adetâ öğretmenlik için yaratılmıştı. İyi bir eğitmen, aydın bir bilge idi, bilgiler zaten aydın olur ama bu başkaydı. Çevresiyle

barışık, sözünü dinletebilen bir yapıya sahipti. Yakınlarına çok anlamlı lâkaplar takmayı severdi ve yakıştırdı; incitmeden, iğnelemeden becerirdi bunu.. Birkaç örnek vermek istiyorum, çoğunu tanıyacaksınız; Köy Bakkalı (Mustafa Hasçelik), Bıçakçı (Hasan Ubuz), Vişneli (Abdullah), Tilki (Kemal), İhtiyar(Ahmet), Ecenaz (Ali), Köylü (ih-san)... Diğer yakın arkadaşları; Metin Bilensoy, Şener Yüksel, Fethi Türkmen, Ahmet Mesci, Ayhan Karayığit, İhsan Marulcu,.. Hocanın attığı taş kimseyi incitmezdi.

Aralık 1941 sonlarında doğduğunu ama 3-4 gün için 1 yıl yaşlı görünmesin diye mantıklı bir kararla 18 Ocak 1942’de nüfusa kaydedilmiş olduğunu söylerdi. Babası rahmetli İbrahim Efendi, Kadınana ilkokulu yan duvarındaki belediyenin sıra dükkanlarının sonlarına doğru bir yerde terzilik yapardı. Sâkin, güleryüzlü, zayıf, uzun boylu, çelebi bir adamdı; hatırladığım kadarıyla babamla iyi konuşurlardı.

İlk okulu evlerinin karşısındaki Kadınana’da, orta eğitimini Afyon Li-

Emeklilikte Devl. Bak. Prof Sabri Tekir

sesi edebiyat bölümünde bitirdikten (1961) sonra, İstanbul Çapa Y. Öğretmen Okulu'na girdi, sanırım aynı yıl, İst. Üniversitesi Edebiyat Fak. Tarih bölümüne kaydını yaptırarak çift dalda eğitim görmeye başladı. 1966/67 ders yılında derece ile mezun olduğundan tercihli kura listesinden Denizli Lisesine tayin edildi.

1968/70 döneminde Diyarbakır'da askerlik görevini yaparken Gülay Telek hanımla evlendi (1969). Daha sonra Tunceli Lisesi Tarih Öğretmenliğine tayini çıktı; burada Afyon'dan arkadaşları sık-sık ziyarete gittiler (*Ali Hasçelik, köylü İhsan*). Birkaç yıl sonra Afyon Sinanpaşa'daki Çiğiltepe Ortaokulu ve ardından merkezde İmam-Hatip Lisesine tayin edildi ve son olarak uzun süre ünlü Afyon Lisesi'nde görev yaptı.

Niyazi ile aslında liseyi bitirip üniversite için İstanbul'a gittiğimizde daha bir yakınlaştık, Şehremini'deki Afyon Talebe Yurdu, Çapa Eğitim Enstitüsü'ne çok yakın idi; Hoca galiba orada yattı ve yemek yedi, ama hep yurda gelip bizlerle vakit geçirirdi. Mahalle kahvesinde uzun-uzun kağıt oynarlar, kahve kapanınca geç vakit yurdun yemekhanesine gelip oyun hakkında çekişirlerdi. (*Orhan Koldaş, Metin Bozok, Halil Kurt., meşhur, bitmek bilmez prafa- konken partileri*). Ben ertesi yıl Beşiktaş'taki okulumun (*Yıldız Teknik*) yurduna geçtiğim için artık sadece hafta sonları Şehremini'ne misafir olarak gelirdim ki arada 2 otobüs değiştirerek yaklaşık 20 km mesafe vardı.

O yıllar Afyon – İstanbul arası sadece gece kara trenle gidilirdi, ertesi yıl Pamukkale adlı kırmızı mototrenler sefere konuldu ve gündüz gözüyle gider olduk. Haydarpaşa Tren garına varır, oradan vapura binip Eminönü veya Karaköy İskelesine geçer, sonra 84 nolu Topkapı otobüsüne binip yurda vasıl olurduk; bir ara Üçyıldız otobüs firması çalıştı ama çok kifayetsiz kalmıştı. Doğumumuz, evliliğimiz, ilk çocuklarımız, askerliğimiz..., hep birkaç ay arayla peşpeşe olmuştur.

Muzaffer Uyan ile birlikte derleme çalışması

Niyazi Osmanlıca eski yazıları okuyabilirdi, ağdalı arapca-farsca terkipleri kullanmayı bilir ve (*benim gibi*) severek kullanmayı tercih ederdi. 1985 te belediye başkanımız Erdal Akar zamanında Afyon Belediye'sinin kuruluş tarihçesini çıkarmak amacıyla o günün Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü sevgili İbrahim Yüksel'in yönlendirmesiyle İstanbul'daki Atatürk Kültür Merkezi arkasındaki Milli Kütüphane'ye gittiler. Hüdavendigar Vilayet Salnameleri'ndeki Afyon Sancağı ile ilgili bütün kayıtları, şer'iyye sicilleri vb tarayıp ilgili bölümlerinin fotokopilerini çekerek Afyon'a getirip tercümelerini yapıp o zamanlardan beri gündemde olan Beldemiz Dergisi'nde yayınladılar. Belediye'ye ait otomobille ben de bu geziye katılmış, başka işlerim dolayısıyla Beşiktaş'a geçmiştim. O yağmurlu günde fotokopi makinesi olmayan Kütüphaneden Taksim İstiklal cad. civarında uzun mesafedeki fotokopilere birkaç defa koşarak gidip-gelen genç kardeşimiz İbrahim'in kendisinden daha çok yorulduğunu anlatmıştı.

*Tuti-i Mucize guyem, ne desem lâf değil
Çerh ile söyleşemem, âyinesi saf değil..*

Divan şairi Nef-i'nin bu gazelinin, Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi bestelemiş; o günlerde çok meşhur idi. Bülent Ersoy adlı bir genç ilk defa bu şarkının icrası ile sahneye çıkmış ve çok meşhur olmuştu, Sesi Müzeyyen Senar ile karıştırılırdı. Bir gün benim büromda 1970 sonlarıydı sanıyorum. Sohbet ederken radyoda bu şarkı başlayınca

İsmet Atilla Ziyareti

sesini açıp dinledik; sonra hocam güftenin tamamını okuyup oracıkta tercüme etti; tuti'nin papağan olduğunu ancak asıl konuşabilen papağanın Hindistan tarafında yaşayan Dudu kuşu olduğunu güzelce anlattı. O gün evlere gidinceye kadar klasik Türk Sanat Müziği üzerine dersler dinledim ve 100 TL banknotlarımızın arka yüzünde müzisyen-şair Mustafa İtrî Efendi'nin resmi olduğunu öğrendim.

Tarih ilmine âşıktı ve olayları yerinde yaşamış gibi anlatırdı; yaşıttımız Prof. İlber Ortaylı gibi bir anlatımı vardı, bu yüzden öğrencileri O'na ünlü tarihçi ve bu toprakların çocuğu olan Herodot lakabını uygun görmüşlerdi.

Cebir hocamız İbrahim Erçetin'in kopyası diye düşünürdük biz yakın arkadaşları; aynı dağınık yaşam, sigara içmesi, küllerini dökmesi, ses tonu, yürüyüşü, kulüp yaşantısı..., tek farkı matematiği pek sevmezdi, işin tuhafı İbenağa'mız da son demlerinde Niyazi hocaya çok düşkün idi ve adeta elini vermiş gibi O'na inanır, güvenir, danışırdı. Şehir Kulübü'nde briç-bezik-prafa gibi takip gerektiren oyun partilerine sık-sık katılır yaşlılarla aşık atardı..

Sinanpaşa'da Çiğiltepe Ortaokulu Müdürlüğü yaparken haftanın 2-3 günü Afyo'dan minibüsle gider-gelirdi (33km). Kalabalıkta yer bulamadığı bir gün, orman mühendisi meşhur Bombalı Burhan

ağabeyimiz yolculardan birine *"kalk ulen oradan, Niyazi Hoca oturacak!!"* diye azarlayıp öğretmenlere hürmet edilmesi gerektiğini millete öğretti, o günden sonra hep yer verdiler diye anlatmıştı.

Afyon'un köklü ailelerinden Münır Turunc'un damadı olan Orman Müh. Burhan Bey liseyi Afyon da okuduğu sırada Turunç'larla yakınlaşır, aslen çerkez olan Burhan Ef. çok cesur ve fevri bir adamdı. Orman kaçakçılarıyla fiilen mücadeleden çekinmez, ormanın çıkış yollarını tutar ve katırlarla veya kamyonla kereste kaçıranlara tabanca, tüfek ve el bombasıyla müdahale ederdi. Bu yüzden çeşitli yaralar almıştır, bir ayağı aksak yürürdü, uzun boylu dindar, milliyetçi, deli-dolu bir yiğit idi. Yanında devamlı dolu tabanca ve birkaç el bombası ile göreve çıkar, her seferinde ölü ya da yaralı vukuatı ile jandarmaya ihbarda bulunurdu. Emeklilikten sonra 1970 li yılların sonuna doğru Adapazarı'nda sabah namazından çıktıktan sonra muhtemelen eski hasımlarından biri tarafından yol ortasında öldürülmüş olarak bulunmuştu.

Gene 1995 lerde birgün büromda çalışırken tuhaf bir yüzle içeri girdi ve nemli gözlerle bana sarıldı. O yıl üniversite imtihanlarına 1.180.000 öğrenci katılmış ve oğlum Baha 118.ci olarak kazanmıştı; Türkiye 1. ve 2.cisi ile Boğaziçi Üniversitesi Elk.Elektronik bölümüne girmişlerdi ve Niyazi

hocanın elindeki Milliyet Gazetesinde Türkiye 1.cisi arkadaşlarını havaya kaldıran bir resimleri vardı. “İşte en büyük ödülün bu” dedi. Oğlumun Kadınana İlkokulu’ndaki öğretmeni Serçeler’den Nedret Hanımefendi’nin gerçek bir öğretmen olduğunu takdirten belirtmişti. “Eğitim de mes’ele tâ ilk okula gider; oradaki 5 yılda temel tam atılmışsa mesele yoktur” derdi.

İstiklal Savaşı gazilerinden arabacı Cılıkoğlu Deli Hasan’ın öyküsünü kendi ağzından dinlemiştim; şaka yollu “*Hasan amca hadi iyisin, ayağın küpe göçtü*” diye gazilere maaş bağlanacağını, madalya verileceğini söylediğinde ummadığı bir cevapla karşılaşır; “*..Biz para için dövüşmedik, şan-şöhret-madalya filân aklımızdan geçmedi, zaten o cehennemde vatan için ölüm-kalımdan başka bir şey düşünemezsin, hatta can korkusu bile duymazsın..! yazık be hoca, bizi tanıyamamışsın, elbette bunun ecirini sevabını Cenab-ı Allah verecek..*” bunları heyecanla ve gururla anlatırken; “*o dükkandan çıkarken dersimi aldım*” demişti. Gerçekten arabacı Hasan usta ne maaş, ne de madalya için devlete müracaat etmemiş ve sessiz sedasız çekip-gitmişti bu dünyadan.

Tuhaftır, rahmetli Nuri Demirayak ağabeyimizin Yukarı Pazar semtindeki Belediye çöpçüsü (Hafız İbrahim SÖNDÜRÜLMEYECEK (Nuri Demirayak’la konuşmanın ismi)) Efendi ile konuşması aklıma gelir hep.! Belediye Başkanı olarak çöpçüyü taltif etmek amacıyla yanına gidip lâfa tutunca “*..beni meşgul etme efendi, işim var*” deyip süpürmeye devam etmiş; taa Yukarı Pazar Camii önündeki meydandan, aşağıya Otpazar Camii önüne kadar tüm caddeyi süpürecek adam. Sonradan adama bir maaş ikramiye ve teşekkür-takdir plaketi vermişti başkan.

1999 yılında kardeşi Sami ile hacca gitti, beraberindeki arkadaşları Selâmi Göçmen, A.İhsan Baştepe, İhsan Paşın, Yüzbaşıoğlu, eniştesi Mehmet Seçkin, İmaret Camii müezzini Feyzullah,

Müftü yardımcısı Hüseyin, Mehmet Alimoğlu, Adnan Bayık.. Döndüklerinde kafiledekilerden Adnan dayım (ö-2016) Niyazi hocanın Medine Tren İstasyonu’ndaki eski lokomotifin önünde (*Bağdat Hattı*) Hicaz Hattı olarak isimlendirilen ve bütün islâm aleminin yardım ettiği bu muazzam yatırımın nasıl başlayıp bitirildiği ve sonradan İngiliz parmağı ile kandırılan Arapların bütün hattı nasıl sabote ettiklerini; daha sonra İngilizlerin Medine muhasarasında Fahrettin Paşa’nın nasıl dayandığını, açsuz askere kızartılmış çekirge yedirdiklerini ve İstanbul hükümetinin bütün emirlerine rağmen aylarca Medine’yi teslim etmediğini anlatarak kafile mensuplarını gözyaşına boğduğunu nakletmişti.

Bilindiği gibi Fahrettin Paşa (1868-1948) 1916 yılında Cemal paşa tarafından Hicaz Kuvve-i Seferiye komutanı olarak görevlendirildiği sırada İngiliz desteği ve kışkırtmasıyla isyana girişen Şerif Hüseyin ordusuna karşı, çok kıstıtlı imkânlara rağmen Medine’yi aylarca teslim etmedi. Çöl Kaplanı olarak isimlendirilen paşa daha sonra esir alınarak Mısır’a, 7 ay sonra da Malta’ya sürgün edildi. 1919’da İtilaf Devletleri mahkemesince idama mahkum edildi; Ankara Hükümetince kurtarılarak 1921’de Ankara’ya getirildi. Kurtuluş Savaşına katıldı, Güney Cephesindeki Fransız işgaline karşı teşkilatlandırmayı idare etti, aynı yıl Kâbil Büyükelçiliğine atandı, Türk-Afgan dostluğunun temellerini attı. 1936’da Tümgenerallikten emekli oldu, 22 Kasım

luyor ve bilemeyenler ele-
nıyor, sona kalan öğrenci
Niyazi'ye son soru “*İtalya
Birliğini kuran kimdir?*”
koca sinema salonunda
derin bir sessizlik oluyor
herkes merakla Niyazi'ye
bakıyor; “Büyük Otto”
diye cevaplayınca A.Tarık
Tekce heyecanı arttırmak
amaçlı kısa bir durakla-

madan sonra ayağa kalkıp
doğru diyerek alkışlamaya başlayınca salon alkış-
tan yıkıldı diyor Agah Bıyıkoglu.. Sonunda ödül
olarak kol saati veriyorlar. Çok sonra kızı Sibel ha-
nımın anlattığına göre ana-baba bu saat ve paranın
helal mi haram mı olduğunu zamanın müftüsüne
çıkıp sormuşlar (*Hüseyin Bayık'ın son dönemleri
olmalı*) müftü olayı dinledikten sonra gayet tabii
helaldir deyince ebeveynleri de öğrenci Niyazi de
rahatlamışlar.

Niyazi hoca ile baba tarafından akraba olan
Agah beyin kızkardeşi ile Niyazi hocanın küçük
kardeşi Lütfi evlenmişler; böylece aramızdaki ak-
rabalık daha da güçlendi diyor, kendisinin çok ki-
tap okuyup araştırdığını ve edebiyata olan merakını
bilen Niyazi, O'nun mutlaka Türkoloji bölümüne
girmesini öğütlemiş. O yıllarda ÖSYM saçmalığı
henüz olmadığı için Ankara da ve İstanbul'da im-
tihanlara girdim; Türkoloji de kazandığımı duyun-
ca Afyon'a haber vermemi beklemeden beni oraya
kaydettirdi diyor.

Niyazi hoca son olarak 1996 da AKÜ ye geçti,
Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi bölümünde bir yıl
ders verdi ve oradan emekliye ayrıldı. Gerek Afyon
Lisesi gerekse AKÜ de öğretim üyesi olarak çalışt-
ığı dönemlerde birçok kültürel faaliyetlerde önemli
görevler aldı. 70 yıllık mazisi olan Taşpınar Dergi-
sinin 3.cü dönem yayın hayatına başlamasıyla teşkil
edilen yayın kurulunda görevlendirildi. Üniversite-
mizin en eski ve değerli öğretim üyelerinden Prof.
Mehmet Sarı'nın da 2 yıl önceki yazısında, üzerine
basarak anlattığı gibi üniversite kütüphanesinin ku-

rulup zenginleşmesinde, özellikle el yazması eski
eserlerin kazandırılmasında çok büyük katkıları
olmuştur. Belediyemizin tertiplediği hemen her
sempozyuma önemli ve orijinal bildirilerle katıldı.
AKÜ deki çalışmaları arasında meşhur “**Afyonka-
rahisar Kütüğü**” nün hazırlanıp neşredilmesi için
ilk (*kurucu*) rektör Prof. Şahabettin Yiğitbaşı'ndan
başlayarak yoğun gayretlerde bulundu. Doç. Dr. M.
Sarı, Doç. Dr. T. Akkoyun, M. Karazeybek, okut-
man araştırmacılar; Y. İlgar ve Muzaffer Uyan ile
A. Bıyıkoglu ve İbrahim Küçükkurt,.. gibi öncü-
lerin çalışmalarıyla ve dönem rektörü unutulmaz
insan Prof. Şan Öz-Alp'ın da katı ve ısrarlı takiple-
riyle, kütüğün çıkmasına sebep ve yardımcı oldu.

Emekliliğinden sonra eserin bir nüshası ken-
disine takdim edildiğinde rahat bir nefes aldığını
söylerdi. Üniversitedeki hocaları; Zeki Velidi To-
gan, Cavit Baysun, .. vb meşhur insanların talebesi
olmaktan gurur duyar, iftihar ederdi.

Biz de O'nunla Afyon kültür hayatına yaptığı
müstesna katkılarından dolayı gurur duyuyor, if-
tihar ediyoruz. Umarım öbür dünyada da birlikte
oluruz, ruhu şâd, mekânı cennet olsun..

Teşekkürler

**Yazının hazırlanmasına katkıda bulunan,
fotoğraflar gönderen, gerekli düzeltmeleri ve
ilaveleri yapan dostlarım; Zekif Polat ve ailesi,
Sami İplikcioğlu, Ahmet İlaşlı, Muzaffer Uyan,
Agah Bıyıkoglu, Hasan Özpinar ile önceki ya-
yınlarından faydalandığım Yusuf İlgar ve Prof.
Dr. Mehmet Sarı'ya şükranlarımı sunarım.**

Namık Kemal'in Dedesi Abdülatif Paşa'nın Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı Günleri

Hasan Tahsin GÜNEK

“ Dergimizdeki önceki yazımızda “Edip Âli Bakı'nın Namık Kemal'in Afyon'daki Günlerine Dair Yazılarına Ulusal Basınımızdan Bazı Yankılar” başlığı altındaki yazımızla, merhum Bakı'nın Namık Kemal ve ailesinin Afyonkarahisar'da yaşadıkları zamanlara ilişkin araştırmalar yaptığımızdan bahsetmiştik.¹

Bakı'nın yaptığı bu araştırmalar sonunda ortaya çıkardığı yeni bilgi ve belgelerle Namık Kemal'in hayatının çocukluk dönemlerine ışık tuttuğunu Namık Kemal'in çocukluk zamanlarına ilişkin öteden beri süregelen bazı yanlış iddia ve kanaatleri düzelttiğini aktarmıştık. Ayrıca kendisinin bu araştırmasına o dönem ulusal basınımızın önde gelen yazarlarınca yazılan bazı eleştiri yazılarına da yer vermiştik.

Bu yazımızda ise Namık Kemal'in dedesi Koniçeli Abdülatif Paşa'nın Afyonkarahisar Mutasarrıflığı döneminden ve bu sırada yaşanan bazı ilginç birkaç hadiseden bahsetmeye çalışacağız.

Namık Kemal'in annesi Fatma Zehra Hanımın babası olan Abdülatif Paşa Saraybosna'yı Mostar üzerinden Adriyatik sahillerine bağlayan önemli bir yol üzerinde bulunan ve Neretva nehrinin kenarında kurulmuş ve etrafı yüksek dağlarla çevrili olan Koniçe'de doğmuştur.²

¹ Edip Ali Bakı'nın Namık Kemal'in Afyon'daki Günlerine Dair Yazılarına Ulusal Basınımızdan Bazı Yankılar, Taşpınar Dergisi, Haziran 2022, Sayı: 26, Sayfa: 68-75

² Machiel Kiel, “Koniçe” maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi,

Abdüllâtif Efendi hicri 1262 (M. 1845) tarihinde Tırhala Mal Müdürlüğü görevindeyken, azledilen Karahisar-ı Sahip Kaymakamı Yahya Bey'in yerine muhassıl tayin edilir.³

İstanbul'dan gönderilen bir yazı ile de Karahisar Kaymakamlığına tayin edilen Abdülatif Efendiye gerekli hürmet ve kolaylığın gösterilmesi istenilir.⁴

Abdüllâtif efendi
Afyonkarahisar'daki görevine
1845 yılı Mart'ında başlar. Yanında
hanımı Mahdume kadın, damadı
Mustafa Asım Bey, kızı Fatma
Zehra hanım ve torunu Mehmet
Kemal (Namık Kemal) de vardır.

Namık Kemal'in annesi Fatma Zehra Hanım, henüz sebebi bilinmeyen bir hastalık yüzünden, 1264 yılı Şevval ayının birinci günü vefat eder ve Afyonkarahisar'da defnedilir. Bu arada Abdüllâtif Efendi Kütahya Kaymakamlığına tayin edilir. Yerine ise eski Tırhala Mal Müdürü Ali Rıza Efendi tayin edilir.⁵

Abdüllâtif Efendi'nin bu Kütahya memuriyeti hiçbir zaman gerçekleşmemiş, başka sebeplerin yanında, kızının ölümünün meydana getirdiği üzüntüden dolayı olsa gerek Kütahya'ya gitmemiş-

Cilt:26, Sayfa: 173-174

³ Karahisar-ı Sahip Kaymakamı Yahya Bey'in azliyle yerine Tırhala Mal Müdürü Latif Efendi'nin tayinine dair Teşrifat-ı Divan-ı Hümayun'a verilen ilmühaber.

Yer : A.}DVN. / 14 - 63 - 0 Tarih : H-25-02-1262 -

⁴ Karahisar Kaymakamlığı'na tayin oluna Abdüllâtif Efendi'ye gerekli hürmet ve kolaylığın gösterilmesi.

Yer : HR.MKT. / 11 - 8 - 0 Tarih : H-05-04-1262 -

⁵ Kütahya Kaymakamlığı'na Karahisar-ı Sahip Kaymakamı Latif Efendi'nin, onun yerine de eski Tırhala Mal Müdürü Ali Rıza'nın tayinleri.

Yer : A.}TŞF. / 5 - 2 - 0 Tarih : H-15-09-1264 -

Ressam Dorogoff'un 1848 tarihli Afyonkarahisar gravürü

tir. Bunun üzerine Abdüllâtif Efendi, 4 Ekim 1848 de görevinden azledilir.

Abdüllatif Beyin İngiliz Tüccarların Afyon Ticaretine Mani olması

Abdüllatif Efendi, Afyonkarahisar'da göreve başladıktan bir süre sonra Afyon alımı konusunda İngiliz tebaasından iki tüccarla ters düşer. Bunların üreticilerden kendi hesaplarına istedikleri gibi afyon almalarına mani olur.

Özellikle 19.yy ikinci çeyreğinden itibaren ticari ve ekonomik yönden Çin'e nüfuz etmeye çalışan İngiltere, sömürgesi Hindistan'da elde edilen afyon sakızlarını Çinlilere yüksek fiyattan satarak iyi para kazanmaya başlamış ve bu arada milyonlarca Çinli de afyon maddesi bağımlısı olmuştu. İngilizlerin gerçekleştirdiği afyon ticareti çok büyük miktarlara ulaşır. Bunun üzerine artan talebi karşılamak isteyen İngilizler Osmanlı Devleti sınırları içerisinde üretilenlerde dahil olmak üzere

dünyanın dört bir yanından temin ettikleri afyonları da Çinlilere satmaya devam ederler. Neredeyse tüm Çinlilerin Afyon maddesi müptelası haline getirildiğini gören Çin hükümeti dışarıdan afyon ithalatını yasaklar. Bunun üzerine Çin ile İngiltere ve müttefikleri arasında 1839-1842 ve 1856-1860 yılları arasında I. ve II. Afyon savaşları yaşanır.

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında 16 Ağustos 1838 tarihinde imzalanan Baltalimanı Antlaşması ile yed-i vahid yani tekel sistemi kaldırılmış ve İngilizlere diledikleri miktarda hammaddeyi satın alma imkânı verilmişti. Buna güvenen İngiliz tüccarlarda afyon satın almaları hususunda Abdüllatif Efendi tarafından kendilerine çıkartılan zorluğa bir son verilmesi için İstanbul'daki elçiliklerine ve Bursa'daki konsolosluklarına başvururlar.⁶ Bursa'daki ilk İngiliz konsolosu aynı zamanda

⁶ İstanbul'da oturan İngiltereli tüccar Hanson'un Bursalı vekili Sandison vasıtasıyla satın alacağı afyon sebebiyle Karahisar Muhassılı Abdüllâtif, Efendi ile münasebetlerine, afyon inhisarına, afyon pazarlama meselelerine dair Karahisar Meclisi'nin mazbatası ve ilgili yazışmalar.

bir Ermeni ile evli olan Aberdeen Kontu D. Sandison idi.⁷

İngiliz yetkililerin başvurusu üzerine Babiali ile Hüdavendigâr vilayeti Müşiri Mustafa Nuri Paşa tarafından gönderilen yazılarla afyon almak isteyen İngiliz tüccarlarıyla ilgili meselenin tahkik edilerek bir an evvel çözüme kavuşturulması istenilir.⁸

Abdüllâtîf Efendi ise bu yapılara karşı, afyon öşrü meselesinden şikâyetle bulunan İngiliz tüccarı Hanson'un kendisine iftirada bulunduğunu ve bundan kurtarılmasını isteyen bir yazı göndererek yetkililerden talepte bulunur.⁹

Hüdavendigâr vilayeti Müşiri Mustafa Nuri Paşa tarafından konu ile ilgili olarak çağrılan Abdüllâtîf Efendinin Bursa'ya gitmemesi ve aynı zamanda izahat vermek için yerine bir başkasını da göndermemesi üzerine Mustafa Nuri Paşa, İngiliz konsoloslu Sandison tarafından protesto edilir.¹⁰

Abdüllâtîf Bey ile İngiliz tüccarlar arasında geçen bu meseleden o sıralarda bölgede bulunan

Yer : A.}MKT. / 55 - 36 - 0 Tarih :H-2 -12-1262 -

⁷ Zeynep Dörtok Abacı, İngiliz Konsolosluk Belgeleri Işığında Bursa Ekonomisi (1848-1896, U.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, yıl:7, sayı 11, 2006/2 sayfa: 159-171

⁸ İngiltereli tüccar Mr. Hanson'un afyon konusunda Karahisar Kaymakamı Latif Efendi'den alacağı meselesinin tahkik edilerek tesviyesi.

Yer :HR.MKT. / 15 - 56 - 0 Tarih :H-10-01-1263 -

İngiltere Devleti tebaasından Mister Hanson adlı tacirle Afyon maddesinden dolayı Karahisar-ı Sahib Muhassılı Abdüllâtîf arasındaki münazaanın giderilmesi konusunda Bursa'daki İngiliz Konsolosluğu'nun müracaatı ve gereğinin yapılması hususuna dair Hüdavendigâr Müşiri Mustafa'nın yazısı.

Yer :A.}MKT. / 62 - 18 - 0 Tarih :H-26-01-1263 -

İngiltereli tüccar Hanson ile Karahisar-ı Sahib Muhassılı Abdüllâtîf Efendi arasında afyon maddesinden dolayı meydana gelen münazaaya dair Hüdavendigâr Müşiri Mustafa'nın yazısı.

Yer :A.}MKT. / 64 - 45 - 0 Tarih :H-14-02-1263 -

⁹ Karahisar-ı Sahib sancağı afyon öşrü meselesinden, şikâyetle bulunan İngiliz tüccarı Mr. Hanson'un, kendisine iftirada bulunduğuna ve bundan kurtarılmasına dair Raif Latif'in yazısı.

Yer : A.}MKT. / 72 - 22 - 0 Tarih : H-3 -04-1263

¹⁰ İngiltere tebaasından tacir Mr. Hanson ile Karahisar-ı Sahib Muhassılı Abdüllâtîf Efendi arasındaki afyon nizamında Abdüllâtîf'i himaye ettiği iddiasıyla İngiliz Konsolosu Mösyö Handison'ca protesto edilen Hüdavendigâr Sancağı Müşiri Mustafa'nın yazısı.

Yer : A.}MKT. / 76 - 62 - 0 Tarih : H-25-04-1263 -

İskoç yazar ve gezgin Charles Mac Farlane' da kitabında etraflıca bahsetmektedir.¹¹

Charles Mac Farlane'in Anlatımıyla Afyon anlaşmazlığı...

Mac Farlane, Latif Beyle İngiliz tüccarlar arasında geçen hadiseden şöyle bahsediyor:¹²

**Mac Farlane, geldiği
Çavdarhisar da (eski Aizanoi)
yaşayan insanların ekonomik
durumlarının iyi olmadığını
sefalet içerisinde, fakir ve çaresiz
bir hayat sürdürdüklerini,
buradaki köylülerin bir kısmının
haşhaş yetiştirip bundan elde
ettikleri afyon sakızını satarak
geçimlerini sağladıklarını, ama
mevcut vergi borçları için bu
afyonların ellerinden alındığını,
Afyonkarahisar mutasarrıfı
Latif efendinin bir tekel kurarak
fiyatları düşük tuttuğunu, Frenk
pazarları için afyon satın almaya
gelen komisyoncu ve simsarları
bölgeden uzaklaştırdığını ve bu
nedenle haşhaş tarımı yapmanın ve
afyon sakızı üretmenin bu köylüler
için artık karlı bir iş olmadığını
söylüyor.**

¹¹ Charles Mac Farlane (1799-1858) genç denilebilecek bir yaşta büyük bir tura çıkarak İtalya, Türkiye ve Japonya gibi ülkeleri gezdi. İngiltere'ye döndükten sonra peş peşe izlenimlerini içeren kitaplar ve tarihî romanlar yazdı. Charles Mac Farlane ilk defa 1827 yılının Ağustos ayında İzmir'e geldi. Burada bir süre kalıp sonra İstanbul'a geçti. Altı aya yakın Osmanlı payitahtında dolaşarak izlenimlerini Constantinople in 1828. A Residence of Sixteen Months in the Turkish Capital and Provinces - "1828'de İstanbul" adlı ünlü eserinde topladı. 1847-48 yıllarında ülkenin durumunu görmek için bu defa Sultan Abdülmecit zamanında Türkiye'deydi. Notlarını çok ayrıntılı bir şekilde Turkey and Its Destiny - Türkiye ve Yazgısı (1850) adlı kitapta değerlendirdi. 1853'te yayımlanan Kismet, The Doom of Turkey - Kismet, Türkiye'nin Kaderi adlı eserinde ise son gözlemlerine yer verdi. (Yahya Ayaşlı, 1828'de Türkiye İskoç Gezgin Charles Mac Farlane'in İzlenimleri, Türk Yurdu Dergisi, Ağustos 2011, Sayı:288)

¹² Charles Mac Farlane, Turkey and Its Destiny, Philadelphia, 1850, sayfa 178-179

Mac Farlane, Çavdır ve civarında afyon üretiminin çok önemli olmadığını ama doğuya ve güneşe doğru Karahisar’a yakın köylerin olduğunu ve bu köylerde yaşayan halkın yıllık geçim kaynaklarının büyük ölçüde afyon ürününe bağlı olduğunu, ancak Latif Efendi’nin keyfi ve hukuka aykırı uygulamalarıyla sıkıntıya düştüklerini aktarıyor.

Yine Mac Farlane, tüm tekellerin Babıali tarafından ortadan kaldırıldığını, ama ülkenin iç bölgelerinde ve ücra köşelerinde tekelin yöneticiler tarafından her zamanki gibi uygulanmaya devam ettiğini belirtiyor.

Eski bir arkadaşının İstanbul’daki iki İngiliz adına çok önemli miktarda afyon satın almak için komisyon aldığını, bu yüzden afyon almak amacıyla Karahisar’a gönderdiği Ermeni simsarın mutasarrıf Latif Efendi’nin belirlediği fiyattan çok daha yüksek bir fiyat teklif etmesine rağmen Karahisar mutasarrıfı Latif Efendi’nin uygulamaya devam ettiği afyon tekeli vesilesiyle tek bir çeki¹³ dahi satın almasına izin verilmediği gibi tekel uygulanmasını protesto ederek alım yapmaya cesaret ettiğinde ise Latif’in adamları tarafından hakaret edilerek tehdit edildiğini, konunun iki İngiliz’in şikâyeti üzerine İngiliz büyükelçiliği tarafından ele alındığını, bunun üzerine Babıali’nin Mutasarrıf Latif Efendi’ye, Bursa’ya gelerek Vali Mustafa Nuri Paşa’ya hesap verip açıklama yapması için bir vezaret mektubu gönderdiğini aktarıyor.

Mutasarrıf Abdüllâtîf Efendi Sadrazam Mustafa Reşit Paşanın Yakın Dostuydu

Mac Farlane, emredilmesine rağmen Karahisar mutasarrıfı Latif efendinin ne kendisinin ne de görevlendirdiği bir başkasının Bursa’ya gelmediğini,

13 Çeki: Türkler’in kullandığı eski bir ağırlık ölçüsü. Ayrıca mücevherat ve ipek gibi değerli maddeler için kullanılan çok küçük değerli bir başka çeki çeşidi de vardır ki Türkiye genelinde altın ve gümüş için 100 dirhemdir (320 gr.). Bunlardan başka İzmir’de 1 çeki, afyon için 250 dirhem veya 5/18 okkaya (~ 763 gr.), tiftik için ise 2 kıyyeye (~ 4,564 kg.) eşittir. (Cengiz Kallek, “Çeki” maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt:8, Sayfa: 251)

bunun üzerine İngiliz konsolosluğunca Bursa’daki Mustafa Nuri Paşa’ya başvurulduğunda paşanın:

“Bu konuda ne yapabilirim? Latif Efendi, memlekette yapmaması gerekeni yapmış olabilir. Kesinlikle afyon ticareti serbest. Ama Latif Efendi güçlü bir adamdır. Güçlü dostları vardır. İstanbul’da güçlü bir şekilde desteklenir. Vezaret mektuplarının hiçbir şey ifade etmediği zamanlar da vardır.”

dediğini aktarıyor.

Mac Farlane “Latif Efendi, kendisine Karahisar’daki mutasarrıflık vazifesini sağlayan ve dürüst bir Osmanlı reformcusu olarak çok takdir edilen vezir (Mustafa) Reşit Paşa’nın (1800-1858) himayesindeydi. Latif Efendi aynı zamanda onun yakın dostuydu.” diyor.

Mac Farlane, “Aizanoi (Çavdarhisar) ziyaretimizden yedi ay sonra, Türkiye’den ayrıldığımızda, Latif Efendi’den hiç hesap sorulmamıştı. Konunun muhatapları o sırada İstanbul’da sadece birkaç gün kalmış olan İngiliz elçi Sör Stratford Canning’in kendileri için ne yapabileceğini görmeyi bekliyorlardı.

Mac Farlane, Karahisar valisi gecikmiş vergiler için afyona el koymuştu. Ancak bu tedbir zamanında alınsaydı yasal olabilirdi. Keyfi olarak düşük bir fiyat belirlemiş ve köylülerin daha yüksek fiyat teklif edenlere satış yapmasını engellemişti. İzmir’deki tüm afyonu elbette elde edilebilecek en yüksek fiyatlara satmaları için kendi simsarlarını göndermişti.” şeklinde bir iddia da bulunuyor.

Abdüllâtîf Efendinin Paşalığa Yükselmesi

Dergimizdeki önceki yazımızda Edip Âli Bakı’nın “*Namık Kemal’in Afyon’daki Günlerine*

Dair Yazılarına Ulusal Basınımızdan Bazı Yankılar” başlığı altındaki yazımızda Edip Ali Bakı’nın, Namık Kemal’in Afyonkarahisar günlerine dair araştırma yazıları ulusal basında da ilgi ve alaka uyandırmış merhum Bakı’yı bu yönde hem destekleyen ve hem de eleştiren yazıların çıktığını belirttikten sonra;

Eylül 1954 tarihli “Hür Türkiye” dergisinde gazeteci yazar Mustafa Ragıp Esatlı’nın (1896-1958) kaleme aldığı ve Edip Ali Bakı’nın Namık Kemal ve ailesinin Afyonkarahisar’da çocukluk günlerini geçirdiğine ve annesinin mezarının Afyonkarahisar’da bulunduğu yönündeki tespitletlerine itirazlarını belirttiği “*Namık Kemal’in annesi, Afyonkarahisar’daki Mezartaşı Kime Aid*” başlıklı yazısından bahsetmiştik.

Edip Ali Bakı’nın Namık Kemal Afyon’da yazısında belirttiği hususlara karşı itirazlarını yukarıda bahsi geçen yazısında sıralayan yazar Mustafa Ragıp Esatlı, Namık Kemal’in torunu olan Nahide Büktaş’ın (1887-1962) bilgisine başvurduğunu ve yaptığı görüşmede Nahide Büktaş’ın:

“Gerek kendisinin, gerek ablası muhterem bayan Beraat Savut’un Abdüllâtif Paşa’nın Afyon’da bulunduğu ve Namık Kemal’in annesini burada kaybettiğine dair aile büyüklerinden müntaki hiçbir malûmata malik olmadıklarını söyledi. Hususiyle Abdüllâtif Paşa’nın “efendi” unvanıyla değil, “paşa” olarak tanındığını ilâve ettiler.

dediğini naklediyordu.¹⁴

¹⁴ Efendi: XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil görmüş saygıdeğer ve itibar sahibi kimselere mahsus bir tabir olarak kullanılmaya başlanmış ve sosyal, siyasî, ilmi, dinî ve tasavvufî çevrelerde giderek geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Devletin yüksek memurlarından bazılarının da efendi unvanı verilirdi. (Orhan F. Köprülü, “Efendi” maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, Yıl:1994, Cilt:10, Sayfa: 455-456)

Bu iddiaya karşı cevabı yine İskoç yazar ve seyyah Charles Macfarlane’ın kitabında düştüğü dip nottan buluyoruz. Şöyle diyor Macfarlane:

Yabancı tüccarlardan hiçbirinin tazminat alamadığını ve tekelci Latif Efendi’nin cezalandırılmak yerine terfi ettirildiğini muhabirimin 26 Mart 1849 tarihli bir mektubundan öğreniyorum. Muhabirim:

“O Reşit’in adamlarından biriydi. Ona karşı hiç şansımız olmadı. Elçiliğimizin ne yaptığını pek bilmiyorum ama Latif şimdi tam bir Paşa rütbesiyle Kıbrıs’a vali olarak gönderilecek.”

Bu bilgiden yola çıkarak Abdüllâtif Efendinin Afyonkarahisar muhassıllığı görevinden sonra tayin edildiği Kütahya Muhassıllığına gitmediği ama azledilen Kıbrıs Muhassılı Adil Paşa’nın yerine 1849 yılı mart ayında paşa ünvanı da verilerek muhassıl olarak tayin edildiğini anlıyoruz. Yani Abdüllâtif Paşanın Afyonkarahisar’dayken Efendi unvanıyla tanındığını kesin olarak öğreniyoruz. Bunu arşivlerdeki diğer belgelerde doğrulamaktadır.¹⁵

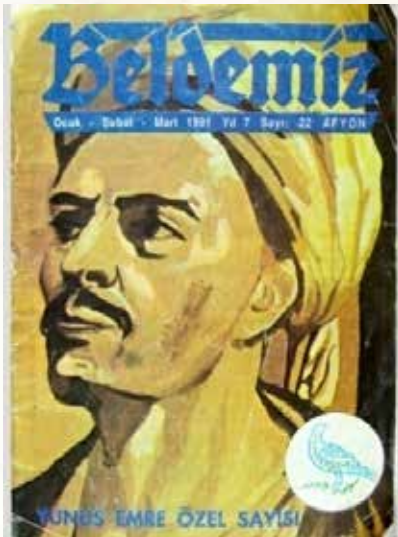
Abdüllâtif Paşa, 1821’de çıkan Mora isyanı, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılması, akabinde çıkan Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı gibi etkisi siyasi ve askeri tarihimizde uzun yıllar süren oldukça sıkıntılı bir dönemin sonrasında Afyonkarahisar’a gelmişti. Sultan Abdülmeccid (1823-1861) döneminde Afyonkarahisar’da mutasarrıflık görevinde bulunmuştur. Yine tanınmış Rus araştırmacı ve seyyahı Tchihatchef, Abdüllâtif Paşa’nın mutasarrıflığı zamanında Afyonkarahisar’a gelmiştir.

¹⁵ Azledilen Kıbrıs Muhassılı Adil Paşa’nın yerine, Kütahya Muhassılı sabık Abdüllâtif Efendi’nin tayin edildiği. Yer :A.} TŞF. / 6 - 45 - 0 Tarih : H-24-04-1265 –

BELGELERİYLE YUNÛS EMRE SANDIKLI'DADIR

Hüseyin HÜSREVOĞLU

“ Sandıklı ve Yûnus Emre isimleri yan yana gelince ne anlaşıyor? Birisi Anadolu’da tarihin derinliklere dayanan ve adına altın basılan en eski/kadim ilçe, diğeri toprağında yatan, gönüllere her sözü umut olan Hak dostu Yûnus Emre...13.yy da yaşamış olmasına rağmen düşünceleri bütün dünya için hâlâ geçerli ve canlı olan Yûnus Emre... İnsanlığın yeni arayışlar içinde bulunduğu 21. yüzyılın başında da sevgi, saygı ve hoşgörüde önderlik etmeye devam eden Yunûs Emre... 700 yıl önce savunduğu fikirlerle gönül ve kültür dünyamızın en önemli isimlerinden olan hemşehrimiz Yûnus Emre şair, düşünür, alperen veli ve birleştirici şahsiyeti ile ortaya attığı yüce idealler bugün hâlâ geçerliliğini korumaktadır. *“Sevelim sevillelim, dünyaya kimseye kalmaz.”* derken çizdiği insan, millet, devlet profili şu anda bile tüm dünyanın hasret duyduğu erdemlerin başında gelmektedir. 1991 yılı olduğu gibi 2021 yılı da BM. UNESCO tarafından ikinci kez vefatının 700. yılı nedeniyle YUNÛS EMRE VE TÜRKÇE YILI olarak ilan edilmiştir.

Afyon Belediyesi'nin yayını 1991 yılı Beldemiz "Yunus Emre Özel Sayısı"

Sözleri gayet basit, fakat anlamları o kadar derin fikirler fişkırın Yûnus Emre üzerinde bugüne kadar pek çok şey yazıldı, konuşuldu ve yazılmaya da devam edecektir. Onun Allah'ın bütün kullarına uzattığı gerçek kurtuluş reçetesi, her dizesi ruhlara huzur veren bir meltem nağmesi olarak kıyamete kadar dilden dile, gönülden gönüle ulaşacaktır.

SEVELİM SEVİLELİM
Hattat: Ali HÜSREVOĞLU-Sandıklı

Yûnus Emre'nin sevgi mirasına sahip çıkma çabası, onu gönlünde yaşatan Anadolu insanında her zaman var olmuştur ve olacaktır. Sandıklı ve çevresinde yatan 365 veli içinde Hocası Tabduk Emre ile birlikte kabri bulunan; Hak ve Peygamber aşığı, insanlık sevdalısı Yûnus Emre'nin devlet arşivlerinde bulunan gerçek belgelere dayalı yaptığımız bu çalışmanın ilçemiz için önemi çok büyüktür.

Türk-İslam dünyasının en önde gelen önemli isimlerinden, tasavvuf düşüncesinin inceliklerini sade ve öz bir dille anlatabilen hemşerimiz büyük derviş-şair Yûnus Emre içimizden birisidir. H.707 de doğduğunu kendi şiirinde belirten Yûnus Emre 13. yy sonları 14.yy başlarında yaşamıştır. O dönemde Anadolu'da pek çok beyliklere bölünmüş,

bir kargaşa-buhran vardı. Yûnus Emre; bunalan ruhlara imdat, huzursuz toplumlara medet olarak köy köy gezerek rehber olmuş, Anadolu birliğini sağlamaya çalışmıştır. Haklı olarak; çağları aşan, coğrafyalara sığmayan bu büyük insana, herkes **“Bizim beldede yaşamış, onun hemşehrisiyiz”** deme onurunu taşımak istemekte, bu gayretler hâlâ devam etmektedir. Her sözü ruha hoş gelen, bunalmış gönülleri serinleten dizeleri günlük yaşantımıza yön verse; yurttta ve dünyada barış, kardeşlik ve huzur hâkim olacaktır. Eğer bu vatanda güzel Türkçemizi konuşuyorsak bunu Yûnus Emre’ye borçluyuz. O bizim aşk ve manâ dilimiz, en güzel tertemiz Türkçemizdir. Tüm insanlar her zaman ve her devirde Yûnus ‘un Allah, peygamber ve insanlık sevgisine muhtaçtır. Şu günde bile **“Bir kez gönül kırdın ise, bu kıldığın namaz değil” “Yol odur ki doğru vara, Göz odur ki Hakk’ı göre”** mesajları ne kadar yerindedir. Yunûs Emre’nin tüm insanlığın gönlünde yer almasını sağlayan; onun Allah ve peygamber aşkı, insanlık sevgisidir. Duru ve sade dille gönülden, kalbinden ve ruhundan konuşmasıdır. “Ekmek” deyince tarladan-sofraya kadar mesaj vermesidir.

“Menâkıb-ı Şerif-i Kutb-ül Aktâb Hacı Bektâş-ı Velî”

Elimde bulunan el yazma “Menâkıb-ı Şerif-i Kutb-ül Aktâb Hacı Bektâş-ı Velî” kitabında Hacı Bektâş-ı Velî, Tabduk (Tadbik) Emre ve Yunus Emre’nin birbirine olan manevi bağlantısı, yaşadıkları olaylar manzum olarak verilmiştir. Geniş bilgi için “Belgeleryle Yunûs Emre Sandıklı’da-

dır” isimli 198 sayfalık kitabıma bakınız. Yûnus Emre’nin doğum yeri, tarihi ve ne zaman nerede vefat ettiği konuları üzerinde pek çok ilim adamları araştırmalarına devam ettirmektedir. O, Anadolu’da doğmuş, yurdun her tarafını gezen bir alperen olmuştur. Kesin olarak bilinen şunu herkes kabul etmektedir ki **“Hemşerimiz Yûnus Emre bir gönül eridir ve halen tüm insanlığın gönlündedir.”**

Sandıklı Çayköy’de yapılan ilk kabri-1942

Beldemiz Dergisi-1991

Bir beşer olarak Yûnus Emre, kendi şiirlerinde belirttiği gibi Anadolu’yu baştanbaşa gezmiş, sonunda iki çay arasında, vasiyetinde belirttiği Şeyhi Tabduk ‘un ayak ucunda, zaviyesini kurarak mekân tutmuş bir alperendir. Kendisi bir şiirinde şöyle diyerek, kabrinin şeyhinin ayakucuna gömülmesini istemiştir:

Ko beni yatayım şeyh eşiğinde,

Dönmezem şeyhimden ya ne döneyim.

Sandıklı’da Yunus Emre ve hocası, şeyhi Tabduk Emre’nin kabri birlikte bulunmaktadır. Bugüne kadar “Yûnus Emre bizim beldededir” diyenler karşılıklı olarak birbirlerinin tezlerini çürütmüşlerdir. Çünkü ortaya konulan belgelerde, asli hüviyetine uymayan bilgiler vardır. Şu anda elimde resmi ar-

şivlerden tespit edebildiğim sekiz adet resmi belge vardır. Bu belgelerden daha başka belge ve bilgiler/araştırmalar devam ettiği müddetçe ortaya çıkacaktır. Sadece kulaktan dolma bilgiler ve rivayetler/efsaneler tarihi gerçek olarak hiçbir dönemde değeri yoktur. Şu anda yurdumuzun bazı yerlerinde devlet erkânının katıldığı anma programlarını yapanların elinde, karşılıklı olarak çürütülmüş belgeler vardır. **“Yûnus Emre bizdedir”** diyerek görkemli anma törenleri yapanların ellerinde açıkça “Yûnus Emre” kayıtlı resmi teferruatlı bir belge de yoktur.

Afyon Haber Gazetesi-12.Mart.1945

Kocatepe Gazetesi 30.08.1996

Eski adı Başbakanlık, yeni adı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, pek çok kütüphanede bulunan belgeleri taramak ve halen taramaya devam ediyorum. Devlet Arşivlerindeki belgeler gün yüzüne çıktıkça gerçekler daha da iyi anlaşılacaktır. Belgeler içinde sunulan **“Sandıklı Çay Köyü’nde Yûnus Emre Vakfı’na ait 160 dönüm tarlanın olduğu”** kaydı buradaki Yûnus Emre Zaviyesi’nin dönemin en zengin vakfiyesi olduğunu göstermektedir. Germiyan oğlu Yakup Bey (nam-ı diğer Seydi Sultan), ilçemizde tespit edebildiğim 11 tane büyük yatırım/hizmeti beraber aynı çağda yaşadığı Yûnus Emre hatırına yapmış, bunlardan sadece 6 tanesi günümüze gelebilmiştir. Bu belgelerin tamamının yer aldığı **“Belgeleriyle Yûnus Emre Sandıklı’dadır”** isimli kitabım Sandıklı Belediyesi’nin kültür hizmeti olarak basılmış olup ücretsiz istenebilir.

Ya Hazreti Sultan Yunûs Emre KS. Hattat: Ali HÜSREVOĞLU-Sandıklı

Türk-İslam kültüründe tekke ve zaviyelerin ayrı önemli bir yeri vardır. Sandıklı yakınlarında 1176 yılında yapılan Miryakefelon Savaşı’ndan sonra ilçemize büyük gönül insanları yerleşmeye başlamıştır. Tasavvuf dünyasının piri Ahmet Yesevî, Hacı Bektâş-ı Velî’ nin dergâhında yetişen, onun manâ çizgisinden gelen pek çok alperen; Selçik Köyü’nde Sarı Selçuk, Akin Köyü’nde Yusuf Dede, Susuz Köyü’nde Hacım Sultan, Menteş Köyü’nde Menteş Baba, Saltık Köyü’nde Sarı Saltık, Yolkonak Köyü’nde Baba Âl-i Resul, Karacaviran Köyü Sivri Tepesi’nde Gözcü Baba, Mevlevi Kudüm Dede, hemen alt kısmında Mevlevî Ali El-Rumî, Muradin Cami arkasında leblebiciler piri Şeyh

Nureddin Sultan, Şeyh Hamza ve sülalesi, Çakır Mahallesi’nde Balıncak Baba, Hisar Mahallesi’nde Fermayî Baba, PTT karşısında Mürüvvet Baba (1925’te kaldırıldı), Koçhisar Köyü’nde Ahî Hızır, Karadirek Köyü’nde Şeyh Safa... işte bu büyük zatların tam ortasında Çayköy’de Yûnus Emre ve Hocası Tabduk Emre... daha nice büyükler Sandıklı’yı mesken tutmuşlar, sözleriyle/eserleriyle insanlığa manevi ışık olmuşlardır. İlçemizde altı ahilik/esnaf teşkilatı vardı. Sandıklı ve çevresinde tespit edebildiğim 385’ten fazla büyük zat ve 89 adet tekke/zaviye vardır. (Büyük zatlarla ilgili 400 sayfa, tekke ve zaviyelerle ilgili kitabımız 180 sayfa olup basıma hazırdır.)

Yûnus Emre’nin kabrinin bulunduğu alan elimizdeki resmi belgelere göre Yûnus Emre Zaviyesi’ne aittir. Burada eskiden sadece Yûnus Emre’nin tekkesi-kabri vardı. Çayköy’ün kabristanlığı mahalleye girişte Çıraklık Meslek Okulu’nun ilerisinde idi.

30 Kasım 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasından sonra, buralara ait taşınmaz mallar yerel yöneticiler elinde devam etmiş, daha sonra pek çoğu arazi kullanan kişilerin elinde kalmıştır. Bu nedenle ilk tapu kayıtları, vakfiye senet ve makbuzları gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Çayköy tarih boyunca önce köy, sonra Sandıklı’nın bir mahallesi, cumhuriyetin ilk yıllarında yine köy statüsünde iken 1968’de Yûnus Emre Mahallesi olarak ilçemize bağlanmış, köy tüzel kişiliğine ait taşınır-taşınmaz malları Sandıklı Belediyesi’ne devredilmiştir. Köy Tarlası, merası denilen araziler aslında Yûnus Emre Zaviyesi’nin mülkü iken, ihale ile tümü satılmıştır.

Yunus Emre Türbesi-Sandıklı

Tabduk Emre Türbesi-Sandıklı

Osmanlı mevzuatında mülklerin, vakfiyelerin bir tek senedi olur. Maliki değişince eski senet iptal edilir. Fakat her sene vakıflara, kurumlara yatan makbuzları pek çok olur. Yûnus Emre’nin zaviyesine ait esas vakıf senedimiz maalesef son Yûnus Emre Türbesi Zaviyedarı Seyyid Nimetullah bin Seyyid Rahmetullah’ın torunu Mustafa BÜTÜNER tarafından 1945 yılında Maarif Vekâleti’ne incelenmek üzere gönderilmiş, fakat geri iade edilmemiştir. Elimizde Yûnus Emre Zaviyesi’ne ait değişik vakıf muhasebe belgeleri mevcuttur.

1966’da “Afyon Evliyalari” kitabını yazan, benim 52 yıl önce Afyon İmam Hatip Okulu’ndaki öğretmenim Merhum H. Fikri Yazıcıoğlu “**Belde-miz Afyon Dergisi. Mart.1991**“ sayısında yayınlanan; Yûnus Emre’nin Sandıklı’da yattığına dair 8 adet belgeyi Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde yapılan 2. Afyon Sempozyumu’nda sunmuştur. Kabrinin bulunma olayını da uzunca belgeleriyle anlatmıştır.

Benim devlet arşivlerinden tespit edebildiğim resmi belgelerden elimde bulunanların bir kaçının muhteviyatını takdim ediyorum:

1. H.1255-M.1839 yılına ait Başbakanlık OsmanlıArşivleri Ev. HMM. d. 04172 numaralı Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği Defteri’nde, “*Sandıklı Kaza-i mezkûrda Yûnus Emrem Zaviyesi’nin muhasebesi 11-22- kuruş*”

مستحق فاضله واقع قرض و پرايه زاديه سنك محاسبه			
قضا. مذکور واقع شيخ محمد زاديه سنك محاسبه			
قضا. مذکور واقع حلاله بابا زاديه سنك محاسبه			
قضا. مذکور واقع جبه سلطان زاديه سنك محاسبه			
قضا. مذکور واقع يوش اعوم زاديه سنك محاسبه			
قضا. مذکور واقع قزل بابا زاديه سنك محاسبه			
قضا. مذکور واقع نوکوزيه سبيك زاديه سنك محاسبه			
EV.HMM.d 04172			
H.1255/M.1839 Yılı EVHMM.d.4172 Numaralı Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri			

2. H.1269/M.1858 yılına ait VGMA. Ev. d 14849 numaralı Evkaf Defteri:

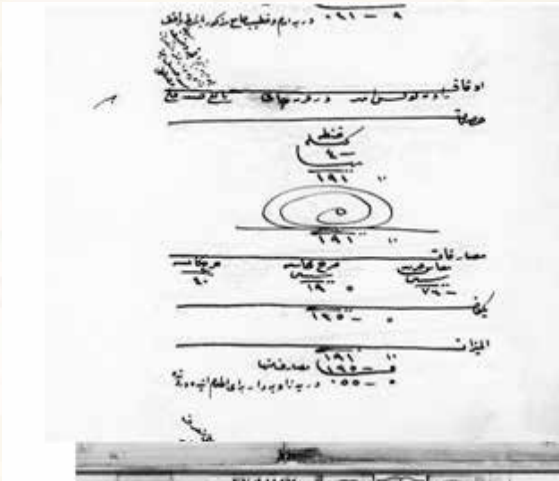
Der vakf-ı zaviye-i Şeyh İbrahim der kaza-i Sandıklı: 113 gurus 30 para

Der Vakf-ı Zâviye-i Yûnus Emrem der kaza-i mezbûr : 50 gurus

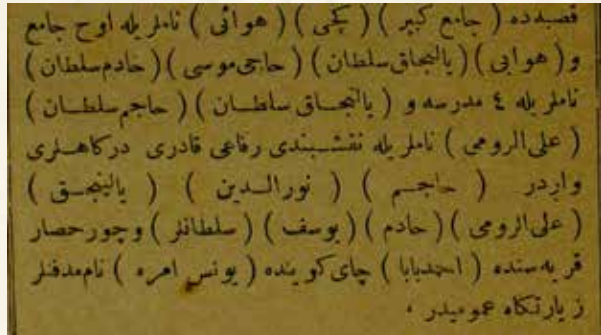
H.1269/M.1853 yılı VGMA. Ev. d. 14849 numaralı Evkaf Defteri

3.H.1256-M.1840 yılına ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri EV. d.11426 nolu belge: *Evkaf-ı Zaviye-i Yûnus Emre der karye-i Çay tabi' Sandıklı. Yevm-i nim akça vazife-i zavidarlığa mutasarrıfı Seyyid Halil bin Mustafa. Hâsılat: Hınta Kile:4 Baha 191 guruş 10 para. Gelir yekûnu: 191 guruş 10 para. Masârıfat: Maaş-ı muharrer: 76 guruş. Harç-ı muhasebe:19 guruş 5 para. Harç-ı kitabe: 40 para. Masraf yekûnu:135 guruş 5 para. Mizan:191 guruş 10 para – 135 guruş 5 para = 55 guruş 5 para vürudu-u zaviyedâr-ı berâyı it'am âyende ve revende. (zaviyeye gelip gidenler için yemek bedeli)*

H.1256/M.1840 YILI EV.D.11426 NUMARALI EVKAF DEFTERİ

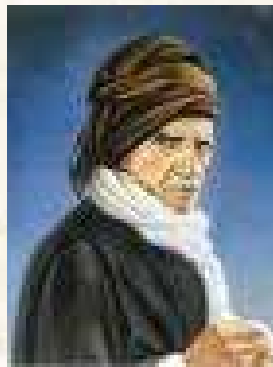
4.H 472-.1302-M.1885 yılı Hüdavendigâr Salnamesi 473 sayfada: (Sandıklı Osmanlı İmparatorluğu döneminde Hüdavendigâr Vilayeti'nin bir kazası olduğu için resmi arşivlerin çoğu Bursa Kütüphanelerindedir.) Sayfanın tamamı söz konusu kitabımızda verilmiştir. Buraya yer darlığı nedeniyle sayfanın son paragrafı ve çevirisi alınmıştır)

H 472-.1302-M.1885 yılı Hüdavendigâr Salnamesi 473 sayfa

Transkripsiyon: *Kasabada Ulu Camii, Kiçi ve Hevâi adında üç cami, Hevâi, Yalıncağ Baba, Hacı Musa, Hâdimî Sultan adında dört medrese, Yalıncağ Sultan, Hacım Sultan, Ali El-Rumî adında 3 tane Nakşî, Rufaî, Kadirî dergâhları vardır. Hacım, Nureddin, Yalıncağ, Ali El-Rumî, Hâdim, Yusuf, Sultanlar ve Çorhisar Köyü'nde Ahmet Baba, Çay Köy'ünde Yûnus Emre adında nam medfenler ziyaretgâh-ı umûmidir*" kaydı vardır.

Bizzat kendileriyle görüştüğüm yada hatıralarını dinlediğim kanaat önderleri zatlar; değişik vesilelerle Sandıklı'da kaldıkları süre içinde Yunus Emre'nin kabrini ziyaret etmişlerdir. Bu zatların ve diğer başka kişilerin sözleri, yazıları kitabımızda geniş bir şekilde verilmiştir.

Bediuzzaman Said Nursî

Ramazanoğlu Mahmud Sami KS.

Musa Topbaş KS.

Mehmet Zahid Kodku KS.

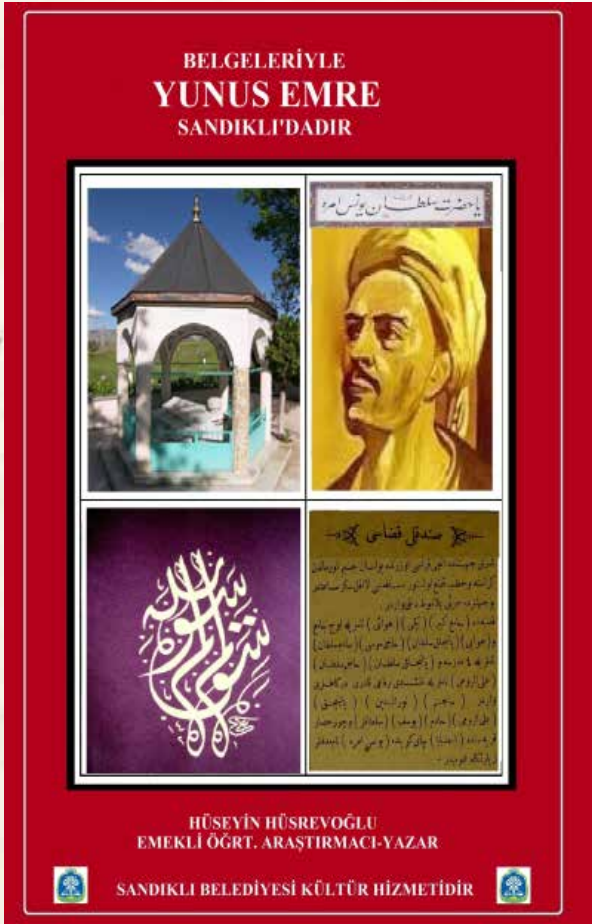

Gönenli Hacı Mehmet Ef. KS.

Muhammed Raşid KS.

Bu arşiv kayıtları yurdumuzun hiç bir yerleşim yerinde yoktur. Üsteki belgelerin tümü tam sayfa olarak kitabımızda mevcuttur. Elimde hiç yayınlanmayan orijinal Osmanlıca el yazma Yunus Emre'ye ait 50 kadar şiir vardır. Bunlardan el yazma bir şiir son bölümde verilmiştir. Hak dostu büyük veli Yunus Emre, Tabduk Emre ve üstte isimleri zikredilen pek çok zat ve çağdaşları Sandıklı'da yaşamışlar, kabirleri Sandıklı'dadır.

Afyonumuzun yetiştiği büyük şair Osman ATTİLA şiirinde ne güzel dile getirir:

YUNUS EMRE

Yunus benim hemşerim
Sandıklı Çayköy 'ünde
Sakarya boyu derim
Anarım beş öğünde

Varılmaz çarşısına
Çıkılmaz karşısına
Paha yok pahasına
Şairler bölümünde

Yunus ki minarede
Yüreği bir yârede
Sanmayın biçarede
Dün dediği bugünde
Issız dağlar Yunus'tur

Çocuk ağlar Yunus'tur
Dur otağlar Yunus'tur
Esenliğin gücünde

Çevre inler sus deyi
Vatanım Yunus deyi
Gönül bilmez us deyi
Büyük şair göçünde

Şair Osman ATTİLA

Hemşehrimiz Yunus Emre'nin dilimizde tekerleme olan şu dörtlülle yazımı bitirmek istiyorum:

Biz dünyadan gider olduk,
Kalanlara selam olsun.
Bizim için hayır dua,
Kılanlara selam olsun

Saygılarımla.

26.01.2022

Hüseyin HÜSREVOĞLU

Araştırmacı-Yazar

SANDIKLI

1.Dünya Savaşı'na katılan ve Şark Cephesi'nde Sarıkamış'ta kaybolan büyük dedemiz Müderris Kumdakçı oğlu Hasan Efendi'den (1891-1915) bizlere kalan kitaplar/cönkler içinde çıkan el yazma şiirlerden sadece birini takdim ediyorum:

Transkripsiyonu:

İLAHİ

İns-ü cin cümle yaratılmadan,
Yok iken ol Var'a uğradım geldim,
Miraç'ta Muhammed ile ben bile idim,
Kandildeki nura uğradım geldim.

Evvel bahar gülleriyle açıldım,
Şimdi halkın arasından seçildim,
Bıçağıyla ben başımdan biçildim,
Selvide zarâ uğradım geldim.

Merdi le ey garip gönül merd ile,
Ferhat dağları delerdi derdi ile
On sekiz yıl belâ çektim kurdu ile
Eyyüb 'ün sabrına uğradım geldim.

Evliyadan himmet ola acile,
Cümle batıl olan işten seçile,
İsmail'e inen kurban koç ile
Cennette dizâra uğradım geldim.

Ben Yakub'em Yusuf'umu arardım,
İner Ken'an illerinde sorardım,
Veysel Karani'yle ben taç örerdim,
Mansur ile dâra uğradım geldim.

Mansur ile dârda Bağdat'ta idim,
Musa ile Tur'da kelâmıda idim,
Bülbül ile gülde gülzarda idim,
İbrahim'le nâra uğradım geldim.

YÛNUS eydür ey müftiler kadılar,
Ellerinden kitapların kodular,
Sen bu dersi kimden aldın dediler,

İNSAN VE MEKANIN DOSTLUĞU

SÜLEYMAN KARAKUŞ

Şehir insana dost olmalıdır, insan da şehre. Yani mekân ve insan dost olmalıdır. Peki, bir mekân insana veya bir insan bir mekâna nasıl dost olur? Bu sorunun cevabı, insana bağlı olan ve olmayan faktörler göz önüne alınarak farklı şekillerde verilebilir. Biz mekan-insan dostluğunu insanın mekana katkısını önceleyen bir yaklaşım üzerinden ele almayı önemsiyoruz. Değilse, mekânlardaki enerji alanları (yeryüzünde dağılım gösteren ley hatları), mekânın astronomik pozisyonla ilişkisi (mekânın güneş ve diğer yıldız/gezegen sistemlerinden aldığı etki) veya yöresel beslenme alışkanlıkları gibi faktörler de o coğrafyalarda yaşayanlarda bazı ortak karakterler oluşmasına ve benzer davranışlara, hatta yöresel insan tipleri oluşmasına (kimi yörelerin insanların görünüş olarak da birbirine benzemesine) sebep olabilmektedir.

İnsan-mekân dostluğunda insan etkisinin rolü düşünüldüğünde, insanın mekân yani fiziksel çevre ile ilişkisi, mekanı nasıl inşa ettiği öne çıkmaktadır. Biz yaşadığımız mekânı (ikamet alanları ve çevresindeki doğal ekosistemi) ihya mı yoksa imha mı ediyoruz. Bu bakışla yaklaştığımızda asıl mesele budur. Bu noktada, elbette insanın nasıl inşa edildiği de önemlidir. Yani bir toplumun eğitim, kültür ve algı gibi yaşayan dinamikleriyle nasıl bir insan kimliği ürettiği de önemli bir husustur ama o konu çok farklı bir odaklanma gerektirmektedir. Her ne kadar odak noktamız bu değilse de bir cümle etmek gerekiyor: fabrika ayarlarına uygun bir insan inşa etmeyen toplumlar mekânı kesinlikle ihya edemezler; hatta çok ironiktir ki imha eylemlerini ihya sanarak yaşarlar!

Gittikçe yaygınlaşmakta olan geotasarım uygulamaları, bu noktada önemli olarak karşımıza çıkmaktadır. Geotasarım, başta insanlar olmak üzere yaşayan tüm paydaşları entegre edecek (yani her bir paydaşın kendini kendi gibi hissetmesini sağlayacak) bir yöntemle, ulaşılabilir teknolojik imkanları ve verileri kullanarak, yapılı ve doğal ortamlardaki mekânsal ikilemler, zorluklar ve problemlerin insanın fitri duygu ve düşünce dünyası yanı sıra diğer canlılar için en uygun olacak biçimde tasarlanması ve bu tasarımın uygulanması ile gerçekleştirilen mekan ve şehir tasarımı yöntemidir.

Her dönem için geçerli olmakla birlikte günümüzde çok daha güçlü şekilde hissedilmekte ve yaşanmaktadır ki insanın fiziksel çevresi ile ilişkisi, bu ilişkinin algılanma ve yorumlanma biçimi hem zamanın yerel ruhuna ve yerel kültüre, hem de küresel zaman ruhuna ve kültürüne bağlı olarak dinamiktir, hızlı bir değişim halindedir. Postmodern süreçte toplumsal algı ve hareketlerdeki devinim ve akışın baş döndürücü ve kimi zaman öngörüle-meyen bir ivme kazanması bu değişimin insan-mekan ilişkilerini etkileyen yanıdır. İnsanın mekana ve ilişkilerine yönelik hafızasını da zorlayan bir

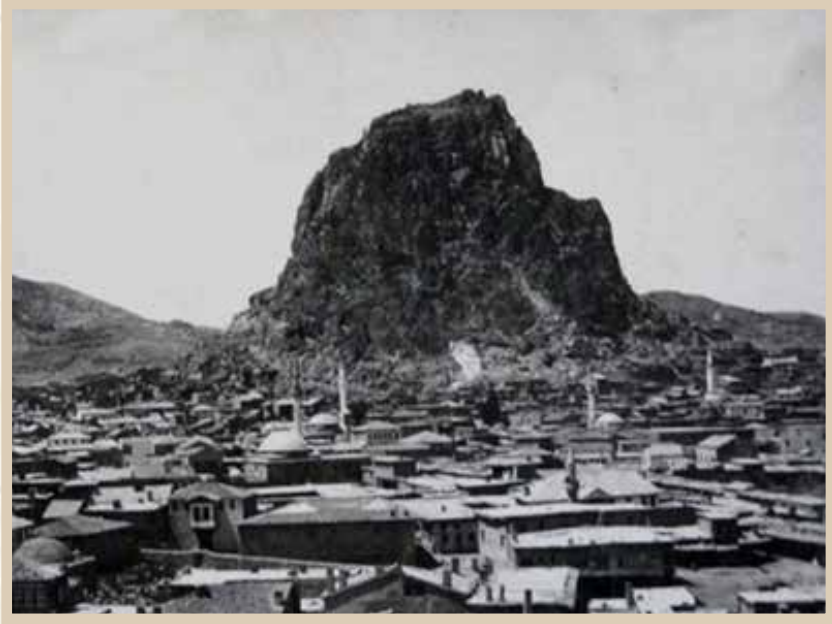
insan hareketliliği (ekonomik ve diğer kaygılarla yaşanan iç göçler ve savaşlar, yoksulluk, antidemokratik uygulamalar, çevre felaketleri gibi sebeplerle yaşanan ve sınır aşırı insan hareketleri, ilticalar, insan-mekan dostluğunun zorlandığı, koptuğu veya sürdürülemez konuma geldiği hallerin bir göstergesi olarak “insana dost mekan, mekana dost insan” arayışı süreçlerinin de belgeselidir.

Böyle bir girişten sonra:

Son elli yıl, şehrimiz

Afyonkarahisar’da da şehirleşmenin hızla artmasına, kırsaldan kopan nüfusun şehir hayatına hızlı biçimde dahil olmasına şahit olmaktayız ki bu yeni bir insan-mekan ilişkisi demektir. Şehrimiz hem Osmanlı hem de Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde tüm Anadolu’da olduğu gibi, insan-insan, insan-hayvan ve insan-mekân bağının güçlü ve dostça olduğu, insanın insanlar, hayvanlar ve mekânla fitri şekilde iç içe ve birbirine kimi zaman bağlı kimi zaman bağımlı bir hayata sahip olmuştur. Bunun izleri hem eski fotoğraflarda hem de günümüzde kuvvetle görülmektedir.

Şehrimiz kültüründe (ve Anadolu İslam kültüründe) görüyoruz ki hayat olduğu kadar ölüm de yaşantının merkezine konularak huzurlu, dingin, mütevekkil, barış ve onurun önemsendiği bir hayat tarzı insan-mekan dostluğunu inşa etmektedir. Omuz omuza evler, neredeyse her köşe başındaki mescitler, okullar ve tekkeler, ihtiyaçların kanaat üzere temin edildiği bedestenler ve şehrin her yanına yayılmış mezarlıklar... Hayatı makyajsız resmeden bu fotoğrafın Afyonkarahisar’ımızda geri döndürülemez bazı yanlış uygulamalar yapılmış olsa da hala güçlü şekilde korunduğunu söyleyebiliriz. Eski Afyonkarahisar fotoğrafları istisnasız okullar, tekkeler ve mescitlerle süslü, insanı huzurla okşayan mezarlıklarla dingin bir görüntüye

sahiptir. Bu fotoğrafları kimin çektiğine bakmadan hep aynı arka planı görüyoruz, İster Albert Gabriel çekmiş olsun ister bir başkası, durum değişmiyor.

Lütfen internetteki şahitlikten yararlanın ve birkaç dakikanızı ayırıp “eski Afyonkarahisar fotoğrafları” temalı bir gezinti yapın. Ve lütfen bu gezintiyi insan-mekân dostluğu gözlüğüyle yapın, bu seyahatten çok farklı çıkarımlarla döneceksiniz, eminim. Her birimiz birlikte bir bileşik kaplar ortamı oluşturduğumuz için bu konuda yükselen farkındalık hepimize olumlu tesir edecektir, çok güzel yansımaları olacaktır.

İnsan ve mekân arasındaki dostluk ilişkisi kaybedildiğinde insan, hayvan ve topyekûn mekân zarar görmekte, bunu çevresel felaketler, yoksulluk ve yaşama sevincinin kaybedilmesi gibi sonuçlar takip etmektedir. İçselleştirilmiş gibi görünen yani vakay-ı adiyeler haline gelen öldürme, yaralama, hırsızlık, aldatma, hile ve tuzaklar kurarak bir insanın bir başka insana zulmetmesi, bir çok yerde sokak hayvanlarına uygulanan muameleler ve hayvanların yaşadığı zorluklar, içimizi yakarcasına yaşanan orman yangınları, sayıları artmakta olan kuruyan su kaynakları, akarsu ve göller, yitirilmekte olan insan-mekân dostluğuna ait belgeler gibi görülebilir ki böyle görülmelidir. O zaman insan-mekân dostluğu için bir kendine gelme hali yaşanabilir. Kimsesizler, hapistekiler, işsizler, yaşlılar, se-

ferdeki askerler, yolcular, hastalar, kadınlar, çocuklar için su kaynakları ve hayvanlar için yüzlerce vakıf kurmuş yani insan-mekan dostluğunu çok güçlü biçimde yaşamış ve yaşatmış bir medeniyete sahip bizler, bu hafızayı şehrimizde hatırlamak ve mümkün olduğunca yaşatmak üzere bir farkındalık yaşatabiliriz. İnsan-mekân dostluğunda çevre bilinci, dolayısıyla hayvana, börtü böceğe, hayvana ve insana gösterilecek sevgi ve merhamet canlandırmamız, aktif hale getirmemiz gereken bir donanımdır.

Şimdi lütfen, eski Afyon'daki mescid ve tekkelere, ev ve okullara, çarşı ve bedestenlere onların hem eski hallerine hem de günümüzdeki durumlarına lütfen insan-mekân dostluğu gözüyle bakalım ve şehrimizde insan-mekan dostluğunu birlikte yeniden ve daha güçlü olarak inşa edelim.

Elbette bunun için önce kendimizle dost olmalı ve "Var'ı olduğu gibi seven" bir kabulle yaşamayı öğrenmeliyiz. Hiç memnun olmayan, her şeyden ve herkesten şikayet eden, sürekli didişen, hep kendini aklayıp başkalarını haklayan bir insanın mekanla dost olması, mekanın da böyle bir kişiye dostluk göstermesi mümkün olabilir mi? Bir farkındalık gerekiyor! Doğan Cüceloğlu'nun "Her gözün arkasında aynı öz var" deyişi insan-mekan dostluğu

için bir motivasyon oluşturabilecek bir sesleniş gibi gelir bana. Rahmetli Yunus Emre'nin "Yaratılanı severim, Yaratan'dan ötürü... Gelin tanış olalım, işi kolay kılalım... Sevelim, sevelelim, dünya kimseye kalmaz..." deyişleri bir kıpırdanmaya yol açar diye umutlanırım. Rasulullah (sav) Efendimizin "Mümin cana (can taşıyan her şeye) yakındır (dosttur). (Bu) yakınlığı kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur" deyişi, "Uhud bir dağdır; o bizi sever, biz de onu severiz" gibi hadisleri, "Yeryüzü bana temiz kılındı ve mescit ittihaz edindirildi" buyurmaları, bir başka bir hadisinde "Evlerinizi, avlularını ve yaşadığınız yerleri temiz tutun" önerisi bizde bir kalbi değişim oluşturmali değil mi? Ayetlerimizde de bunu o kadar çok vurgular ki... İnsanı, canı, mekanı, malı, aklı, nesli (sürdürülebilir canlılık ve yaşantıyı), kalbi, yeryüzünü korumayı, bunlarla

dost olmayı öneren Rahman Suresi 8. Ayet olmak üzere o kadar çok ayet var ki, bize seslenen, bizi dönüştürmek isteyen, bizde bu dostluğu oluşturmayı hedefleyen...

Sözün sonunda arzum odur ki, canla ve mekanla dost olarak yaşamak için yeni bir sayfa açıp, hayatımızı yüksek bir farkındalıkla yeniden tanzim edebilelim. Bu niyetle ya Allah, Bismillah...

ÜNLÜ DEVLET ADAMI BOLVADİNLİ KAPUCUZADE SEYİT HACI İBRAHİM VAKFI BOLVADİN YENİCE MAHALLESİ

Dr. Muharrem BAYAR

*"Kim bir mü'minin hayatını yazarsa
sanki ona hayat vermiş gibidir."*

Hiz. Muhammed(SAV)

Alkaloid Fabrikasının
güneyinde antik çağın ticaret
tarih ve kültür şehri Caster Pedion
vardı. Bu muhteşem şehirde kazı
başkanlığı yapan Prof. Dr. Özdemir
Koçak şunları söylüyor.

Üçhöyük yerleşmesinin geçmişinin günümüz-
den yaklaşık 7000 yıl öncesine kadar gittiği dü-
şünülmektedir. Bu yerleşme özellikle son yıllarda
yapılan filolojik çalışmalarla ön plana çıkmaktadır.
Son yıllarda yapılan çalışmalarda bu yerleşme-
nin MÖ 2350 yılı civarında Akad krallığıyla ilgi-
li yazılı belgelerde ismi geçen Puruşanda ile aynı
yer olması üzerinde durulmaktadır. Bu belgelerde
Akad kralı Sargon'un, tüccarlarının talebi üzerine
Puruşanda kentine ani bir baskın yaptığı ve bu
kenti ele geçirdiği anlatılır. Yine bu metinlere göre
Akad kralı, bu kentin duvarlarına kendisinin ve
Puruşan'da kralının tasvirlerini yaptırmıştır.

Eğer bu belgelerde ismi geçen kent
Bolvadin ilçesindeki Üçhöyük'le
aynıysa, bu durumda Anadolu'da
ismi bilinen en erken kentlerden veya
beyliklerden biriyle karşı karşıya
olmamız kaçınılmazdır. Puruşanda
kentinin önemi sadece bu dönemde

değil, ilerleyen dönemlerde de devam
eder. Bu kent MÖ 2000 yılı civarında
Anadolu'daki ticari organizasyonu
yöneten önemli bir pazar yeri
konumundadır. Buna göre Anadolu'da
Kayseri yakınlarındaki Kaneş (Kültepe
Höyüğü) ile beraber Puruşandada
önemli bir konumdadır. Bu dönemde
yani MÖ 2000 yılı civarında bu kente
bakır, kalay, tekstil ve yün gelmekte
ve buradaki yabancı tüccarlar ve
yerli tüccarlar bu ürünlerin ticareti
ile geçimlerini sağlamaktadır. Bu
durumda Puruşanda kentinin 500-
600 yıl kadar Anadolu'nun batısındaki
en önemli beyliklerden ya da
ticaret merkezlerinden birisi olduğu
düşünülebilir.

Üçhöyük yerleşmesinde 2002 yılından
itibaren Selçuk Üniversitesi'nin desteğiyle Prof.
Dr. Özdemir Koçak başkanlığında araştırmalar
yapılmış, yerleşmenin hali hazır haritası
tamamlanmış ve 2020 yılı eylül ayında da burada
jeofizik çalışmalarına başlanmıştır. 19 yıl boyunca
devam ettirilen Afyonkarahisar Araştırmaları
sırasında Üçhöyük yerleşmesiyle beraber yaklaşık
360 civarında yerleşme daha incelenmiş ve bu
çalışmalar sırasında Üçhöyüğün diğerlerine göre
daha fazla ön plana çıktığı görülmüştür. Ayrıca
bu çalışmalar sırasında yerleşmede yukarıda
verilen tarihi olaylarla uyumlu buluntular tespit
edilmiştir. Bütün bunların sonucunda bu derece
önemli bir yerleşmede uzun vadeli ve bilimsel
kazıların yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Yapılacak kazı çalışmalarında da bu yerleşmenin önemi, Puruşanda kentiyle aynı yer olup olmadığı anlaşılacaktır. Bu alanda ortaya çıkacak saray, kamu binaları, kale, tapınak, tüccar evleri, atölyeler gibi mimari alanların korunmasıyla ve uzun vadeli restorasyon-konservasyon çalışmalarıyla beraber turizme kazandırılması amaçlanmaktadır. Üçhöyük gibi önemli bir kültürel ve tarihi alanın ortaya çıkarılmasının sadece Afyonkarahisar turizmi adına değil Türkiye turizmi ve kültürü açısından da çok önemli sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Bu muhteşem şehir Kırkgöz köprüsünden Çay DDY yolu istasyonuna kadar uzanıyordu. Persler bu şehri M.Ö.401 yılında yok ettiler. Bir daha kurulamadı. Türkler Anadolu'ya gelince 12. asırda bu-
raya köyler, çiftlikler kurdular.

**CAYSTER PEDİON ŞEHİRİ
(ÜÇHÖYÜKLER) HARABELERİNDE
BULUNAN MALZEMELERDEN
BAZILARI**

Bolvadin İdolu (M.Ö.8.bin)

Dortlu Hekate heykeli

1976 yılında Üçhöyüklerdeki çeşmenin yanındaki tarladan bulunmuş, Dr. Muharrem Bayar tarafından Afyon Müzesine teslim edilmiştir.

HEKETA (yön güzelleri)
1935 yılında Üçhüyüklerde bulunmuş
günümüzde Afyon Müzesindedir.

Dünya şampiyonu
Cayster Pedion'lu
sporcu Epitechanos'un
şeref kitabesi M.S.2.
Asır-Bolvadin Müzesi

Cayster Pedion Valisi Papias - Anıt Mezar M.S.1.Asır

Cayster Pedion Belediye Bşk.Bpasikrates'in Mezar taşı M.S.1.Asır

XVI. ASIRDA BOLVADİN MERKEZİNE BAĞLI KÖYLER: II. BEYAZID DEVRİ TAHRİR DEFTERİ ESAS ALINMIŞTIR ..

Ada	Ada Göl ¹	Akın Höyüğü	Bazar Viran	Bend Höyüğü	Bereket ²
Boğacık	Bozok ³	Bolak	Bulak-ı Diğer	Buraklu	Cora ⁴
Çağlayık ⁵	Çay ⁶	Çepni	Çepni-i diğer	Deniz öyüğü ⁷	Dişli
Erkmen ⁸	Hoca ⁹	Hoca Yunus	İğdiş	İki Köprü	İl Döge
İncili Bükü ¹⁰	Karaviran ¹¹	Kekliklü ¹²	Kışlacı ¹³	KiçiYaymak ¹⁴	Köyluca
Kutluca ¹⁵	Kütüş ¹⁶	Mantı Bükü	Mermerli	Musa	Muttalib

¹ Eber Gölü içindedir. Köyün harabeleri ve çeşmesi vardır.

² Bereket Köyü:TD.nr.147'de *mezra* olarak gösterilmiştir.(BA.TD.nr.147).s.373 II. Murat Devrinde 1443 yılında Karamanlıların Bolvadin baskınında dağılmış olması gerekir. Bu köy halkından Minnetler, Çağsırlılar, Hacı Bekirler, Kadılar (Kırışevler), Göcceler, Emir Veliler Dişli Kasabasına gelip,yerleşmişlerdir. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

³ Bozok Köyü: Erkmen ile Dişli Kasabası arasındadır. İlyas Bey Zaviyesi vardır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Celali İsyanlarında dağılmıştır. Bu köy halkından İmamlar, Tekkenişinler, Kel Eyüpoğulları, İbatoğulları, Köylüoğlu, Dişli Kasabasına iskan oldular.

⁴ Cora: Kemer kaya Kalesi üzerinde olup, harabeleri vardır.

⁵ Çağlayık:Çay İlçesi'nde Cumhuriyet Köyü'nün olduğu yerde idi.

⁶ Çay ilçesi

⁷ Sultandağı Karapınar Kasabasıdır.

⁸ Karakoyunlu Türkmenleri kurmuştur.XVIII. Sonlarında büyük bir yangın sonunda dağıldı. Halkı Bolvadin'e göçtü ve Erkmen Mahallesini kurdu. Bolvadin'deki Talipoğulları,Feyzioğulları,Ferizoğulları, Kozanlıoğulları, Kovanoğulları, Yahnicioğulları, Arzoğulları, Köleoğulları, Kocaoğlanoğlu, Göbeşoğlu, Fakıoğulları, Ebişoğulları,Yorgancıoğlu ,Tonguroğlu bu köyden göçmüşlerdir.Halkın bir kısmı Afyon Keçi Bayat(Erkmen) Köyüne göçmüştür. Roma ve Bizans Dönemlerinde önemli bir merkezdir. Camisinin minaresi,çeşmeleri ve mezarlığı günümüze kadar gelmiştir.

⁹ Bolvadin Yörükkaracaviran Köyü civarındadır.

¹⁰ Çay İlçesinde Çay Deresi mevkisinde Kazanlı Tekke'si(Yusuf Sinan) karşındaki sırtıdır. Harabeleri vardır.1530 tarihinde 68 hanelik,12358 akça geliri olan büyük bir köydür. Zaviyesi vardır

¹¹ Yörükkaracaviran Köyünün girişindedir.

¹² Kemer kaya- Özburun Yolunun sağ tarafındadır .Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Keklik Pınarı derler.

¹³ Dişli Kasabasında Paşa Dağı yaylasındadır .Celali İsyanlarında dağıldı. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

¹⁴ Karayokuş Köyü Başyurt Yaylası ile Kemer kaya-Yapraklı Mahallesi arasındadır. Keçi Kalesi ismi ile anılır.

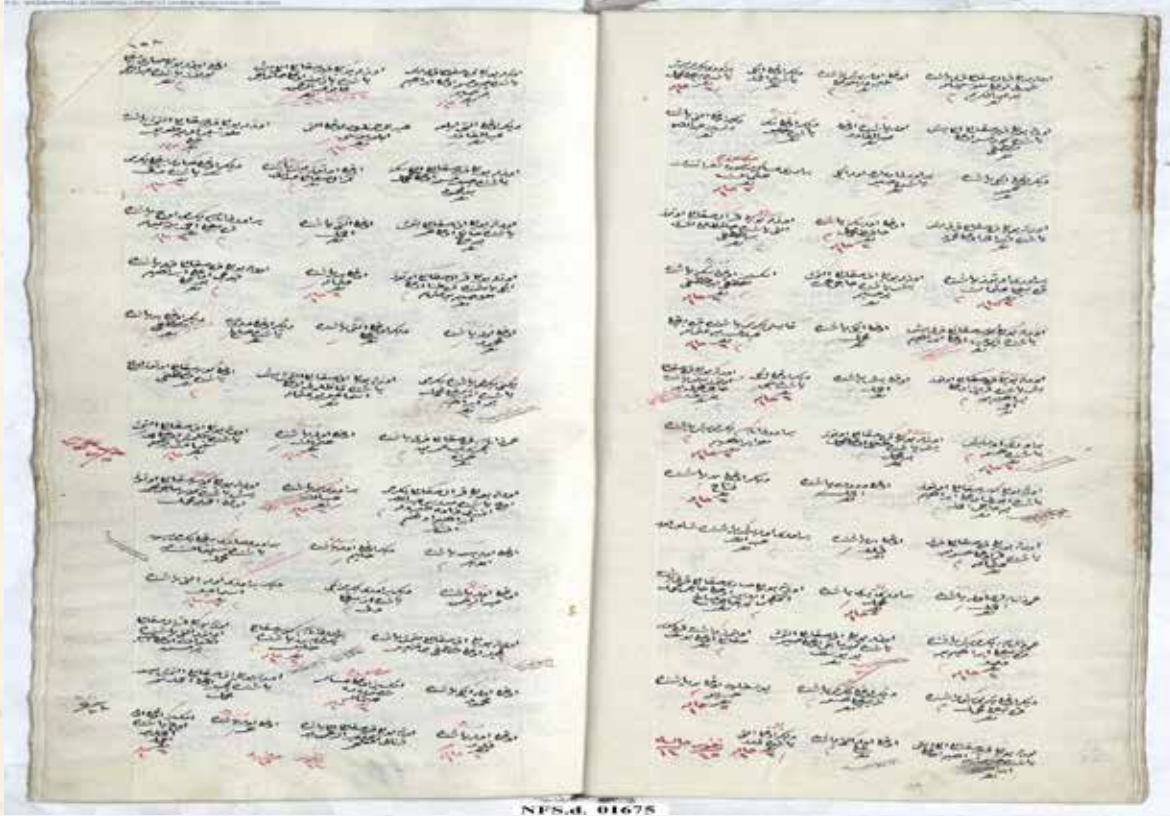
¹⁵ Bolvadin Kutlu Köyü

¹⁶ Bolvadin-Çay sınırında Hacı Karaların Çiftliğinin (Kara Nuri Gümüş 'ün çiftliği) olduğu yer.

Nuh Viran	Obruca	Oyum Ağacı ¹⁷	Özburun	Sakal	Sakal Öyüğü
Saraycık ¹⁸	Sinneli Burun	Sulu Ada	Sulu Bükü	Şirince Pınar	Tuzla
UluYaymak ¹⁹	YassıKarkın ²⁰	Yazı Nuh	nice ²¹	Yırce Pınarı ²²	Develi

Alvar merasının olduğu yerde Yenice köyü vardı. Köyde meşhur Vefaiye Tarikatının Alvar Ana Tekkesi vardı. 1740 yılında Akarçay ve Eber Gölü taştı. Bolvadin, Çay arasındaki köyler çiftlikler su altında kaldı. Coğrafyadan silindi. Bolvadin Şer'iyeye Mahkemesinin H.1194/M.1790 tarihli kararına göre 40 yıl felaketli sürdü. Halk başta Bolvadin ve Çay olmak başta olmak üzere civar köylere dağıldılar. 1780 yılında Bolvadin'de mahkemenin bilir kişilerden kurduğu tevzii komisyonunca Bolvadin'e Yenice Köyünden göçürülenler Kümbet Mahallesinin olduğu yere Yenice Mahallesini kurmuşlardır. Develi Köyünden göçenlerde Ömeroğlu Mahallsini kurdular. Alvar Köyü Selçuklu kayıtlarında Alaeddin Keykubat vakfı olarak görülür. Geliri Çay Medresesine bağlıdır. Bolvadin Beyi Mehmet Tahir Bey bu vakfı 1814 yılında Abdülkadir Geylani Türbesine bağlamıştır.

Yenice Mahallesi 18. asır vakıf kayıtlarında kalabalık bir mahalle olduğu Kapucuzade Mescidi (Yenice Mescidi) ve Veli Efendi Mescidi (İhsaniye Camisi) isminde iki cami, Kapucuzade İbrahim Efendi Medresesi ve Abbaszade Veli Efendi Medresesi isminde iki medrese bulunuyordu. Dibekbaşında Nakşibendi Tarikatının Tekkesi vardı. Ünlü Şeyhi Seyid Ali Halifedir. İhsaniye Camisi yanında Kadriye Tarikatının Tekkesi vardı. Ünlü şeyhi Abbaszade Padişah Sultan Mustafa'nın damadı Veliyyüddin Efendidir.

1831 tarihli Yenice Mahallesi atik nüfus kayıtlarından bir örnek sayfa

¹⁷ Ahmet Baba Zaviyesinin bulunduğu 20 haneli, 2138 akçalık büyük bir köydür.

¹⁸ Saraycık: Dişli Kasabasıdır. Celali İsyanlarında dağılmıştır. Mezarlığı ve çeşmeleri günümüze gelmiştir. Bolvadin Bey'i Küçük Ahmet Paşa'nın oğlu Osman Paşa'ya ikda olarak verilmiştir. Bu köy halkından Paşalar (Nasuhoğulları), Solumazoğulları, Karavelioğulları, Kekeçler, Köryeğenler, Somuncuoğulları, Bakaklar, Sarı Ahmetoğulları, Şişikoğulları, Vasıloğulları, Deli Ahmetoğulları, Molla Kadiroğulları Dişli Kasabasına iskan oldular.

¹⁹ Başyurt Yaylasıdır.

²⁰ Büyükkarabağ Kalesinin civarındadır.

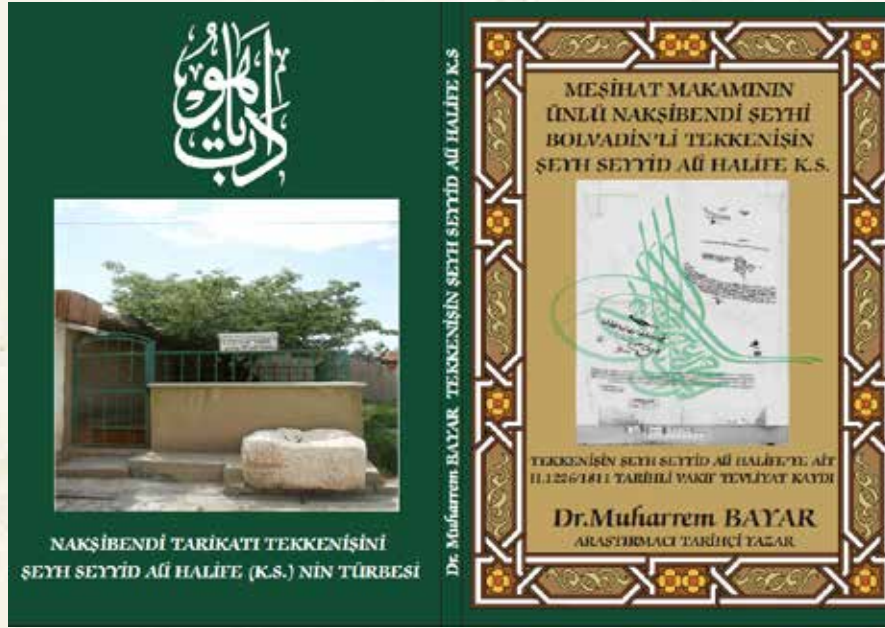
²¹ Bu köy 1740 yılında sel felaketinde Bolvadin merkezdeki Kümbet Mahallesine göçmüş, Yenice Mahallesini kurmuştur.

²² Ağılönü-Dipevler arasındadır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze gelmiştir.

YENİCE MAHALLESİNİN 1831 TARİHLİ NÜFUS KAYITLARI

S.NO	LAKABI	SOYADI	ADI VE ÖZELLEĞİ	YAŞI	AÇIKLAMA
1	imam	Başarı	mahallen imamı Veli Efendi bin Abbas	40	
2	Kapucu		Mahallenin muhtarı kabucu oğlu Osman bin Süleyman	55	Mehmet İsmail
3	müderris		uzun boylu kara sakallı,Müderres-i kiramdan Ahmet Efendi binHalil	36	
4	imam		orta boylu kara sakallı Mescid-i imamı Ali Efendi bin Ahmet	38	Ahmet,Veli
5	Hatip		orta boylu kara sakal mahalle-i mezburun hatibi Ali Efendi bin Hacı Hüseyin	32	
6	Kapucu		uzun boylu ak sakallı Kapucu oğlu Süleyman bin Süleyman	55	Hüseyin
7	Şallı		orta boylu ak sakallımuhtar-ı sani Şallızade el-Hac Yusuf Efendi bin Ömer	55	
8	Tekkenişin	Esmer	uzun boylu kumral sakallı tekkenişin oğlu Hacı Mustafa bin Hacı Yusuf	40	Kadiir, Ahmet
9			orta boylu kır sakallı Hacı Hüseyin bin Halil	50	
10	müezzin		uzun boylu kara sakallı İmarec cami-i şerifin müezzini Molla Mehmet biin Ali	36	
11	Davut oğlu		orta boylu kara sakallı Davut oğlu Mehmet bin İbrahim	55	
12	Kalaycı		orta boylu kır sakallı Kalaycı oğlu Molla Halil bin Mehmet	50	
13	Helvacı		orta boylu ak sakallı Helvacı Hüseyin bin Ebu Bekir	58	
14	Şehirli	Aksu	orta boylu kumral sakallı Şehirli oğlu Molla Süleyman bin Abdülkerm	40	Ali-Ahmet-Mehmet
15	Kör Hasan		orta boylu kır sakallı Kör Hasan oğlu Mustafa	55	
16	Kır Ahmet		orta boylu kara sakallı Kır Ahmet oğlu Mahmut	45	
17			uzun boylu kumral sakallı Hafız Ali Efendi bin Mustafa	36	
18			uzun boylu ak sakallı Hacı Himmet bin Hüseyin	65	
19			orta boylu köse sakallı Eyüp oğlu İbrahim	45	
20	kırık oğlu	Kırık-Metin	orta boylu kara sakallı Kırık oğlu İbrahim bin Ahmet	35	Ahmet-Nebi
21			orta boylu kara sakal Hacı Mehmet bin Yusuf	35	
22	Takalı		orta boylu kara sakallı Takalı oğlu Mehmet bin Mehmet	35	
23	Ecirli oğlu		orta boylu köse sakal İbrahim bin Hacı Ahmet	35	Ahmet-Fettah
24				40	

Bu ünlü şeyh Bolvadin Yenice Mahallesinde bölgenin en büyük Nakşibendi Tekkesini kurmuş,tekkenin ünü Şam'a kadar gitmiştir İstanbul-Şam seferini yapan yolcuların ve hacıların uğrak yeri olmuştur. Tekkenişin Şeyh Seyit Ali Halfe Efendi tekkede şeyhlik, tekkenin yanındaki Kapucuzade Camisinde yarım akça yevmiye ile hatiplik yapmıştır.(1838 tarihli vakıf atama tahriri)Tekke 1812 tarihindeki cinayet olayından sonra eski önemini kaybetmiştir.

NAKŞİBENDİ TARİKAT ŞEYHLERİNDEN TEKKEİNİN ŞEYH SEYİT ALİ HALİFE YENİCEMAHALLESİ'ndeki TEKKESİ

Şeyh Seyit Ali Halifenin oğlu Şeyh Seyit Mustafa Halifenin atama vakası

ÇEVİRİSİ

Maruz bendeleridir ki

Nezaret-i Evkaf-ı Hümayuna mülhak evkaf-
tan Bolvadin Kazası mahallatından Yenice Mahal-
lesinde Kapucuzade Mescid-i Şerifinde vak'ı

el -Hac İbrahim vakfından almak üzere yev-
mi nim akça vazife ile nukdiye cihetine mutasarrıf
Seyit Ali Halife ciheti mezkûri hüsnü rızasıyla er-
babı vakfından hasbi oğlu Seyit Mustafa halifeye
ferağ olan olan bir an teslim ve olduğu beyyibatla
cihetini kaza-i mezburesi subece kerabe sadale bu-
yurulan işbu ilamdan inha ider ciheti mezkûr fazla
merkumdan eeeeel yevm uhdesinde olduğu hükmü
reddine senedim olmağla bir suretini ber mucip
nizam ba nüfus bila tasdik eda etmek ve terk ve
tekasül ider ise refinden ahare verilmek şartıyla
ciheti mezkûr babası fariğ merkumun tasrifinden
oğlu merkum ba kusur şartıyla şevket ribka- şaha-
ne ve barika-i hümayuna tevcihe ve yedine kılını
iktiza iden beratı ita olunmağla beyyine emri vakfi-
yeti huzura mizan el emri kerde

Derü'l tekiye arz-ı dai keminelerdir ki

Bolvadin Kasabası mahallatı Yenice Mahalle-
sinde Kapucuzade Mescid-i Şerifinde vaki el-Hac
İbrahim vakfından almak üzere yevmiye nim akça
vazife ile hatip olan Tekkenişin Seyit Ali Halife kul-
ları hüsn-i rızasıyla ve ihtiyarile mutasarrıf olduğu
hatibiyet cihetini erbab-ı istihkakından işbu bais
arz-ı ubudiyet sulbi oğlu Seyit Mustafa kullarına
ferakat etmeğin atik beratının Meclisi Şer'ide Bi-
dayete teslim etmeğin merkum dayeleri her vechi-
le layık ve mahal-i müstesna olmağın hitabiyet-i
mezkûr vazifesini mersumesiyle pederi mezburun
ferağ ve mekaribinden merkum es- Seyit Musta-
fa kullarına tevcih ve yedine bir kıta berat-ı şerif-i
alıyan sadaka ve ihsan hümayun buyurulmak reca-

sıyla vaki elhal ba iltimas baye-i serir- saltanat-
ulaya arz ve ilam olundu.

**Hurura fi'l- yevmü'l- hamis ve'l-ısrın mın
şehr-i saferü'l Hayr**

Senete: selase ve hamsin ve mieteyn ve elf (
25 Safer 1253(1838)

Bolvadin Selçuklu, Osmanlı Dönemlerinde ve
günümüzde bölgenin idari merkezidir. Emir Afşin
ve Emir Buğa gibi Selçuklu valileri yönetmiştir.
1854 yılında Muhasslık (Sancak) olmuştur. Aynı
zamana 1854 yılında Şehremini ismi ile ilk beledi-
ye teşkilatı kurulmuştur. Devlet Teşkilatında görev
almış üst bürokrat yetiştirmiştir. 2022

**Osmanlı Döneminde padişahdan sonra
en yüksek rütbeli makam Sadrazamlıktır.
Sadrazam adına yönetimi yürüten
yardımcıları bulunurdu. Yukarıdaki
H.1253/M.1838 tarihli vakıf tevzi kaydında
geçen kapucuzade terimi idari işleri
yürüten Sadrazam yardımcısıdır**

Bolvadin, devleti bölmeye çalışan Epir mil-
letvekili Boşo'yı bir tokatla kürsüden indiren yiğit
Rıza Paşa'yı 1876 1908 yılında Osmanlı Mecli-
sine milletvekili olarak göndermiştir.1920 yılında
açılan ilk meclise giden Halil Hilmi'de Bolvadin-
lidir.

**Kapucuzade Hacı İbrahim Efendi Cami,
tekke, medrese, Misafirhane ve hazireden
oluşan bir külliye kurup vakf etmiştir.
Günümüze mescit ve hazirenin bir kısmı
gelebilmıştır.**

MAHALLE KÜLTÜRÜ

KARAMANOĞLU MAHALLESİ

Ali İhsan HASIRCIOĞLU

Doğduğum 1943 yılından Afyon Lisesi'ni bitirip üniversiteye gittiğim 1962 yılına kadar kesintisiz yaşadığım, daha sonra da mahalleyi terketmemekte direnen annemi ziyaret nedeniyle sık sık uğradığım Karamanoğlu Mahallesi, eski mahalle kültürünün yaşandığı tipik bir örnek olarak ele alınmıştır.

Daha önce Gündoğmuş Mahallesi'ne bağlı “Karamanoğlu Sokağı” iken daha sonra “Karamanoğlu Mahallesi” olarak tescil edilmiştir.

Yaşam biçiminin paylaşıldığı bir varlık olan Mahalleler, bireyleri ayrı evlerde yaşayan büyük aileler gibiydi. Zengini, fakiri, yaşlısı, genci ve cıvıl cıvıl çocuklarıyla toplu bir yaşam biçiminin sergilendiği her mahallenin kendine özgü bir havası vardı.

Evimizin bulunduğu Karamanoğlu Mahallesi, Sülüm Camisi'nden Mısri Camisi'ne kadar uzanan Gündoğmuş Mahallesi'nin tam ortasından sola dönüşle başlayıp Kayadibi'ne kadar uzanan mahallenin adıdır. Elli kadar haneden oluşmuştur.

Anadolu'da ve Balkanlarda “Karaman” adı altında bir çok köy bulunmaktadır. Kent merkezlerinde ise Karaman ya da Karamanoğlu mahalleleri kurulmuştur. Bunlar, Osmanlı Devleti tarafından yıkılan Karamanoğlu Beyliği sürgün edilen ahalisinin yerleştirildikleri yerleri göstermektedir.

Selçuklu Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu zaman Anadolu'da Türk Beylikleri kurulmuştu. Bunlardan Karamanoğulları Beyliği, Konya ve çevresinde egemen olmuş ve devlet olarak örgütlenmişti. Tarihte, Türkçeyi resmi dil olarak ilan eden ilk devlet Karamanoğlu Devleti'dir. Osmanlı Devleti güçlenince Karamanoğlu Devleti'nin varlığına son vermiş ve halkını da sürgüne göndermiştir.

Karamanoğulları'nın bir kısmı Balkanlara yerleştirilmiş, kalanı da Anadolu'nun hemen her

yerine dağıtılmıştı. Afyona'a gelenlerin Karaman Mahallesi'ne yerleştikleri bilinmektedir.

Mahallemiz sakinlerinin de Karamanoğullarından olup olmadıkları konusunda bilimsel bir veriye sahip değilim. Ancak mahalle adının “Karamanoğlu” olması ve çocukluğumuzda dilimizden düşmeyen bir tekerleme bu olasılığı güçlendirmektedir.

Karamanlı olmanın kıvancını ifade eden bu tekerleme aklımda kaldığı kadarıyla şöyle idi:

“Karamanlıyız,
Kara donluyuz,
Gündüz külahlı,
Gece bıçaklıyız!”

1940 -1960 yılları arasında mahallemiz sakinlerini anımsamaya çalışıyorum. Aileler lâkaplarıyla anılırlardı: Taşçılar, Bodular, Komsiler, Kocacıbıklar, Hasırcılar, Taktaklar, Kafadarlar, Hacımahmutlar, Meneler, Terziler, Yakuplar, Zobular, Uzunlar, Dabanlar, Karaburunlar, Oruçlar, Gugumanlar, Keçeciler, Mühsürler gibi.

Bazı mahalle sakinleri de meslekleriyle bilinirlerdi: Arap Hoca (Bayan), Faytoncu Mehmet, Çöpçü Ömer, Sobacı Arif, Kiremitçi Mehmet, Çerçi Salih, Celep Topal Mehmet, Fırıncı Hatice, Tekneci Binnaz, Hırsız Yusuf, Meyhaneci Ahmet, gibi

Bazıları da kendilerini tanımlayan özellik ve isimleriyle anılırlardı: Çolağın Abdullah, Böcü Ömer, Kara Hatice, Kenan Nine, Fıkara Hatçe gibi. Mahalleye sonradan gelenler ise geldikleri yere göre bilinirlerdi: Uşaklılar, Muhacirler vb. gibi.

Mahallenin erkekleri adlarının sonuna (a) eklenerek anılırlardı. Ağa kelimesinin kısaltılmışı olan (a) bir saygı ifadesi olarak isimlere eklenirdi. Hasan'a, Ömer'a, Memed'a, Amed'a, Bekir'a gibi.

Çöpçü Ömer'a'nın annesi Zübeyde Nine'nin

Mahallenin Gündoğmuş'tan girişi

Mahallenin Kayadibi tarafı çıkışı

Arnavut olduğu, kocasının askerlik dönüşünde Arnavutluk'tan getirdiği söylenirdi. Yaşı tam olarak bilinmiyordu, ama dalya dediği kesindi.

Mahallemizin en yaşlısı Zübeyde Nine, en bilge kişisi de Terzilerin Halime Nine idi.

Her konuda bilgi ve görüşüne başvurulana Halime Nine, görmüş geçirmiş bilge bir kadındı. Olağanüstü bilgi birikimi, vaktiyle yaban ellerde bulunmuş olmasına yorulurdu.

Halime Nine'ye ilişkin bir öykü mahallede kulaktan kulağa aktarılırdı. Anlatışa göre, mahalledeki yeni gelinlerden biri Halime Nine'ye yemek danışmış. Yemek tarifinin her cümlesine “biliyom” diyen yeni geline bozulan Halime Nine, sonunda “Bunları tamamladıktan sonra tencerenin ağzını bir tezekle kapatıp pişirirsin!” demiş. Tarifi aynen uygulayan yeni gelin akşam kocasından paparayı yeyince soluğu Halime Nine'nin yanında almış ve “Halim’aba, sen ne yaptın” diye sorunca, “Güzel kızım, madem herşeyi biliyon, niye danışmaya gellersin; bilmiyon niye her sözüme biliyom dersin?”

Mahallede, doğum ne kadar doğalsa ölüm de o kadar doğaldı. Herhangi bir hanedeki doğumu sevinçle karşılayan, düğünlerde topluca eğlenen mahalle sakinleri herhangi bir ölüm olayında da topluca hareket ederlerdi. O zamanlar ölüm olayı, yaşamın içindeydi. Mahallede ölen birinin cenazesi, yıkanana kadar evde tutulurdu. Hemen her evin bahçesi ya da açık avlusu olduğundan cenaze burada yıkanırdu. O arada hemen tüm kadınlar cenaze evinde toplanırlar, ağlaşıp acıyı paylaşırlardı. Çocukları engelleyen bir durum da yoktu. O hay huy arasında biz çocuklar da giren çıkanın belli olmadığı cenaze evine dalar, yatakta üstü beyaz çarşafı örtülü cenazeyi gördükten sonra sokağa çıkıp ellerimizi arkaya saklayarak birbirimizi kokuturduk. Ellerin arkaya saklanması kasıt, ölünün turnaklarımızı görmesini önlemek içindi. Nedenini bilmiyorduk ama uygulama böyle idi. Sonra evin önüne tabut konur, ardından camiye götürülürdü. Zamanla büyüdükçe, önce cenaze namazı için camiye, daha sonra da mezarlığa kadar gitmeye başladık.

Mahallenin en hareketli yeri şüphesiz fırın idi. Kentin yerlileri dışarıdan ekmek almazlar, ekmeklerini kendileri yaparlardı. Bunun için her mahallede işleticisi kadın olan bir taş fırın bulunurdu. Fırıncının, mahallenin azgın kadınlarıyla başa çıkabilecek yürek ve bileğe sahip kadınlardan olması şarttı. İpin ucunu kaçıranın bir daha toparlaması mümkün değildi. Bu nedenle herkes fırıncılık yapamazdı.

Ortası delik olan fırın taşının altında ateş yakılır, delikten yukarı çıkan alev, kubbemsi tavana çarpıp yayılır, kızgın taş üzerine konan ekmekler böylece hem alttan hem üstten aldığı ısıyla pişerdi. Fırın taşı, uzun bir sopanın ucuna bağlanmış silgi denilen ıslak bir bez parçasıyla ara sıra silinerek temizlenirdi.

Fırın, mahallenin agorasıdır. Her şey orada konuşulur, dedikodu orada mayalanırdı; dedikodu yapmak, fırında ekmek dökmenin tadı tuzuydu. Sabah akşama kadar dolup taşan fırın, mahalle kadınlarının toplandıkları, haberleştikleri, en önemli mekandır. Sabah ezanında evden çıkan erkekler akşam ezanından sonra eve dönene kadar mahalle kadınlar ve çocuklara kalırdı.

Ekmek yapılacağı gün evde sabah erkenden hamur yoğrulur, mayalanır ve dinlenmeye bırakılırdı. Hamur kıvamına gelince dört kollu tekne, tekneyle birlikte fırına taşınır, yuvarlak ekmekler dökülürdü. Önce, bol haşhaşlı pide pişirilir, sonra ekmeklere sıra gelirdi. Fırıncı bunları kürekle fırına atar ve uygun bir şekilde pişmelerini sağlardı. “Fışkı” denilen yakıtı müşteri getirirdi. Fırıncı, hizmeti karşılığında pişirdiğinden “hak” denilen bir pay alırdı.

Fırında sadece ekmek değil, haşhaşlı pide, her türlü tepsi böreği, bükme, ağzıaçık, hamursuz, kurabiye, çörek ve kaygana v.s. pişirilirdi. Hafta sonlarında ise küçük toprak küplerde hazırlanıp pişmesi için akşamdan fırına bırakılan “Keşkek”, kızgın kül içinde bütün gece pişer, ertesi sabah büyükçe bir tepsiye dökülerek kaşıklandı.

Fırıncının işlevi sadece ekmek pişirmekle sınırlı değildi. Fırıncı, aynı zamanda mahallenin istihbarat kaynağıydı. Hangi evde gelinlik kız var, önce ona sorulurdu. Zaman, zaman postacı, haberci ve “Okucu” olurdu. Yani düğün, nişan ya da herhangi bir toplantı için davet edilenlerin tek tek evlerine giderek davetiyelerini sözlü olarak iletirdi. Bunun bir ritüeli vardı. Okucu, sözlü davetiye-yi ileteceği evin kapısından içeri girdikten sonra kapı arkasında durarak davet mesajını yükses sesle okurdu. Ayrıca, nişan ve düğün tepsilerini taşıyan özel ulaktı. Sözü dinlenen, sorunların hallinde aracılığına başvurulmuş kişiydi. Ayrıca, ebelik yapar, tütsü yakar, kurşun dökerdi.

Özetle fırıncı, mahallenin her şeyi idi.

Başka mahallelerin fırıncılarını bilmem ama, mahallemizin fırıncısı böyle idi.

Fırın, sokağın Kayadibi’ne yakın tarafında, mescidin tam karşısındaydı. Fırıncı Hatice Hala, uzaktan akrabamızdı. Zaten mahallede uzaktan ya da yakından akraba olmayan kimse pek azdı. Fırıncı, mahallenin büyükleri tarafından abla, küçükleri tarafından da duruma göre teyze, hala, yenge ya da nine olarak adlandırılırdı. İşinde tarafsızdı, kimseye ayrıcalık tanımazdı. Yüreği de bileği de güçlü bir kadındı. Çocukken yaramazlık yaptığımızda bizleri “Donuma sokarım haa!” diye korkuturdu.

Rahmetli annem, çok iyi ilişkiler içinde olduğu fırıncı için : “Yahu Hatic’aba (Hatice abla) fırına gittiğimde beni tanımıyor!” derdi. Zaman zaman bize uğrayan, çay, kahve içen, annemle, babamla sohbet eden Hatice Hala’nın fırına gidince annemi nasıl tanımadığını anlayamazdım. Ama şimdi bunun, rahmetli Hatice Hala’nın işindeki tarafsızlığını ifade ettiğini daha iyi anlıyorum.

Günümüzde unutulmuş olan “Gavur Küfürü” ve “Adine Pilavı” gibi gelenekler mahallede toplu yaşamın canlı örneklerindendi. Hristiyanların Paskalya bayramına denk gelen günlerde kutlanan “Gavur Küfürü” için mahallemiz çocukları haftalar öncesinden kırlardan çalı çırpı toplayarak bir ören yerinde depo ederlerdi. Günü gelince mahal-

lenin ortasında büyük bir ateş yakılır, gençler alevlerin üzerinden:

“Gâvurların küfürü küfürü,

Gelen geçen üfürü üfürü!”

tekerlemesiyle atarken biz çocuklar da içinde yumurta olan cezveleri ateşe sürer pişmesini beklerdik. Yumurtayı renklendirmek için cezveye soğan kabuğu konurdu. Piştikten sonra da yumurta tokuşturma faslı başlardı.

Cumhuriyet öncesi Rum ve Ermenilerin yaşadığı Afyonkarahisar’da kültürlerin etkileşmesinin ürünü olan ve bizim çocukluğumuza kadar gelebilen “Gâvur Küfürü” geleneği, zamanla kaybolup gitmiştir.

“Adinek Pilavı” ise, genelde Nisan ayında yağın yağmur sonrasında çocukların ellerinde bir peşkirle evlerin kapılarına giderek:

“Hey adinek, adinek,
Şalgam börek adinek,
Bir halka, iki halka,
Evinen damınan Kâbeye kalka!”

Tekerlemesiyle evlerden topladıkları bulgur pilavı malzemesini bir annenin pişirmesiyle sokakta topluca keyifle yenilen pilavın adıydı. Pilav yenilirdi ama, birer kaşık pilav da mutlaka Sarıkız kayasındaki Sarıkız Mağarası’na götürülüp mağaranın içine dökülürdü. Nedenini bilmiyorduk ama mağaraya girip ürperti içinde pilavı dökme ritüeli mutlaka yerine getirilirdi.

Çoğu toprak damlı olan evlerin hemen hepsinde günümüzde kullanılmasa bile ahır ve samanlık bulunuyordu. Zaman içerisinde evler, çatılı düzene

Gündoğmuş Mahalle Fırını

geçtiler. 1960’larda ise “kat” merakı başladı. “Kata geçmek” mahalledeki evi terk edip, bir apartman dairesine yerleşmek, bir anlamda da modernleşmek anlamına geliyordu. İyiden iyiye eskiyen kerpiç/ahşap evlerin temizliklerinin zorlaşması, bakım tamir masraflarının artması ve daha iyi evlerde oturma özlemi yanında evde en fazla ihtiyaç duyulan ve mahalle çeşmelerinden temin edilen suyun eve girmesi de kaçıışı hızlandırmıştı.

Günümüzde, eski mahalleden kimse kalmamıştır.

Apartmanlaşma, kuşaktan kuşağa beyinlere kazınmış olan “komşuluk” kavramının da sonunu getirmiştir. Burada sözü edilen “komşuluk”, ailelerin fiziken yakın mekanlarda ikamet etmelerinin ötesinde, yüzyılların süzgecinden geçen bir aidiyet duygusu ve yakın ilişkiler hukukunu ifade etmektedir. Yoksa apartman dairesine taşınanlar da orada oturanlarla komşu oluyorlardı ama bu komşuluk, mahalle komşuluğundan çok uzaktır. Mahallenin yaşlıları kata taşındıktan sonra da eski mahallelerindekiyle ilişkileri sürdürmeye gayret ettiler ama sonraki kuşaklarla ilişkiler kopacak ve giderek yabancılaşma başlayacaktı.

TAVANARASI

SAVCI TÜRKMENOĞLU

50 yıl öncesinden 21 Mayıs 1972 tarihli bir davetiye ve fotoğraf. Afyon Belediye Tiyatrosu'nun sergilediği "Ormanda" isimli bir oyuna dair davetiyeye göre ünlü oyun yazarı Cahit Atay'ın kaleme aldığı eseri yönetmen Dinçay Günkaya sahneye koymuş. Oyuncular arasında Raif Somer, Ali Çelikkale, Korkmaz Mızrak, Nejdet Ateşoğlu, Mehmet Boyacı, Birsen Biler gibi isimler var.

Davetiyede tiyatronun kuruluşunda her türlü yardımı yapan dönemin Belediye Başkanı merhum Sami Öznur'a (1925-1993) teşekkür edilmiş. Fotoğrafta da oyuncuların Başkan Sami Öznur'u makamda ziyaretleri görülmekte.

Belediye tiyatromuz günümüzde de faaliyetine devam ediyor. Her sezon birbirinden farklı oyunlarla seyirci karşısına çıkan tiyatrocularımız, profesyonellikleriyle seyircininde tam desteğini alıyorlar.

Afyonkarahisar'ın bir kültür sanat şehri olarak anılmasında bu tür çalışmaların elbette büyük yeri var. Geçmişte ve günümüzde tüm emeği geçenlere buradan teşekkür ediyoruz.

ÇOCUK ESİRGEMELİ CUMHUR VE KAHVECİ ÇIRAĞI KERİM (Anı - Öykü)

M.ÜNAL TAŞPINAR

CUMHUR

Cumhur'u ilkokul beşinci sınıfta anımsıyorum. Daha önce de var mıydı, sınıfa sonradan mı geldi, orasını bilemiyorum. Cumhuriyet İlkokulu... Biraz irice kafalı, akranlarına göre vücudu da iri, uzun boylu, kalınca sesli efendi bir arkadaştı. Hafta içi herkes gibi bizlerle gülüp oynar teneffüslerde. Okul çıkışı diğer çocuklar evlerine giderken Cumhur doğruca kuruma gidiyordu Çocuk Esirgeme'deki diğer çocuklar gibi. İlkokulu bitirince onu Şafak Sinema'sına işe aldılar. İhtimal ÇOCUK ESİRGEMELİ yöneticiler sokakta kalmasını istememişti. Çünkü belli yaşlardan sonra "anne, baba, abi" dedikleri kişilerle birlikte orada kalamıyordu.

Kanun.

Çocukluk/ çocuklar

Ve

Sokaklar..

Akluma hâlâ takılır o Çocuk Esirgeme Kurumu Yurdu'nun bir yerindeki KOÇ PAVYONU kelimesinin yazılı olması.

Ve hep Vehbi Koç yaptırmış gibi gelirdi bana. Afyon'daki Koç ailesi mi, Vehbi Koç mu, başka bir şey mi hâlâ bilmiyorum doğrusu. Bir de o 'pavyon,' kelimesi... Her ne kadar sözlükler "1. bir kuruluşun, bir kurumun bir bahçe içinde ayrı ayrı yerlerde bulunan yapılarından her biri.

2. bir fuarda bağımsız sergileme yeri" diye tanım-lıyorsa da... tuhaf.

Türkçe yoktu sanki ortalarda.

Eve gidince hep Cumhur aklıma geliyordu yalnızca akşama kadar gördüğü bir kadına "anne", bir erkeğe "baba", kendinden birkaç yaş büyük bir çocuğa "âbi" dediğini düşünüyor, içim sızlıyordu. Nasıl oluyordu başka birilerine böyle hitap etmek? Yedek anne, yedek baba veya âbi gibi? Annemin babamın yüzüne bakar fakat onlara diyemez, soramazdım "bu nasıl oluyor" diye. Cumhur benim gibi düşünüyor olabilir miydi? Sanmam.

Neyse... Cumhur sokaklarda kalmadı, sinemanın makinistliğine kadar çok şeyi orada öğrendi. Hayatı da. Sinemada yatıp kalkıyor, para kazanıyordu ayrıca.

Orta ikide tatillerde bir avukatın yanına verdi beni babam. Çırak. Adliyeye evrak taşıyor, masa sandalye silip düzenlemesi, yerlerin süpürülmesi, büronun açılıp kapanması, misafirlerin avukat ge-linceye kadar oyalatılması, çay kahve ısmarlanması gibi olağan işlerimden kalan boş zamanlarımda ise daktilo öğreniyordum kendi kendime. Kısa sürede bazı kopyalama işlerinde avukata yardım etmeye de başladım daktiloda. Genç bir avukattı. Cemalet-tin Öz... İyi, bilgili. Sevinçliydim. Resmi dairelere girip çıkmak hoşuma gidiyordu. Yüzü bir tarafı ve bir kolu felçli bir de yardımcısı vardı Cemalettin âbinin. Bazen o da adliyeye gidip geliyordu. Emin Amca. İyi bir ihtiyardı Emin Amca. Benim çocuk-luğum, ilk gençlik yıllarımdaki acemiliklerimin bü-rodaki tamamlayıcısı olmuştu.

KERİM

Kerim, avukat bürosunun karşısındaki büyük sabahçı kahvesinde gündüzleri çalışan çalışan, neşeli, esnafın da sevdiği bir kahveci çırağıydı. Kız Sanat Enstitüsü'ne, belediyeye çıkan yokuşun ortalarındaki kahvehane de o civarın tanınmış sabahçı kahvesiydi. Kumar oynandığı söylenirdi fakat çocuk aklımla pişti de kumardı. Dahasını bilemem. Kâzım Ağa'nın (Kâzım Özer) yazıhanesi yine o caddede idi.

Daha kimler...

Foto Venüs, Arpacıoğlu, kuru temizlemeci Vural'ın babası.. Kolacı denirdi kuru temizlemeciler için. Kolalı gömlek yakaları nedeniyle miydi? Biraz yukarıda şarapçı meyhanesi vardı. Sahibi -doğru anımsıyorsam- Şampanya lakaplı bir beydi.

Her gidişimde yeni değişikliğe uğramış bulduğum cadde ve sokaklarda kimler geldi kimler geçti. Dükkanlar, mağazalar da ne çok değişiyor. Dünyanın dönüş hızı da böyle değişti sanki.

O zamanların sesle çizgiler ustası olarak popüler komedyen CELAL ŞAHİN'e ait şarkıları söyler, taklit ederek güldürdü Kerim. Onun Esirgeme'den olduğunu anımsamıyorum fakat onda da nedense yine bir gariplik, mahsunluk, kimsesizlik, esirgenmeye mahsus hava sezerdim. Avurtları çökük, zayıf, ince, kısaya yakın boylu on üç - on beş yaşlarında bir çocuk... Ailesinin hiç bahsi geçmezdi çay kahve dağıtırken. Bazıları hep gülerek ağlar derler. İşte tam öylesine bir çocuk. Çocuktu sonunda. Hiç derdi tasası yokmuş gibi yaşayanlardan bir çocuk... Büronun alt katında "Çatalkafa" namı bir amcaya ait bakkaliye dükkanı bulunuyordu. Her türlü bakkaliye malzemesinin yanında Derman, Gripin, Aspirin gibi ilaçlar dahi satılırdı. Bir de briyantın... İyi marka Necipbey briyantını benim favorim. Başka marka yoktu belki de... Fakat haftalık? Alamadım elbette haftalığımla. Sabun ve suyla saçlarımı patlatıp gidince o bakkalda çalışan mavi ispiro satmakla meşgul âbi dalga geçti benimle: "Briyantının alınacağı akıyor."

Çok sürmüşsün.'

Yukarı, büroya çıkınca aynaya baktım. Çok ıslatmıştım anlaşılan. Utandım. Avukat bürosu da alttaki bakkalın malıydı sanırım.

Lâfa daldık, Kerim'i unuttuk.

Kerim'in çay dağıtırken söylediği türküler, şarkılar, komedi türündendi hep. Kendisi de küçük komedyen. Birkaç söylediği aklımda:

"Yeni çıktı bir moda / Twist derler buna / Yerinde çakıl rahat / Sallan durmadan bir saat // Ayağının birini at / Karşında bayana bak / Bir de sigara yak / Çalkala çalkala // Oynamasın ayak / Yersin sonra dayak / Vallahi çok kıyak / Çalkala çalkala..."

"Paris'e gittiniz mi
Eyfel'e çıktınız mı
Vıyyyy yeees
Keş babam kesss."

Çok güldürdü Kerim bu şarkıları söylerken.
"Pazar gezmesi
Badem ezmesi"

"kırmızı yanınca dur
sarı yanınca bekle
yeşil yanınca geç
geç hanım teyze"

"TERSANE TÜRKÜSÜ"

Tersaneden kalkdı efe alayı

Millet bahçasında verdik molayı

Aman Hakkı Reis nedir kolayı

Bu sene balıkçılık pek yaman kaçdı

Laka lak lak

Şımbırlak şımbırlak

Şımbırlaka lak lak kalkalum hey

Yüksek gazineoda yanar lambalar

Topal Süleyman söyler çifte kantolar

Tarakçı Mustafa çifte çarhalar

Çifte naraları pek yaman kaçdı

Laka lak lak

Şımbırlak şımbırlak

Şımbırlaka lak lak kalkalum hey

*Gel de arama o günleri, kahveci
çırakların, bakkal çalışanlarının
muhabbetlerini, Cumhur gibi çalışan
arkadaşlara ait anıları. Hepsi birer öykü
oldu şimdi.*

*Bu yazının sonunda yine o iki çocuk geldi
akluma. Cumhur ve Kerim. Neredeler? Neler
yaşadılar ki?..*

Herkes bir yanlara dağılır gider, öyküler sürer
de sürececek nice öykücü kalemiyle.

Kalanlara selam olsun, ölenlerin ruhu şad ol-
sun.

MİLLÎ MÜCADELE'DE AFYONKARAHİSAR VE AFYONLULARIN TBMM'NE ÇEKTİKLERİ TELGRAFLAR

Prof. Dr. Haluk SELVİ-Doç. Dr. Bülent CIRIK

Millî Mücadele döneminde Afyonkarahisar son derece önemli bir konuma sahiptir. İşgal edildiği tarih olan 28 Mart 1921 tarihine kadar şehir halkı Batı Cephesindeki kuvvetlere devamlı destek oldu ve sık sık cephede çarpışma bölgelerine giderek askerlere her yönden yardımcı oldular. Bu on günlük ilk işgalden sonra şehir 13 Temmuz 1921'de yeniden Yunan kuvvetlerinin işgaline uğradı. Türk İstiklal Harbi'nin dönüm noktası olan Başkomutan Meydan Savaşı, Afyonkarahisar'da cereyan etti.

27 Ağustos 1922'de, Afyon Yunan işgalinden kurtarıldı. Yunanlılar 1 sene 25 gün süren işgallerinde Afyonkarahisar'ı aşırı derecede tahrip ettiler, çekilirken bu tahriplerini hat safhaya ulaştırdılar.

Birinci TBMM'nde görev alan milletvekilleri şunlardır: Ali (Çetinkaya) Bey, Halil Hilmi Efendi, Hulusi (Çalgüner) Bey, İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi, Mehmet Şükrü (Koç) Bey, Mustafa Hulusi Efendi, Nebil Efendi, Ömer Lütfü (Argeşo) Bey. Bu milletvekilleri ile beraber Afyonkarahisarlılarda ülkenin geleceğini ilgilendiren hemen her konuda görüşlerini açıklayarak Millî Mücadele'nin ve TBMM'nin yanında yer almışlardır.

¹ Millî Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraf-Hazırlayanlar Prof. Dr. Haluk SELVİ-Doç. Dr. Bülent CIRIK -TBMM Yayını Mayıs 2020 sayfa 57

1.Meclis'te yer alan vekillerden İsmail Şükrü (Çelikalay) Efendi, İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgali üzerine, Millî Mücadele'ye katıldı. Kuvayı Milliye teşkilatının kurulmasına öncülük etti. Bir yandan topladıkları gönüllüleri cepheye sevk etmekle beraber İngilizlerin işgali altındaki depolardan gizlice silah ve cephane tedarik etti. Bu silahlarla millî kuvvetleri silahlandırmaya çalıştı. Ayrıca cami kürsülerinden yaptığı vaazlarıyla, millî harekâtın amaç ve hedefleri konusunda halkı aydınlattı. Ayrıca Afyonkarahisar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ve faaliyetlerinde de görev aldı. Birinci Dönem TBMM'nde

Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) milletvekili seçildi ve 23 Nisan 1920'de yapılan açılış töreninde hazır bulundu. Ankara'da toplanan bu meclisin meşru olmadığı yolundaki propagandalara karşı Hacı Bayram Veli Camii ve Zincirli Camiinde vaazlar vererek halkı aydınlatma çabasını sürdürdü. Ankara yöresinden topladığı gönüllü erlerle bir birlik teşkil edip, Kütahya-Eskişehir-Afyon cephesinde görev aldı. Kurduğunu birlik "Çelik Alay" olarak anıldı. Düzenli ordunun kurulmasından sonra birliğinden ayrılarak meclise döndü.

Ali (Çetinkaya) Bey ise, Ayvalık'ta Yunan birliklerine karşı verdiği mücadeleden sonra subaylıktan istifa ederek girdiği son Osmanlı Meclisi'nde Misak-ı Milli'yi kabul eden millî hareketin temsilcisi idi. Fakat Anadolu'daki gelişmelerden rahatsız olan İngilizlerin İstanbul'u işgalleri ve meclisi basmalarından sonra, birçok arkadaşıyla birlikte Malta'ya sürülmüştür. On altı ay kadar sürgün hayatı yaşayan Ali Bey, 25 Ekim 1921'de serbest bırakılmış, 30 Ekim 1921'de İstanbul'a gelmiştir. Ardından Ankara'daki meclise yine Afyon Milletvekili olarak katılan Ali Bey, meclisteki gruplaşmalarda Mustafa Kemal Paşa'nın yanında, Müdafaa-i Hukuk Grubunda yer almıştır. Ali Bey, Halk Fırkasının tüzüğünün hazırlanmasında, Millî Savunma, Millî Eğitim, Bayındırlık, Sağlık ve Sayıştay komisyonlarında çalışmıştır. 1930'lu yıllarda Bayın-

dırlık ve Ulaştırma Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Ömer Lütfi Bey (Argeşo) 17 Temmuz 1921'de Millî Müdafaa Vekâletince gösterilecek vatani hizmetleri için izinli sayıldı. 26 Temmuz'da 18. Fırka Kumandanlığına atandı. 29 Eylül'de Başkumandanlıkça Antalya ve Isparta yöresinde millî savunma ile ilgili bazı hususların takip ve tetkikine memur edildi.

AFYONKARAHİSARLILARIN CEPHEYİ ZİYARETLERİ, DÜŞÜNCELERİ VE DESTEK SÖZLERİ

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine 8 Eylül 1920

Karahisar memur reisleri, ulema, eşraf, münevverler ve ahalisinden altmış kişilik bir heyet olarak Oturak İstasyonuna geldik. Harp mevzilerini, siperleri, askerleri, top bataryalarını gördük, müdafaa sebepleri temin edilmiş olup kıtaat vazifesi başında tam bir itidal ve metanetle çalışmaktadır. Milletimiz şu nazik tarihi anı takdirle orduya lazım gelen kuvvet ve muaveneti temine ait vatanperver vazifeyi bir kat daha artırırca geleceğin daha emin olacağı kanaatini hâsıl eyledik. Bu düşüncelerimizin icap edenlere tebliğini rica ederiz.

Karahisar Mutasarrıfı Sezai, Karahisar Müftüsü Tahsin, Heyet-i Milliye Reisi Reşid, Nakibüleşraf Ömer, Kesrizade Saffet, Gümüşzade Bekir, Başmuharrir Aziz Ulvi, Tiryakizade Hasan, Ulemadan Hafız Halil, Turunçzade İsmail, Ahmed ve Ali, Reji Müdürü Sırrı, Tüccardan Hacı Ahmed, İbrahim.”²

12. KOLORDU KUMANDANI FAHREDDİN BEY'DEN TBMM GARP CEPHESİ KUMANDANI İSMET BEY'E BİRİNCİ İNÖNÜ BAŞARISINI TEBRİK TELGRAFI

“Garp Cephesi Kumandanı İsmet Beyefendi'ye 11-12 Ocak 1921

Düşmanın ricatiyle neticelenen İnönü Meydan Muharebesi'nde zat-ı devletlerine ve bilumum Garp Cephesi kıtalarına tebrikler ve teşekkürlerimizi arz ve iblağa cesaret eylerim efendim.

12. Kolordu Kumandanı Fahreddin.”³

İNÖNÜ İSTASYONUNDA İSMET BEY'DEN AFYON'DA 12. KOLORDU KUMANDANLIĞINA

² TBMM. Arşivi. Telgraflar-2, B No:24/14.

³ ATASE. İSH. K: 693, G: 22, B:1-3.

Cevap 13 Ocak 1921

“Tebriklerinize teşekkür ederim. Sevgili Anadolu'muzun bu defa da böğrüne hançer saplamak üzere pervasızca saldıran düşman iyi bir ibret dersi alarak perişan bir halde firara mecbur oldu. Yakın geleceğin şanlı fütuhatına bir zafer mukaddemesi olan İnönü Meydan Muharebesi millet ve ordumuzun milli hamaset ve gayretini bütün parlaklığı ile ortaya koymuştur. Binaenaleyh milli gayenin elde edilmesi uğrunda orduya yardımcı olan sevgili milletimize şimdiden kavi teminat vaat etmekle iftihar ederiz efendim.

Garp Cephesi Kumandanı İsmet.”

“Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'dan 12.Kolordu Kumandanı Fahrettin Paşa'ya Cevap 1 Şubat 1921

Ajansta gördüğüm tebligat hakikaten mübahata mucip ve memleketimizin geleceği için selamete ve hayra alamettir. Bize bu günleri gösteren Cenab-ı Hakk'dan kati kurtuluş günlerini de nasip etmesini niyaz ederken kurtuluş ve istiklal seferlerinde mülki ve askeri en mühim vazifeler ve mesuliyetler başında olan zat-ı ali-i biraderilerinin de samimi olarak tebrik eder kutlarım kardeşim.”⁴

AFYONKARAHİSAR'DAN GÖNDERİLEN VE ÇİVRİL'İN KARAHANLI NAHİYESİNİN ORDUYA YARDIMINI İFADE EDEN TELGRAF

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine 18 Mart 1921

Bizler Karahanlı Nahiyesi ahalisi olarak oradaki asker kardeşlerimize çamaşır, ayakkabı ve sair hediye ediyoruz. Belediye Reisimiz Muhteremzade Veli Efendi ordu ihtiyacı için bin lira bağışlamıştır.

Belediye Reisi Muhteremzade Veli.”⁵

SAKARYA ZAFERİ ÜZERİNE AFYONKARAHİSAR'DAN GÖNDERİLEN TEBRİK TELGRAFI

“Afyon'dan Garp Cephesi Kumandanlığı'na ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine 12 Kasım 1921

Garp ordumuzun merdane mukabele ve cesur

⁴ ATASE. İSH. K:864, G:142, B:1.

⁵ Gaye-i Milliye (Sivas), 22 Mart 1337, Yıl:1, Sayı:15.

muharebeleri karşısında düşmanın kahredildiği haberini alan Afyonkarahisar ahalisi bugün bütün şehri bayraklarla donatarak asker, ahali ve mektep talebelerinden oluşan bir büyük kalabalık alay ve alayla camiye ve kolordu dairesine gelerek milletin ulvi ruhuna ve azmine tercüman olacak belîğ nutuklar iradıyla ordumuza selam ithaf ve hükümete tebriklerimizin ve teşekkürlerimizin arz eylemiş olduklarını arz ederim.

12. Kolordu Kumandanı Fahreddin.”⁶

GARP CEPHESİ KUMANDANLIĞI’NIN AFYONLULARIN SAKARYA ZAFERİ TEBRİKİNE CEVABI

“Afyonkarahisar’daki sevgili kardeşlerimizin tebrikleri ve samimi tezahüratları bütün Garp Cephesi subayları ve askerleri için medar-ı kuvvet ve destek olmuştur,tebriklerinizi bütün orduya tebliğ ediyorum. Afyonkarahisar’ının vatanperver muhitini müdafaa eden 12. Kolordunun İzmir’de Büyük Millet Meclisi ordusunun mevcudiyetini temsil etmesi ve kendini göstermesi temenni olunur efendim. İsmet.”⁷

BÜYÜK TAARRUZ ÖNCESİ AFYON, DİNAR VE CİVAR HALKININ MİLLÎ DUYGULARINI GÖSTEREN TELGRAF

Dinar’da Antalya Mebusu Rasih Bey’den Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’ne 19 Şubat 1922

Bugün 5. Kolordu Süvari Fırkaları manevrasında hazır bulundum. Denizli, Dinar, Karahisar eşraf ve gençleriyle memur reisleri hazır bulunuyordu. Saatlerce devam eden manevra ve resm-i geçitte kıtalarda görülen intizam ve vazife aşkı minnet ve şükran duyguları uyandırdı. Efrat ve amirlerinin birbirlerine olan hürmetleri milli gaye uğrunda düşünülen fedakârlık hislerini bir derece daha artırdı. Manevra sahasını dolduran civar halkının iftihar ve şükranlarıyla zaferin en yakın sürede gerçekleşmesi için dualar edildi. Pek faydalı sonuçlar elde edilen manevrada veda merasiminin pek duygulu bir manzara ortaya koyduğunu arz eylerim.⁸

Antalya Mebusu Rasih.”

⁶ ATASE. İSH. K: 694, G: 52, B:1.

⁷ ATASE. İSH. K: 694, G:75, B:1-6, 1-7.

⁸ C.A. A:III-7, D:18, F:76.

AFYONKARAHİSAR’IN KURTULUŞU ÜZERİNE YAPILAN ŞENLİKLER VE TEBRİK TELGRAFİ

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetine 4 Eylül 1922

Bugün Afyon’un kurtuluşa üzerine Mevlevi dergâhında şehitlerin ruhuna ithafen mevlid-i nebevi okunmuştur. Cuma namazından sonra kasaba halkı belediye dairesi önünde toplanarak sevinç gösterilerinde bulunmuş ve kahraman ordunun kesin zaferi için dua edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne ve ordumuza bugünleri bize bahsettikleri için teşekkür ederiz.

Karahisar Mutasarrıfı Sezai, Karahisar Müftüsü Tahsin, Heyet-i Milliye Reisi Reşid.”⁹

LOZAN ANLAŞMASI’NIN İMZALANMASI ÜZERİNE DİNAR’DA YAPILAN KUTLAMALAR VE TEBRİK TELGRAFİ

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’ne -26 Temmuz 1923

İstiklalimizin şanlı zaferini kâinata ilan eden sulhumuzu kazamızda otuz iki şehit evlatları ve yetimlerin elbise ve sünnet cemiyetiyle kutlanmakla tebriklerimizi arz eylerim.

Dinar Gençler Birliği ve Yetimler Yuvası Heyeti Reisi namına Doktor Ali Rıza.”¹⁰

BOLULULARIN NİHAİ ZAFERİ TEBRİK VE AFYONKARAHİSAR’A İLK GİREN ASKERE YÜZ LİRA HEDİYESİ

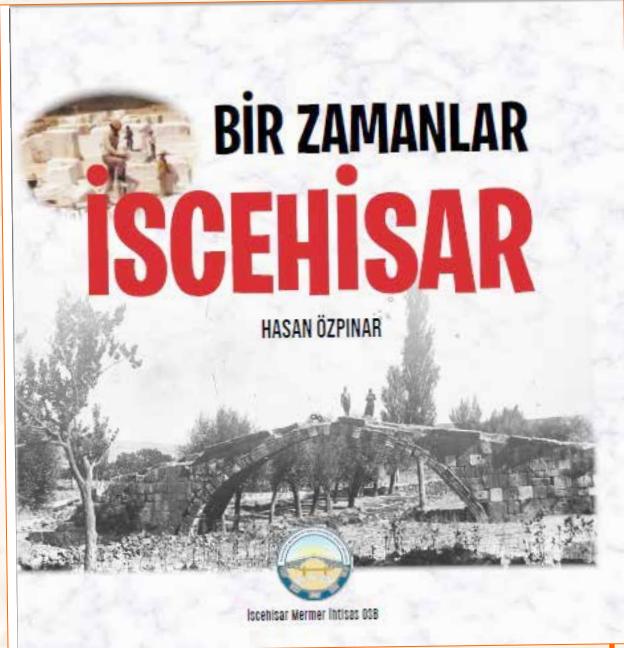
“Milletimizin Anadolu’da kazanılan büyük zaferin istenen semereyi elde etmesi duasıyla Bolu eski Mebusu Nuhzade Mehmet Vasfi Bey’den Bolu mebusları Cevat Abbas ve Hilmi beylere gelen mektubu Gazi Namdar Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle milli mücadelenin kahraman, fedakâr müteşebbisleri hakkında tebrikler arz edilmekte ve naçiz bir zafer hediyesi olmak üzere Afyonkarahisar’a ilk evvel dahil olan Türk neferine –şehit olmuş ise varislerine – yüz lira bulunduğu bildirilmektedir. Büyük kalpli vatandaşlarımızı tebci eyleriz.”¹¹

⁹ Hâkimiyet-i Milliye, 5 Eylül 1922, No:603; İleri, 5 Eylül 1922, No:1647.

¹⁰ C.A. A:VII-2-a, D:90, F:1-389.

¹¹ Hâkimiyet-i Milliye, 18 Eylül 1922 No:616.

Bize Ulaşanlar

BİR ZAMANLAR İSCEHİSAR

Afyonkarahisar'ın köklü yerleşim yerlerinden birisi olan ve 2000 yılı aşkın bir zamandır mermerleri dünyanın dört bir tarafını süsleyen mermerin başkenti İscehisar'ın geçtiğimiz yüzyıldaki fotoğrafları ile yolu İscehisar'dan geçen seyyahların izlenimleri ve mermer sektörünün gelişimi kitaplaştı. Dergimizin editörü Araştırmacı Yazar, Alan Kılavuzu Hasan Özpınar'ın hazırladığı kitapta 2000 yıl öncesinden başlayarak özellikle 1700, 1800 ve 1900'lü yılların başında İscehisar'a gelen seyyahların hatıralarının yanı sıra Osmanlı arşivlerindeki İscehisar'da ki mermer ocaklarına dair belgelerde ilk kez gün yüzüne çıkarıldı. Kitapta yer alan fotoğraflar ilçenin 1890'lı yıllardan başlayarak 1980'lere varıncaya kadar geçirdiği değişimi belgeliyor.

Büyükboy ciltli olarak basılan eser İscehisar Mermer İhtisas OSB tarafından yayımlandı.

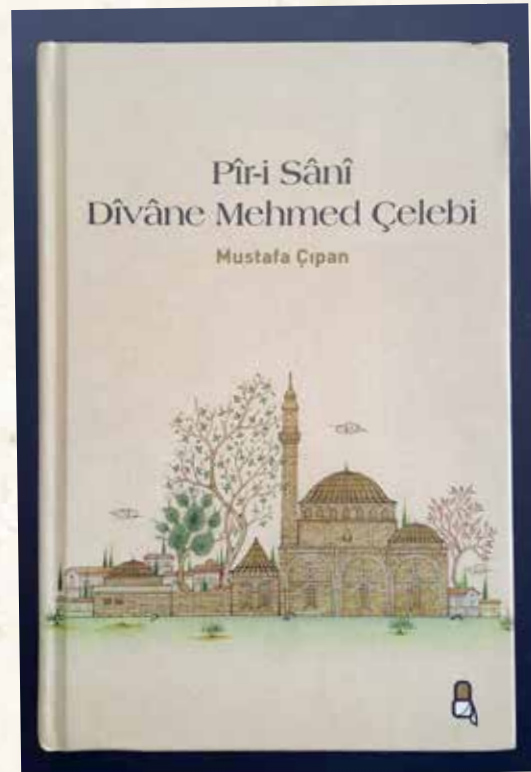
İrtibat Telefonu:05363592050

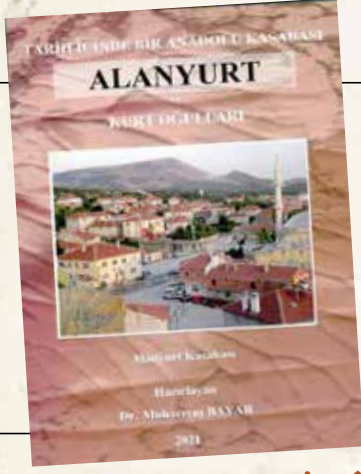
PİR-İ SÂNÎ DÎVÂNE MEHMED ÇELEBİ

Selçuk Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Mustafa Çıpan'ın 12. eseri "Pîr-i Sâni Dîvâne Mehmed Çelebi" yayınlandı.

Hız. Mevlâna soyundan gelen Dîvâne Mehmed Çelebi'nin (Sultan Divani) hayatı, edebî ve tasavvufî şahsiyeti hakkında geniş bir incelemeye yer verilen eserde şiirlerinden örnekler şerh edilmiş, anlamayı kolaylaştırmak için bütün şiirlerin altına lügatçeler konulmuş, "Tarîkatü'l Ârifîn" adlı risâlisinin metni ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Yazar, yirmi yılı aşkın zamandır devam ettiği çalışmaları esnasında yeni tespit ettiği hem Dîvâne Mehmed Çelebi'nin şiirlerine hem de kendisi için başka şairler tarafından yazılan şiirlere yer vermiştir. 250 sayfayı aşan bu kapsamlı eserin sonunda şiirlerle ilgili bütün detayların bir arada görülebileceği çizelge yer almaktadır.

Tasavvuf ve Mûsikî Araştırmaları Derneği'nce yayımlanan eser internet üzerinden temin edilebilir.

ALANYURT VE KURTOĞULLARI

İscehisar ilçemize bağlı Alanyurt eski adıyla Bavurdu Köyümüzün tarihçesi kitaplaştı. Araştırmacı Yazar Dr. Muharrem Bayar'ın kaleme aldığı kitapta Alanyurt Köyü'nün tarihi, kültürel geçmişi, fiziki, coğrafi özellikleri yer alıyor. Kitap 215 sayfa hacminde ve uzun yıllardır yurtdışında yaşamını sürdüren köy halkından Seyyid Hacı Ahmet Karanfil tarafından yayınlandı.

MİLLÎ MÜCADELE VE AZİZİYE (EMİRDAĞ)

MEB Emekli başmüfettişi Şükrü Türkmen, yakın zamanda çıkardığı Aşiretlerin Anadolu'da İskânı Emirdağ Örneği adlı eserinin ardından geçtiğimiz aylarda otuz dördüncü kitabı Millî Mücadele ve Aziziye'yi (Emirdağ) yayınladı.

Zengin bir kaynakçaya sahip 362 sayfalık kitap "Giriş Bölümü" dışında altı bölümden oluşuyor. Birinci bölümde "Emirdağ" hakkında genel ama kısa bir bilgi verilerek yörenin tanıtılması amaçlanıyor. İkinci bölümde "Kuva-yı Millîye ve Bayatlı Arif Bey"; Üçüncü bölümde "İç Ayaklanmalar"; Dördüncü bölümde "Savaşlar"; Beşinci bölümde "Sakarya Savaşı Öncesi ve Kara Gün" ve Altıncı bölümde ise "Gazilerin Anıları, Kronoloji, Ekler ve Krokiler" yer alıyor.

Yazarın ifadesiyle; "Atalarımız ne güzel söyle-

miş, Bir değer nasıl kazanıldığını bilmeyen, onu koruyamaz". Kurtuluş Savaşı'nın hangi koşullarda nasıl ve kimlere karşı kazanıldığını, ne bedel ödendiğini, ulusu ayakta tutan kalkınmanın nasıl sağlandığını bilmeden, Türkiye Cumhuriyeti hakkında yapıcı şeyler söylemek imkânsızdır. Yapılanlar çabuk unutulur ya da unutturulur.

Bu çalışmamın amacını, yukarıdaki cümleler içerisinde aranıp bulunması beklentimdir."

Yazarın kendi yayını olan kitap Ankara ve Eskişehir'de bulunan ADA Kitabevinden temin edilebilir.

AFYONKARAHİSAR KADIN KÜLTÜR EVLERİ VE KOPERATİFLERİ

Afyonkarahisar Valiliği'nin bir projesi olarak şehir merkezinde, ilçelerde, beldelerde peşpeşe faaliyette geçirilen Kadın Kültür Evleri bu evlerde bir araya gelen kadınların ürettikleri ürünlerin pazarlandığı Kadın Kooperatifleri çalışmaları bu kitapta yer buluyor. Eğitimci yazar Mürşide Oklu Ayhan'ın kaleme aldığı kitap Afyonkarahisar'ın bu çalışmalarla yurt genelinde ne derece önde yer aldığını gösteriyor. Kitap Afyonkarahisar Valiliği tarafından yayımlandı.

ŞİİRLİ TESTİ VE GÜLLÜ ÇORAP

Merhum Gazeteci yazar Muzaffer Görktan'ın yıllar önce hazırladığı çalışmalar geçtiğimiz günlerde Afyonkarahisar Belediyesi tarafından kitap olarak basıldı. "Şiirli Testi ve Güllü Çorap" adını taşıyan kitapta merhum Görktan'ın Milli Mücadele dönemi dair dönemi yaşayanlarla yaptığı röportajlar ve çeşitli konu başlıkları bulunuyor.

BATI ANADOLU'DAN MİTOLOJİK SEVGİ ÖYKÜLERİ

Afyonkarahisar'a dair yayınladığı kitaplarla tanıdığımız emekli müze md., arkeolog Ahmet Semih Tulay'ın yeni kitabı Batı Anadolu mitolojisinin de geçen sevgiye dair öyküler. Yazarın ifadesiyle "İnsanoğlunun yaşamında kendisinin var oluşundan bugüne değin değışmeyen tek şey sevgidir. Sevgiyle büyüyen her insan yaşamı boyunca sevgi dolu olarak yaşar. Sevgi dolu insan kavgadan kötülüklerden yana değil, iyilik ve güzelliklerden yana olur. En büyük kötülükleri yenebilecek tek güç sevgidir. Gerçek sevgi hiçbir engel tanımadan azgın bir sel gibi tüm kötülükleri yıkar geçer. Yaşamda sevmek ve seilmekten daha güzel bir şey olamaz. Sözün özü sevgi; yaşamın bitmez tükenmez enerjisidir." Kitap Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından basıldı. İnternette ve seçkin yayınevlerinden temin edilebilir.

EFSANE KADINLAR KADINANALAR-GÖNÜL FATİHLERİ KADINANALAR

Afyonkarahisar'ın tarihinde Kadınaların çok büyük yeri vardır. Asiye Sultan, Melek Peyker ve Naima Gevher Hatunlar 700 yıl öncesinden bugüne şehirde halen hayırla yadedilmektedir. Yakın bir zamana kadar haklarında çok fazla bir bilgi bulunmayan Kadınaların yaşam öyküleri peşpeşe yayınlanan iki kitapla daha fazla kitlelere erişme imkanı buldu.

Eğitimci yazar Mürşide Oklu Ayhan'ın kaleme aldığı "Efsane Kadınlar Kadınalar" isimli kitapta ilginç bir olay kurgusu var. Üniversitede okuyan ve Hem geleceği, hem geçmiş; bugünle beraber aynı anda yaşayabilen Melek, Tarih Bölümünde tez hazırlığı içindedir. Bu tez araştırması onu III. Alaeddin Keykubat'ın üç kızı ile birlikte Karahisar-ı Sahip'e kadar götür-

rür. 192 sayfa hacmindeki kitap ATAÇ Yayınları tarafından okurla buluşturuldu.

Kadınalar hakkındaki bir diğer kitap hemşehrimiz şair-yazar Uğur Ukut tarafından kaleme alındı.

Gönül Fatihleri Kadınalar ismini taşıyan romanda Moğol zulmünden kaçarak geldikleri Afyonkarahisar'da tüm servetlerini halk için gözünü kırpmadan harcayan, ölüme meydan okuyan, yetmeyip bedenen emek veren ve bir şehrin gönlünde taht kurup ömürlerini onlara adayan gencecik üç kız kardeşin hikayesi anlatılıyor.

MAVİ NEFES Yayınları tarafından basılan kitap 152 sayfa hacminde. Kadınalarla ilgili her iki kitapta internet ortamından ve kitabevlerinden temin edilebilir.

YILDIRIM KEMAL

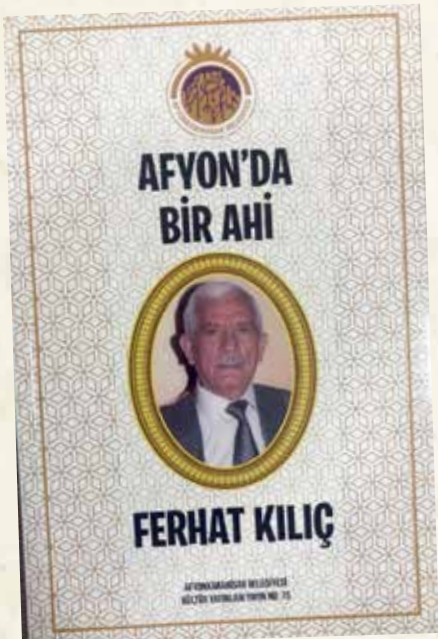
Büyük Taarruz'da hastanede yatmasına rağmen vatan için koşup cephede çarpışan ve bu uğurda şehit olan Süvari Teğmen Yıldırım Kemal günümüzde adını taşıyan Sinanpaşa İlçesi Yıldırım Kemal Köyü'nde tren istasyonunun yanbaşımda mütevazı kabrinde yatıyor. Onun kahramanlıkları araştırmacı yazar Cevdet Cantürk tarafından bir roman tadında okurla buluşturuldu. Yakın tarihimizin ve Milli Mücadelenin anlaşılması için okunması gerekli olan bu kitap 160 sayfa hacminde ve GÜNCE Yayınları tarafından basıldı. Kitap internet ortamında ve kitabevlerinden temin edilebilir.

CESUR ŞAHSİYETLER

Afyonkarahisar türbeleri ve evliyalari üzerine araştırma yazıları ile tanıdığımız Ramis Başpunar bu yazılarını kitaplaştırdı. Anadolu'da İslam'ın yayılmasına öncülük eden evliyaların, Allah dostlarının, peygamber torunlarının ve alimlerin hayatlarının yer aldığı kitap bu yönüyle tasavvuf tarihine ışık tutuyor. Yazarın ifadesiyle "Afyonkarahisar ve Anadolu'nun birçok bölgesinde Türklerin İslamiyet'i kabulünden

sonra evliyaların gayreti, çabası, onların çektiği zorlukların bilinmesi gerekiyor. Kentin neredeyse her bir karış toprağının altında bir peygamber torunu, Allah dostu ya da alimin mezarı bulunuyor. Zor günler ve zor şartlar altında cesurca İslam'ı haykıran bu evliyaların unutulmamasını ve gelecek kuşaklara da aktarılmasını istiyoruz."

AFYON'DA BİR AHI

Temelini yüzlerce yıl öncesinden alan günümüzde Esnaf ve Sanatkarlarımızın nezdinde yaşatılan Ahilik Teşkilatı Türk kültürünün önemli bir ögesidir.

Afyonkarahisar'da uzun yıllar esnaf ve sanatkar olarak hizmet veren Ferhat Kılıç'ta Ahilerin piri Ahi Evran'ın

nasihatlerinden ayrılmamış. Bu nasihatleri kendine düstur edinmiş. Ve yeni yetişenlerinde bu nasihatleri tutmasını istiyor.

Ferhat Kılıç yaşamı boyunca görüp geçirdiklerini bu kitapta kaleme almış. 124 sayfa hacmindeki eser Afyonkarahisar Belediyesi'nin 75 nolu yayını olarak basıldı.

Karahisar-ı Sahip-Kütahya Güzergâhının İlk Hanı

EĞRET HANI

FEVZİ KAYA*

Anıtkaya, (Eğret)
Afyonkarahisar-Kütahya
karayolu üzerinde, şehir
merkezine 32 km mesafede
bir yerleşim yeri olup 2021
yılı adrese dayalı nüfus sa-
yımına göre, 1738 kişi ya-
şamaktadır.¹

Eğret Köyü halkı
bir rivayete göre İl Bulak
Dağı'nda, diğer bir rivaye-
te göre ise Örenler'de yaşı-
yorlardı. Şimdiki yerleşim
yerleri olan Anıtkaya mev-
kii, o dönemde hem at çiftliği ve hem de savaştan
gelen askerlerin dinlenme yeri idi. Burası geçici
olarak görüldüğü için "Eğreti" adı ile anılıyordu.
Bir zaman Örenler'i sel basınca ahali çareyi at çift-
liğinin bulunduğu yere gelmekte buldu. "Eğreti"
ismi de zamanla "Eğret" haline dönüştü.²

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan
ve Cumhuriyetin kuruluşuna kadar Karahisar-ı
Sahib Sancağı merkez Kırhisar ve daha sonra da
Etrafşehir nahiyelerine bağlı bir köy olan Eğret,
Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte 1948 yılına ka-
dar nahiye merkezi olmuş, 1948 yılında İhsaniye İl-

çesine bağlanarak köye dönüştürülmüş, daha sonra
Afyon merkez ilçeye bağlanmış,³ 1958 yılında be-
lediye teşkilatı kurularak belde olmuş, 1964 yılında
Eğret adı Anıtkaya'ya dönüştürülmüş, 06.12.2012
tarih ve 6360 Sayılı 14 İlde Büyükşehir Belediye-
si ve 27 İlçe Kurulması ile ilgili kanunla Anıtkaya,
nüfusunun 2000'in altına düşmesi nedeniyle köy
statüsüne dönüşmüştür.⁴

Makalemizin konusu olan Eğret Hanı, Af-
yonkarahisar-Kütahya karayolu üzerinde Anıtkaya
(Eğret) Köyü girişinde, 1. pafta, 163. parselde yer
alır.

Eski Afyon-Kütahya kervan yolu üzerindeki
hanın kitabesi yoktur veya kayıptır. Fransız sey-

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

¹ ANITKAYA KÖYÜ NÜFUSU, AFYONKARAHİSAR
MERKEZ (nufusune.com), Erişim Tarihi: 18.09.2022

² Elif Alakuş, Afyonkarahisar Merkezde Yer Adlarına Bağlı Oluş-
an Efsaneler, Derleme-İnceleme-Metinler, Afyon Kocatepe Üni-
versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana-
bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2014. s. 53, 119.

³ Mejnun Sancak, Nail Azbay, 1958-2008 Anıtkaya (Eğ-
ret), Türkeli Gazetesi Matbaası, Afyonkarahisar 2008,
s.44.

⁴ 1.5.6360.pdf (mevzuat.gov.tr), Erişim Tarihi:
19.09.2022.

Kuzey doğudan görünüş

1920'li yıllarda Eğret Hanı

yahlardan Clement İmbault Huart 1891 yılında Bursa, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar üzerinden Konya'ya giderken Eğret Hanı'nı da görmüştür. Hanla ilgili olarak Huart; "... yolun kenarında, Gotik kiliselerine benzeyen devâsa bir han gördük. Bu eser muhtemelen Osmanlı devrine aitti. Büyük kapıyı daha sonra Selçuk eserlerinde göreceğimiz gibi birbirini üzerine yerleştirilmiş iki kemer taşıyordu. Orada burada kaba bir çalışmanın sonucu olarak gözükten sütun parçaları ve başlıklar fark ediliyordu. İçeride bir eyvan ve basık kemerlerin sakladığı küçük hücreler vardı. Yerde kalın bir saman yığını uzun zamandan beri bırakıldığı gibi duruyor; yolculara yatak vazifesi görüyor; hanın içinde pek fazla bir şey bulunmuyor; ama yolculara

sığınak görevi yükleniyordu" demektedir.⁵ Han'la ilgili bir eserde; muhtemel olarak H. 666/ M. 1267 yılında yapılmış olabileceği belirtilirken,⁶ M. Kemal Özergin, "Geç devir eseri olmalıdır"⁷ der. Süleyman Gönçer ise "Kütahya'yı yazlık, Karahisar'ı kışlık başkent yapan Süleyman Şah tarafından 1370-1380 yılları arasında yaptırılmış olmalıdır" diye kanaatini belirtir.⁸ Ali Baş; "Hanın portalinin alışlagelmiş formun dışında bir uygulama olarak görülmesi, özellikle iç mekânda bir takviye kemeri

ile girişin iç kemerinin tuğla ile inşa edilmesi ve tatbik edilen plan şeması nedeniyle hanın Selçuklu dönemi sonrasında, muhtemelen 14. yüzyılda inşa edildiği söyleyebiliriz" der.⁹ Ali Osman Uysal da;

⁵ Clement İmbault Huart, Mevleviler Beldesi Konya (Tercüme: Nezih Uzel), Tercüman 1001 Temel Eser İstanbul 1978, s. 61; Hasan Özpınar, Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Afyonkarahisar 2019, s. 154-155.

⁶ Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, C. I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 176.

⁷ Muammer Kemal Özergin, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", Tarih Dergisi, S. 20, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1965, s. 149.

⁸ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C.I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 346-347.

⁹ Ali Baş, Beylikler Dönemi Hanları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1989, s. 72.

Han iç görünüşü

“Konya’dan Karahisar-ı Sahib’e ulaşan Selçuklu kervan yolu üzerindeki hanların tümü avlulu olarak yapılırken; Afyon-Kütahya yolunda birdenbire avlusuz hanlarla karşılaşılması bu hanların Selçuklu devri sonrasında inşa edildiğini gösterir ki, bu da eserin Germiyanogulları Beyliği devrinde ve XIV. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığını gösterir”¹⁰ der.

Afyonkarahisar, 1341 yılında Germiyanogulları’nın idaresine geçtiğine ve 1390 yılında da Yıldırım Bayezit tarafından Osmanlı idaresine katıldığına göre,¹¹ Eğret Hanı’nın 1341-1390 yılları arasında yapıldığını söyleyebiliriz.

Eğimli bir alan üzerinde, 24.85x17.95 m. ebadında ve doğu-batı doğrultusunda yapılan bina dikdörtgen bir plana sahiptir. Kaba yontu ve kesme taşla yapılan hanın duvarlarında devşirme taşlar da göze

¹⁰ Ali Osman Uysal, Germiyanogulları Beyliği Mimari Eserleri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 281-282.

¹¹ Feridun Emecen, “Afyonkarahisar”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 444; Özer Küpeli, “Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar”, Afyonkarahisar Kütüğü, C. 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001, s. 133.

çarpar. Ayrıca portal ayakları ile taç kısmın birleştiği bölümde üçer sıra, portal kemer alınlığının başladığı bölümde ise iki sıra tuğla kullanılmıştır.¹²

Hanın batı yönündeki ana giriş kapısında dışa doğru çıkıntı yapan portal, cephede bir hareketlilik sağlarken arazinin eğimli olmasından dolayı beden duvarlarından biraz daha yüksekte kalır. Sade bir silme ile nihayetlenen portal nişinin içindeki giriş kapısı sivri kemerli ve çift kanatlıdır. Kapı kemerinin üzerindeki aynada kitabe yeri olup boştur. Yaşlıların belirttiğine göre eskiden bu boşlukta çift başlı bir kartal figürü vardı.¹³

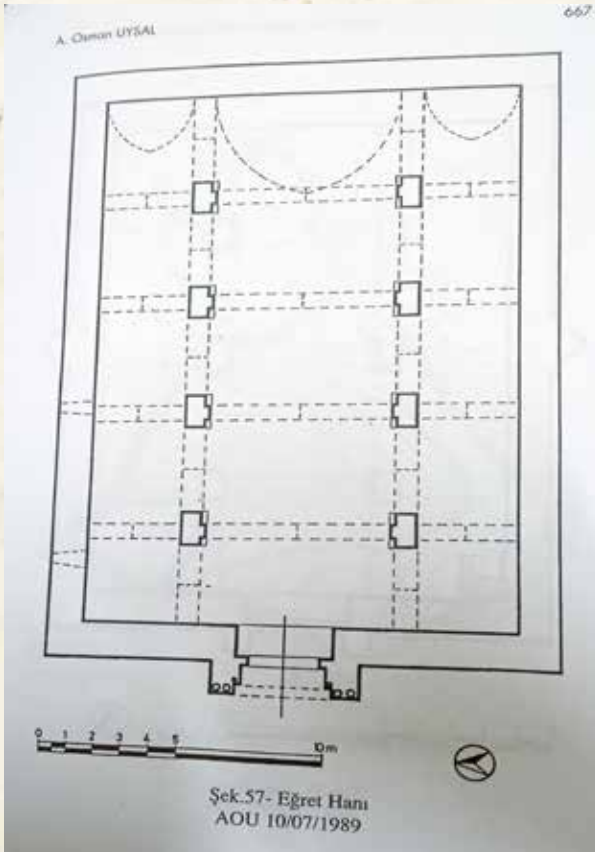
Hanın iç mekânı karşılıklı olarak dörder fil ayağına oturmuş, beşer sivri kemerden oluşan iki destek sırası ile beşik tonozlu olarak üç sahna bölünmüştür. Orta sahin diğer iki sahna göre daha geniş ve yüksektir. Beşik tonozlar moloz taşlardan yapılmış ve kemerlerle takviye edilmiştir. İç mekân, kuzey cephede açılan iki mazgal pencere ile aydınlanır.

¹² Baş, a.g.t, s. 70.

¹³ Türkiye’de Vakıf Abideler, s. 176.

Hanın üzeri düz damlı olup duvarlar dam üstünden yükselir. Arka duvarın orta kısmı biraz yüksek tutulduğu gibi kuzey ve güney cephelere de dörder tane taş çörtenler (yağmur olukları) yerleştirilmiştir.

Eğret Hanı Planı (A.O. Uysal'dan)

Afyonkarahisar'ın Yunanlılar tarafından işgali sürecinde Anıtkaya Köyü de işgale uğramış, işgal sürecinde Koca Cami ile Cuma Camii hastane olarak kullanıldığı gibi kervansaray da kiler ve yemekhane olarak kullanılmıştır.¹⁴ Eğret Hanı, Cumhuriyet dönemi içinde 1966 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce

onarım görmüş,¹⁵ bu onarımda cephelerin büyük bir bölümü ile iç mekândaki tonozlar tamamen yenilenmiş, ayakların etrafı ise kesme taşlarla örülmüştür. Hanın önünden yol geçmesi nedeniyle giriş toprak seviyesinden yüksekte kalmış, bunun için hana giriş, portalin kuzey tarafına yapılan dört basamaklı merdivenle sağlanmıştır.¹⁶

Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 13-02-1986 tarih ve 1881 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. En son 2006 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyonu yaptırılan han, zaman içinde yıpranmış, hanın bazı yıpranan kısımları, 2020 yılında köy muhtarlığı tarafından tamir ettirilmiş, tamirde giriş kısmındaki merdivenler granitle kaplanmış, yağma taş duvar bölümü kum ve çimento ile sıvanmış, ancak aslına uygun bir tamir söz konusu olmadığı için İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından müdahale edilerek¹⁷ muhtarlıkça sonradan yapılan ilaveler kaldırılmıştır.

¹⁴ Sancak, Azbay, a.g.e, s.36.

¹⁵ Afyon İl Yıllığı 1967, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul 1968, s. 99.

¹⁶ Baş, a.g.t, s. 71-72.

¹⁷ Kervansaray tadilatına soruşturma (afyonzafer.net), Erişim Tarihi: 19.09.2022.

GÜLPER ÖZKARA (SAGUN)'NIN ARDINDAN

LOKMAN DERYA SOLMAZ

1 936 yılında
Afyonkarahisar'da
Tac-ı Ahmet
mahallesinde doğan
Gülper Özkara,
Muhtereme Sagun-Sabri
Sagun çiftinin evladıdır.
Nesebi anne tarafından
Müftüler Sülalesine,
baba tarafından
Terzioğulları Sülalesine
dayanmaktadır.

Doğduğu mahalle, geleneksel yaşam biçiminin en güzel şekilde yaşandığı nadide mahallelerden birisidir. Dolayısıyla Gülper Hanım, çocukluk yıllarını en güzel şekilde yaşamış, özellikle mahalle arkadaşları ile doyasıya sokak oyunları oynamıştır. Sima ve huy olarak annesine çok benzediği, yakınları tarafından sürekli söylenegelmıştır.

Akranları gibi okul çağına geldiğinde Cumhuriyet İlkokuluna kaydolmuş ve aynı okuldan mezun olmuştur.

O kadar temiz bir çevrede büyümüştür ki hayatı boyunca herkesi ve her şeyi iyi bilmıştır. Ona göre bu dünyada kötü diye bir şey yoktu. Anne olup evlatlarını büyütürken de aynı bakış açısını çocuklarına da öğretmeye gayret sarf etmiştir. Evlatlarından biri okulda arkadaşıyla sorun yaşasa “Sen affediver kızım. O öyle demek istememiştir.” diyerek yaratılanı yaratandan ötürü sevmenin ne demek olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Dedesi Hüseyin Bayık (Müftü dede) erkek-kız

ayırt etmeden torunlarının eğitimine önem verirdi. Torunu Gülper için de aynı hassasiyeti göstermiş, tahsiline Afyonkarahisar Kız Enstitüsünde devam etmesi için önderlik etmiştir. Buradaki beş yıl boyunca eğitim hayatını dolu dolu geçiren Gülper Hanım, okulun gözde öğrencilerinden birisi olmayı başarmıştır. Dönemin Afyonkarahisar valisinin kıyafetlerini ütüleme görevi kendisine verilmiş, daha sonraki yıllarda yapılan yemek yarışmasında Afyonkarahisar'da ikinci olmuştur. Okulun başarılı öğrencilerinden biri olması hasebiyle, komisyon tarafından Kız Teknik'te okumak üzere üniversite sınavına katılması önerilmiştir. Ne var ki babası üniversite tahsili için rıza göstermemiş ve kendisi de ısrarcı olmamıştır. Kendi ifadesiyle enstitünün amacı: “İyi bir Türk kadını, iyi bir anne, iyi bir vatan-
dış yetiştirmek.”

Enstitüde eğitimini aldığı edebiyat, tarih, coğrafya, matematik, çocuk gelişimi, resim, di-kiş-nakış, ev yemekleri, moda, beslenme, giyim dersleri onun nasıl bir donanıma sahip olduğunun önemli göstergelerindendir. Hem ahlak güzelliği hem tahsil zenginliği Uzunçarşı esnafından Fikret Özkara'nın dikkatinden kaçmamış ve 1958 yılında birlikte dünya evine girmişler. Sıdika ve Esra isminde iki kız evlat sahibi olmuşlardır.

Gülper Özkara'nın maneviyatının olgunlaşmasında dedesi Mesnevihan Hüseyin Bayık'ın önemli etkisi vardır. Dedesinden Kur'an okumayı ve temel dini bilgileri tahsil ettiği gibi Mevlevi (Türbe) Camiindeki mesnevi derslerini dinlemesi de manevi yönden olgunlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu yüzden Mevlevi Camii ziyareti ve Sultan Divanı'nın huzurunda niyazda bulunmak onun için her zaman huzur kaynağı olmuştur. O yıllarda Medrese olarak bilinen Müftü Dede'nin makamında kılınan teravih namazlarını da her zaman özlemle anmıştır.

Ne var ki maneviyatını daha da güçlendirmek için sürekli bir arayış içinde kalmıştır. 1987'nin Kasım ayında, Konya-Meram'da ikamet etmekte olan Muammer Efendi (Tolasa) ile tanışmak nasip olur ve Mevlevi geleneğine sahip olmanın yanı sıra

Halveti-Uşşaki yolunda da seyr-i sülûkuna devam eder.

Gülper Özkara, Muammer Efendi'nin devlethanesinde geçen zamanlarını gözü yaşlı anlatırdı. Orada, "Halka hizmet Hakk'a hizmet" düsturunca aşkla hizmet etmeyi kendine görev edinmiş, bir çok cana da örnek olmuştur. Katıldığı meşklerde zikir esnasında cezbeye kapılır her defasında aşk şarabının sarhoşluğuyla kendinden geçerdi.

Tabii ki Konya deyince Hz. Mevlana'sız olmazdı. Uzun yıllar hiç aksatmadan, eş-dost-akrabadan oluşan toplulukla Şebb-i Arus törenlerini izlemeye gider, semazenlerin "Allah" zikrine gönül sarayında eşlik ederdi. Yine böyle bir Şebb-i Arus törenleri için Afyonkarahisar'dan yola çıktıklarında, zemherinin soğuğuna aldırış etmemişler fakat minibüsün içini ısıtmak için yanlarına tüplü ocak almak zorunda kalmışlardı.

İki defa hacca, on bir defa da umreye gitmek nasip olmuştu kendisine . 1978'deki ilk hac yolculuğuna çıkmadan aylar önce "Lebbeyk" duasını ezberler her an onu okumaya devam eder.

Bedeni Afyonkarahisar'da olsa da gönlü kutsal topraklardadır. Ardından ramazan umresi yapmaktı gönlündeki. O da nasip oldu. Yine de doyamıyordu kutsal topraklara. Hayalinde hep, Kabeyi tavaf ederken yağmurun yağması vardı. Öyle de oldu. Mekke'den ayrılacakları esnada – ki otel odasından çıkılmış, valizler toplanmış, araçlara yerleştirilmiş-veda tavafını yaparken gökten rahmet yağmaya

başlar. Gülper Hanım sırlıslıkla aldırış etmeden tavafına devam eder. Islanan kıyafetlerini değiştirmes ve dönüş yolculuğunu bu şekilde tamamlar.

Abdestsiz yere basmaz, günlük Kur'an okumalarını aksatmazdı. Afyonkarahisar'da, Leman Sultan'ın (Okyar) riyasetindeki sohbet toplantılarının da müdavimlerindendi. Mevlevi Camiindeki Aşure törenlerinde bulunmayı hiç ihmal etmemiştir. Afyonkarahisar'daki gibi son yıllarda Konya'da da yapılmaya başlanan Aşura törenlerinin ilk ikisine de katılmış, Ateşbaz-ı Veli'nin huzurunda niyazda bulunmuştur.

Gülper Hanım herkes için dua ederdi. İyi dilek ve temennilerini kimseden esirgemezdi. Torunlarına hep şöyle nasihat eder, cümlelerini yine dua ile tamamlardı: "Eşin sinirliyse sen sakin ol. Bir şeye kırıldıysan üzerinden biraz zaman geçince en uygun anda söyle. Eşine karşı güleryüzü esirgeme. Bahtınız açık olsun, bahtınız güzel olsun . Kendini

Allah'a beğendirmeye bak. Sizin için beş vakit dua ediyorum."

Pazardaki satıcıya, inşaatta çalışan işçilere, kaldırımda yürüyen öğrencilere, otobüsteki yolculara.... Kimi görse dua ederdi. Şimdi de onun ardından dua edenlerin çokluğunu düşünürsek; gerçek zenginlik bu olmalıydı.

Gülper Hanım, 22 Mayıs 2022 tarihinde can emanetini canana teslim etti. Mütevekkil ve sükut ehli olarak yaşadı ve yaşadığı gibi alem-i bekaya yolcu oldu. Naaşı, Mevlevi geleneği üzere Türbe Camiinde bir gece misafir edildikten sonra, Cuma namazına müteakip aile kabristanına sırlandı.

Cenazesine katılanlar arasında tanıştığımız bir hanfendinin, onun hakkında söylediği şu kısa cümle her şeyi özetliyordu:

"Kadife gibi biriydi!"

Ruhu şâd, mekanı cennet olsun.

*Gülper Hanım göç eyledi hâl-i sükût ile
Oniki şevvalde sırlandı, zikr-i Hû ile.*

BÜYÜK TAARRUZ

Emirdağ, Bolvadin hemi de Çay'da
Şuhut'ta gizlice bir evde
Bilgileri verdi Muzaffer Bey'de
Dinledi bir karar verdi Atatürk

Hep Paşalar bir araya derildi
Konuşuldu,doğru karar verildi
Ana,bacı Mehmetçiğe sarıldı
Samimiyet, birlik kurdu Atatürk

Büyük Taarruz'un Yüzüncü Yılı
Atılıyor Cumhuriyetin temeli
Ulu Önder O Mustafa Kemal'i
Sarsılmaz bir bina kurdu Atatürk.

Afyonkarahisar Zaferin sesi
Her tarafta Allah, Allah nidası
Duyuluyor Mehmetçiğin sedası
Atını meydana sürdü Atatürk.

Yükletti katıra tüm denklerini
Takip etti dere yataklarını
Tuttu Kocatepe eteklerini
Hemen çadırları kurdu Atatürk.

Seher vakti tel örgüler kesildi,
Sessizce habersiz düşman basıldı
Konuşamaz oldu, sesi kesildi
Öğlen sonu şehre girdi Atatürk

Yirmi altı Ağustos Kocatepe'de
Şehit verdik Tınaztepe'de
Kahraman Mehmetçik Belen Tepe'de
Afyon'dan düşmanı sürdü Atatürk.

Yirmi yedisinin Pazar sabahı
Allah Allah sesi tuttu semayı
Bütün orduları bunca alayı
Cepheden cepheye girdi Atatürk.

Çiğiltepe'sinde cephe kuruldu,
Dokuzyüz Mehmetçik şehit verildi
Ana bacı silahına sarıldı
Kadınlardan ordu kurdu Atatürk.

Şehitlerin okunuyor selası,
Sallar albayrağı Afyon kalesi
Mehmetçiğin abidesi kulesi
Böyle abideler dikti Atatürk.

Başkomutan Mareşal Gazi Paşa
Sakarya,Dumlupınar, Büyük Savaşa
Meydan Muharebesi baştan başa
Düşmana dersini verdi Atatürk.

Allah Allah sesi gelir ufuktan,
Yürüdü Mehmetçik ulu şafaktan,
Taa İzmir'e kadar, Afyon, Uşak'tan
Düşmanı denize sürdü Atatürk.

Aşık Yoksul Derviş

Şemsettin KUBAT

HABERLER

MİLLET KÜTÜPHANESİ YÜKSELİYOR

Afyonkarahisar Belediyesi'nin kültürel yaşama olan katkıları sürüyor. Bu kapsamda projesi hazırlanan Millet Kütüphanesi'nin inşaa çalışmaları hız kazandı.

Belediye Başkanımız Mehmet Zeybek'in projelerinden birisi olan ve hemşehrilerimizi kitaplarla buluşturmak ve gençleri geleceğe en iyi şekilde hazırlamak amacıyla projesi hazırlanan Millet Kütüphanesinin yapımı devam ediyor. Zafer Meydanı'nda yer alan, Afyonkarahisar'ın en büyük kütüphanesi kimliğini taşıyacak olan ve yirmi dört saat boyunca açık kalması plânlanan mekânda çok sayıda çalışma alanı bulunurken binlerce kitaba da rahatlıkla ulaşılabilecek. 5 katlı şekilde tasarlanan binanın kısa sürede tamamlanarak hizmete açılması planlanıyor.

5 Katlı bir bina olarak inşa edilecek yatırım projesinin bodrum katında çok amaçlı salonlar ve çalışma odaları, zemin katında; çocuklar için oyun ve etkinlik alanları, 1. ka-

tında kütüphane, 2.katında kütüphane, teras katında ise kafeterya ve dinlenme alanı olacak. Çok amaçlı ve işlevsel şekilde dizayn edi-

lecek bu kütüphane 24 saat açık kalacak.

Okumayı seven, bilinçli nesillerin yetişmesi için çalıştıklarını belirten Belediye Başkanımız Mehmet Zeybek; "Afyon Lisesi, Nikâh salonumuz ve Rıza Çerçel Kültür Merkezi'nin mimarisine uygun, altında sergi salonu olacak şekilde yatay mimarili 5 kattan oluşan Millet Kütüphanesi inşaatımız hızla devam ediyor. Kütüphaneler tarihin şahidi, insanlığın hafızası ve medeniyetlerin en güçlü sembolleridir. Şehrimize kazandıracığımız Millet Kütüphanesi ile hemşehrilerimizi bilgi hazinesi ile buluşturacağız. Çocuklarımızı, gençlerimizi okumaya teşvik etme adına, geleceğe daha iyi hazırlamak adına gayret ediyoruz. Kitaplarla huzur içinde buluşsunlar, çaylarını yudumlarken bir yandan da kitaplarını okusunlar veya sınavlarına hazırlansınlar istedik. Modern yaşamın ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan yeni nesil kütüphanemizi kısa sürede tamamlayarak, Afyonkarahisarlıların hizmetine sunacağız" dedi.

AFYONKARAHİSAR ÇEVRESİNDE YOK EDİLEN KARAÇAM ORMANLARININ KANITLARI¹

Prof.Dr. Faik Yaltırık (Merhum)
Araş. Gör. Ünal Akkemik

Anadolu karaçamı (*Pinus nigra* Arnold.subsp.pallasianna) ülkemizin en önemli orman ağaçlarından biridir. Genel coğrafi yayılımı Küçük Asya, Kırım, Karpatların güneyi, Balkan Yarımadası ve Kıbrıs'tır. Ülkemizde ise Kuzey Anadolu Dağları'nın içe bakan yamaçlarında, Batı Anadolu, Güney Anadolu'nun (özellikle Toroslar) kuzeye bakan yamaçlarında kızılçam, sarıçam, sedir, ardıç, göknar, kayın ve meşe türleri ile karışıklığa girmekte veya saf ormanlar kurmaktadır.

Ülkemiz ormanlarında ve ağaç endüstrisinde önemli yere sahip olan karaçam ağacını şu özellikleri yardımıyla tanıyabiliriz. Kabukları kalın, derin çatlaklı, büyük, silindirik ve uçları sivri, tomurcuk pullarının kenarları kirpikli; 4-18 cm uzunluğundaki iğne yapraklar koyu yeşil renkli, sert ve uçları batıcı, kozalaklar saman sarısı renkte, yumurtamsı konik şekilde ve yok denecek kadar kısa saplıdır. Kozalak pullarının çoğunun göbeğinde iğne gibi küçük bir çıkıntı bulunur. Kozalak boyu 3,5-10-12 cm arasında değişmektedir.

¹ EDITÖRÜN NOTU: Dergimizde yer verdiğimiz bu yazı İstanbul Üniv.Orman Fakültesi profesörlerinden merhum Faik Yaltırık (1930-2016) ve o tarihte Araştırma Görevlisi olan Prof.Dr.Ünal Akkemik imzası ile Arkitekt Dergisi sayı 437 Mayıs 1996 s.52-54 yayınlanmıştır.

Karaçam odunlarının çok değerli olması sebebiyle yoğun olarak kesilmesi, gövde ve köklerinden reçine elde edilmesi, bu yararlanmaların bilinçsiz bir şekilde yapılmasından dolayı Karaçam ormanları büyük tahribatlar görmekte ve ülkemizdeki yayılım alanları her geçen gün daralmaktadır.

Karaçam ağaçları geçmişten bugüne bina yapımlarında en çok tercih edilen ağaç türlerinden birisi olmuştur. Anadolu'nun büyük bir kısmındaki binaların çoğunda karaçam ağaçlarının kullanılması bunu kanıtlamaktadır. Bununla beraber İç Anadolu'da ki pek çok tarihi yapıda da karaçam ağaçları kullanılmıştır. Örneğin Afyonkarahisar Ulu Camii'nin tavanındaki taşıyıcı yuvarlak malzeme ve kirişlerin tümü Anadolu Karaçamından yapılmıştır.

Afyon'da Atatürk Lisesi'nin karşısında yıllar önce yapılmış ve tahıl ambarı olarak kullanılmış iki ilginç yapı bulunmaktadır². Zerrin Kınacı tarafından yapılan bir lisans tezinde bu tahıl ambarlarının Anadolu Karaçamından yapıldığı belirlenmiş ve ambarlarla ilgili şu bilgiler verilmiştir "tahıl ambarları çivi ya da vida gibi araçlar kullanılmadan geçmeli olarak yapılmışlardır. Ambarlara sonradan eklenen parçalar

² Karaman Mahallesi Ordu evi arkasında bulunan Atatürk Lisesi günümüzde Merkez İmam Hatip Lisesi olarak kullanılmaktadır. Burada bulunan ambarlar 2000'li yılların başında alanın konut sahasında kalmasından dolayı parçalanmış, ortadan kalkmışlardır.

ise özensiz ve sıradan yapılmıştır. Bu tahıl ambarları Taşkapılı Rüştü Bey'den Kerimler sülalesine kalmıştır. Ambarlardan birisi Kerimoğlu Abdullah, diğeri de Kerimoğlu Hamdi isimli kişilere aittir. Ambarlardan birisinin kapısını açtığımızda bir merdiven ve merdivenin en üst basamağından bakıldığında da altı bölme görülmektedir. Bu bölmeler eskiden tahılları ayrı, ayrı koymak için kullanılıyormuş. Ancak şimdi kullanılmayan ev eşyaları ve tarım aletleri (yaba, tırmık, dirgen, annat, tırpan) için depo vazifesi görüyor. Hatta şimdi kullanılmayan bir kilim dokuma tezgahı bile bulunmaktadır.

Tren istasyonu civarında tahta anbar

MEMLEKET MANZARALARI

Sadık Cem Akın

Sadık Cem Akın

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN KATMER

MALZEMELER

640 gr un, 220 gr sıvı yağ, 50 gr don yağ, 1 çay kaşığı tuz, 250 gr haşhaş

HAZIRLANIŞI

Sıvıyağ içerisine donyağı konularak eriyinceye kadar ısıtılır. Haşhaş bir miktar sıvı yağ ile karıştırılıp bir kenara alınır. Un, tuz ve ılık su karıştırılarak kulak memesi yumuşaklığında bir hamur hazırlanır. Üzeri ıslak bezle örtülerek dinlenmeye bırakılır. Dinlenmiş hamurdan büyükçe bezeler yapılır. Her beze oklava yardımıyla büyükçe açılır. Üzerine hazırlanmış yağ ve haşhaş karışımı sürülür. Hamur rulo haline getirilip küçük parçalar halinde kesilir. Elde edilen parçalar oklava ile yaklaşık 30-35 cm çapında açılır. Kızgın sacda yada teflon tavada her iki tarafı çevrilerek ve hafifçe yağlanarak kızarıncaya kadar pişirilir. Sıcak servis edilir